

KØN OG ETNICITET I UDDANNELSES- SYSTEMET

LITTERATURSTUDIER OG REGISTERDATA

10:29

VIBEKE JAKOBSEN
ANIKA LIVERSAGE

10:29

KØN OG ETNICITET I UDDANNELSESSYSTEMET

LITTERATURSTUDIER OG REGISTERDATA

VIBEKE JAKOBSEN OG ANIKA LIVERSAGE

KØBENHAVN 2010

SFI – DET NATIONALE FORSKNINGSCENTER FOR VELFÆRD

KØN OG ETNICITET I UDDANNELSESSYSTEMET – LITTERATURSTUDIER OG
REGISTERDATA

Afdelingsleder: Lisbeth Pedersen

Afdelingen for beskæftigelse og integration

Undersøgelsens følgegruppe:

Kræn Blume, Anvendt Kommunal Forskning

Dorte Rivers, Ligestillingsafdelingen

Anna Karina Heiss Mathiassen, Ligestillingsafdelingen

Helle Holt, SFI

ISSN: 1396-1810

ISBN: 978-87-7487-991-6

Layout: Hedda Bank

Forsidefoto: Carsten Snejbjer, Polfoto

Oplag: 600

Tryk: Rosendahls – Schultz Grafisk A/S

© 2010 SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

Herluf Trolles Gade 11

1052 København K

Tlf. 33 48 08 00

sfi@sfi.dk

www.sfi.dk

SFI's publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.

Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver SFI's publikationer, bedes sendt til centret.

INDHOLD

	FORORD	7
	RESUMÉ	9
1	SAMMENFATNING OG KONKLUSION	13
	Betydningen af etniske minoriteters baggrund for uddannelsespræstationer	13
	I uddannelsessystemet – folkeskolen	14
	På ungdomsuddannelserne	15
	På de videregående studier	16
	Fra endt uddannelse og i arbejde	17
	Forskelle afhængig af alder ved ankomst til Danmark	18
	Konklusion	19
2	INDLEDNING	21
	Baggrund	22

	Rapportens metoder	24
	Læsevejledning	28
3	LITTERATUR MED FOKUS PÅ ETNISKE MINORITETSGRUPPER OG -FAMILIER	31
	Introduktion	31
	Betydningen af forældrebaggrund	32
	Betyder forældrebaggrund mindre for minoritetsunge?	35
	Indvandreredrive og uddannelsesmotivation	36
	"Frivillige" vs. "ufrivillige" minoriteter	38
	Medbragt kultur som forklaring	39
	Tidsmæssige dynamikker	40
	Sammenfatning	45
4	LITTERATUR MED FOKUS PÅ PROCESSER I FOLKESKOLEN	49
	Køn som forklaring – skolens udfordringer for drenge	49
	Etnicitet som forklaring – skolens udfordringer for minoriteter	51
	Køn og etnicitet i skolen	54
	Sammenfatning	56
5	IND I, GENNEM OG UD AF UDDANNELSE – HVAD Siger LITTERATUREN?	59
	StudiEvalg og frafald efter grundskolen	59
	Valg af videregående studier	64
	Frafald på de videregående uddannelser	66
	Overgangen fra uddannelse til erhverv	67
	Sammenfatning	81
6	FRA GRUNDSKOLE TIL UNGDOMSUDDANNELSE	85
	Afslutning på grundskolen	86

	Overgang til ungdomsuddannelser	88
	Gennemførelse og frafald	93
	Udvalgte etniske minoritetsgrupper	97
	Hvor stor en andel har så fuldført en ungdomsuddannelse som 21-årig?	100
	Sammenfatning	104
7	FRA GYMNASIET TIL VIDEREGÅENDE UDDANNELSE	105
	Påbegynder de unge en videregående uddannelse?	105
	Timing af studiestart	109
	Gennemfører de unge deres videregående uddannelse?	111
	Uddannelsesstatus i 1994-1996 og 2004-2006	116
	Sammenfatning	119
8	SENT ANKOMNE ETNISKE MINORITETER, DER UDDANNER SIG I DANMARK	121
	Uddannelsesstatus i 2004-2006	122
	Gennemførelse af uddannelserne	126
	Sammenfatning	130
9	OVERGANG FRA UDDANNELSE TIL BESKÆFTIGELSE	133
	Indledning	133
	Beskæftigelse de første tre år efter endt uddannelse	135
	Jobtype og løn	142
	Sammenfatning	146
	BILAGSTABELLER	149
	LITTERATUR	153

FORORD

I Danmark uddanner etniske minoriteter sig i stadigt stigende omfang. Denne rapport dokumenterer denne udvikling og sammenligner den med situationen hos etniske danskere. Endvidere viser den, hvilke kønsforskelle der findes, og ser på forskelle i, hvor meget forskellige grupper efterfølgende er i stand til at anvende deres uddannelser på det danske arbejdsmarked.

Der er internationalt stor bevågenhed omkring, hvor godt etniske minoritetsunge klarer sig i forskellige landes skolesystemer, hvorfor der også eksisterer en omfattende forskning på området. Rapportens første del bygger derfor på et litteraturstudie, der belyser såvel relevante baggrundsforhold i etniske minoritetsgrupper som forholdene i det danske uddannelsessystem. Rapporten inddrager her kilder fra ind- og udland, der bygger på såvel kvantitative som kvalitative metoder.

Rapportens anden del udgøres af registerdataanalyser af etniske minoriteters uddannelse i Danmark og deres overgang til erhverv og sammenholder dette mønster med det, man ser hos majoriteten. Også i denne del af rapporten står kønsdimensionen centralt og dokumenterer, hvordan piger med etnisk minoritetsbaggrund klarer sig bedre end minoritetsdrengene – en kønsforskel, som genfindes hos majoriteten.

Ud over at undersøge situationen blandt efterkommere og etniske minoriteter, der er indvandret i skolealderen, belyser rapporten endvidere situationen for etniske minoriteter, der uddanner sig i Danmark

efter at være kommet til landet som voksne, en gruppe, som der ellers kun eksisterer begrænset viden omkring.

Der er til undersøgelsen knyttet en følgegruppe, som har drøftet udkast til rapporten. Desuden er rapporten også blevet kommenteret af seniorforsker Chantal Pohl Nielsen, Anvendt Kommunal Forskning. Vi takker for gode råd og kommentarer.

Undersøgelsen er udarbejdet af seniorforsker, cand.econ., ph.d. Vibeke Jakobsen og seniorforsker, cand.comm, ph.d. Anika Liversage for Ligestillingsafdelingen under Minister for ligestilling og finansieret af satspuljemidler.

København, november 2010

JØRGEN SØNDERGAARD

RESUMÉ

Denne rapport belyser etniske minoriteters deltagelse og succes i det danske uddannelsessystem, samt deres muligheder for efterfølgende at anvende deres uddannelser på det danske arbejdsmarked. Dette gøres dels ved hjælp af litteratur fra ind- og udland, dels ved hjælp af analyser af registerdata. Resultaterne viser, at etniske minoriteter uddanner sig i stadig stigende grad, men at de fortsat halter bagud i forhold til etniske danskere. I de sidste to årtier er det ikke mindst kvinderne, der har øget deres uddannelsesmæssige niveau.

ETNISKE MINORITETER INDHENTER NOGET AF UDDANNEELSESEFTERSLÆBET

De etniske minoritetsunge møder større udfordringer end majoritetsunge i uddannelsessystemet – i folkeskolen, på ungdomsuddannelserne og på de videregående uddannelser. Analyser af registerdata viser, at de etniske minoritetsunge efter grundskolen i næsten samme omfang som majoritetsunge går i gang med en ungdomsuddannelse, men de færdiggør ikke denne i samme omfang.

Blandt de unge, der får en gymnasieuddannelse fortsætter etniske minoritetsunge dog i større omfang end majoritetsunge i videregående uddannelser. De har dog sværere ved at gennemføre disse uddannel-

ser. Dels har de flere studieskift, og dels har de et større frafald, sammenlignet med majoritetsunge.

Analyserne af registerdata viser dog også, at den uddannelsesmæssige forskel imellem majoriteten og minoriteterne er snævvret betydeligt ind siden den første halvdel af 1990'erne.

SOCIAL BAGGRUND BETYDER MEGET FOR UDDANNELSESEFTERSLÆBET

En central årsag til forskellen i uddannelsesniveau mellem majoritet og minoriteter er etniske minoritetsunges generelt lavere socioøkonomiske udgangspunkt. Forskning omkring social arv viser, at det med et sådant udgangspunkt er vanskeligere at tilegne sig uddannelse, sammenlignet med unge, der har flere ressourcer med hjemmefra. Ifølge forskningen er en anden årsag, at etniske minoritetsunge ofte er opvokset med et andet sprog end det, der anvendes i uddannelsessystemet. Endelig kan etniske minoritets elever også, qua deres anderledes kulturelle og klassemæssige udgangspunkt, opleve manglende accept i skolesammenhænge, hvilket kan gå ud over blandt andet deres trivsel her.

Derimod indikerer forskningen, at de lavere uddannelsespræstationer ikke kan tilskrives manglende motivation. Tværtimod er der i mange etniske minoritetsfamilier et meget stort fokus på børns uddannelse, og nogle undersøgelser viser, at de i højere grad går videre i uddannelse end majoritetsunge med samme karakterer eller sociale baggrund.

PIGERNE KLARER SIG BEDRE END DRENGENE

Ser vi på kønsforskelle, fremgår det, at kvinder uanset etnisk baggrund generelt klarer sig bedre end mænd i uddannelsessystemet: De begynder hyppigere på uddannelser, falder i ringere grad fra og uddanner sig til højere niveauer, end hvad man finder hos mændene. I litteraturen forklares denne gennemgående kønsforskel blandt andet med en større hyppighed af læsevanskeligheder hos drenge, og med, at drenge fra samfundets lavere socioøkonomiske lag til tider går i åben opposition til skolens krav frem for at indordne sig under dem.

I en dansk kontekst ser vi i dag, at den generelle kønsforskel, der findes i uddannelsessystemet, er mere udpræget blandt de etniske minoriteter. Dette kan muligvis udspringe af, at etniske minoritetsdrenge i høj

grad udgør de socioøkonomisk ringest stillede drenge i dagens Danmark. Deres vanskeligheder med at honorere skolens krav kan i stedet få dem til at havne i en oppositionsposition.

Først i 1990'erne var der kun små kønsforskelle i uddannelsesmønstrene hos etniske minoriteter. Siden er de etniske minoritetspiger i høj grad begyndt at tage gymnasie- og videregående uddannelser. De har dermed været i stand til at følge i hælene på de etnisk danske pigers uddannelsesmæssige succes. En faktor, der muligvis har bidraget til de etniske minoritetspigers uddannelsesmæssige succes sammenlignet med deres brødre, er kønsmæssige forskelle i fritidslivet, som kan indebære, at piger bruger mere tid på lektierne end drenge.

Endelig er der også store forskelle på, i hvor høj grad forskellige etniske grupper uddanner sig. Her klarer unge med fx iransk, vietnamesisk, bosnisk og pakistansk baggrund sig bedre end unge med fx libanesiske og tyrkisk baggrund – forskelle, der i høj grad kan tilskrives socioøkonomiske forskelle. Dog viser tallene også en kraftig positiv udvikling i fx den tyrkiske gruppes uddannelsesprofil. Analyser af registerdata viser, at hvor knap 50 pct. af de tyrkiske unge, der afsluttede grundskolen i 1990-92 ikke gik videre i uddannelse, er dette tal ti år senere faldet til under 20 pct..

UDDANNEDE ETNISKE MINORITETSKVINDER ARBEJDER

Blandt personer med en dansk erhvervskompetencegivende uddannelse har etniske minoriteter et lavere beskæftigelsesniveau end etniske danskere. Forskellen i beskæftigelsesfrekvenser er dog meget mindre end for etniske minoriteter og etniske danskere uden uddannelse.

Den lavere beskæftigelsesfrekvens blandt uddannede etniske minoriteter kan fx skyldes forskelle i netværk imellem de to grupper eller forskelle i hvilke uddannelser, de har taget, men det kan også skyldes diskrimination på arbejdsmarkedet. Her viser forskning, at det – givet det samme kvalifikationsmæssige udgangspunkt – er vanskeligere for personer med etnisk minoritetsbaggrund at komme i arbejde, end det er for personer med majoritetsbaggrund. Denne diskrimination rammer muligvis mænd med etnisk minoritetsbaggrund hårdere end kvinder med samme baggrund.

Både hos etniske minoriteter og etniske danskere med en erhvervskompetencegivende uddannelse er hovedtendensen, at mænd har en lidt højere beskæftigelsesfrekvens end kvinder. Kønsforskellene er

endvidere ikke systematisk større for etniske minoriteter end for etniske danskere, og det ser dermed ikke ud til, at etniske minoritetskvinde i noget særligt omfang undlader at søge ud på arbejdsmarkedet på grund af fx særlige familiemæssige hensyn.

Når etniske minoriteter har fundet beskæftigelse, sker dette generelt på samme niveau som majoriteten. Lønmæssigt finder vi heller ikke de store forskelle på de to grupper. Uanset etnisk baggrund findes den største lønforskel imellem de to køn.

VOKSENT ANKOMNE ETNISKE MINORITETER ER EN VIGTIG GRUPPE

Med hensyn til alder ved ankomst ses et generelt mønster om, at de personer, der enten er født i Danmark eller er kommet hertil før skolealderen, klarer sig bedre uddannelsesmæssigt end dem, der er kommet til Danmark i en senere alder.

For de etniske minoriteter, der kommer til Danmark efter det fyldte 16. år, kan vi endvidere se, at de langt sjældnere tager en kompetencegivende uddannelse end dem, der er kommet til landet som yngre. Kun 10-30 procent af de voksent ankomne minoriteter uddanner sig efter ankomsten til Danmark. Da de er en stor gruppe kommer de dog alligevel til at udgøre godt halvdelen af alle etniske minoriteter med en dansk kompetencegivende uddannelse fra en given årgang.

Blandt indvandrere, som er kommet til Danmark efter de fyldte 21 år, og som har taget en dansk videregående uddannelse, har kvinderne en højere beskæftigelsesfrekvens end mændene. Forklaringen kan nok findes i, at halvdelen af disse kvinder uddanner sig til pædagoger, hvor det ser ud til, at de har haft gode beskæftigelsesmuligheder.

SAMMENFATNING OG KONKLUSION

Denne rapport belyser etniske minoriteters deltagelse og succes i uddannelsessystemet på flere niveauer, samt deres muligheder for efterfølgende at anvende den uddannelse, de har opnået. For at belyse dette emne kombinerer rapporten litteraturstudier og analyser på registerdata. Rapporten igennem sammenlignes såvel situationen for etniske minoriteter og majoriteten som situationen for de to køn.

BETYDNINGEN AF ETNISKE MINORITETERS BAGGRUND FOR UDDANNELSESPRÆSTATIONER

Igennem de senere år har der været et stærkt fokus på etniske minoriteters uddannelsesniveau, idet denne gruppe dels er i vækst, og dels ikke opnår uddannelse på samme niveau som etniske danskere. Dog ser det ud til, at især piger med etnisk minoritetsbaggrund gør store fremskridt i uddannelsessystemet i disse år.

Litteraturstudiet viser, at en væsentlig del af forskellene i uddannelsespræstationer imellem majoritet og minoriteter – såvel som forskelle imellem forskellige etniske minoritetsgrupper – skal findes i socioøkonomiske forskelle. Etniske minoritetsunge har fx langt hyppigere forældre uden uddannelse og/eller forældre, som står uden for arbejdsmarkedet, end det er tilfældet for etnisk danske unge. Ifølge forskning omkring

den sociale arvs betydning i uddannelsessystemet kan en sådan uddannelsesfremmed baggrund i mange etniske minoritetsfamilier generelt gøre det vanskeligere for de unge at klare sig godt i skolesystemet.

Undersøgelser har dog også vist, at uddannelsesmotivationen generelt er høj blandt etniske minoriteter, også i familier med relativ få socioøkonomiske ressourcer, og at etniske minoriteter uddanner sig i højere grad end etniske danskere givet social baggrund og præstationer i grundskolen. At etniske minoriteter dels ofte klarer sig dårligere end landets lokale unge, samtidig med at der i minoritetsfamilier ofte er stor fokus på uddannelses positive betydning, ses også i forskning i andre lande.

Sådanne studier viser endvidere, at mens det i nogle sammenhænge går bedre og bedre med etniske minoritetsunges uddannelse over tid, kan man i andre sammenhænge i stedet finde, at denne positive udvikling går i stå. Begge tendenser kan endvidere gøre sig gældende samtidig, blot for forskellige grupper af etniske minoriteter.

Med hensyn til køn har vi kun begrænset viden om, hvorvidt familiemæssige forskelle kan tænkes at bidrage til, hvorfor etniske minoritetspiger ofte klarer sig bedre uddannelsesmæssigt end deres brødre. Muligvis kan kønsforskelle i de unges fritidsliv bidrage til en forklaring, idet pigerne ofte er mindre udadvendte i deres fritid, hvilket kan indebære mere fokus på lektielæsning og skolegang.

I UDDANNELSESSYSTEMET – FOLKESKOLEN

Det er langt fra kun etniske minoriteters baggrund, der er af betydning, når man ønsker at undersøge deres uddannelsesmønster. Det er også af central betydning, hvad der udspiller sig i nationale skolesystemer. Her viser forskning, at drenge generelt klarer sig dårligere end piger både blandt majoritet og minoritet. Der gives mange forklaringer på dette, men en central tilgang ser på betydningen af samspillet imellem maskulinitet og social klasse i skolesammenhæng.

Her ses internationalt, at det er drenge fra socioøkonomisk svagt stillede hjem, der ofte har svært ved at leve op til skolens krav. I stedet kan de gå imod skolens spilleregler, lave ”ballade” og herigennem skabe et maskulint fællesskab. Da mange etniske minoriteter kommer fra socioøkonomisk svagt stillede hjem, kan en tilsvarende dynamik være en

del af forklaringen på, hvorfor netop etniske minoritetsdrengene er den gruppe, der klarer sig dårligst i uddannelsessystemet.

Andre årsager til, at etniske minoriteter klarer sig dårligere i uddannelsessystemet end majoriteten, kan findes i de sproglige udfordringer, elever fra hjem, hvor der ikke tales dansk, kan møde i skolen. Endvidere kan de forventninger til viden – kendskab til fx dansk historie eller danske folkeeventyr – give minoritets elever et dårligere udgangspunkt for at klare sig godt. Dette kan medvirke til, at elever med etnisk minoritetsbaggrund kommer til at opleve sig som ”forkerte” i skolesammenhæng, hvor de kan have sværere ved at honorere skolens krav, og hvor studier også viser, at de ofte trives dårligere end elever med majoritetsbaggrund. Dette kan alt sammen medvirke til, at deres faglige niveau i gennemsnit er lavere ved grundskolens afslutning, end hvad man ser hos majoritets elever. Her indikerer PISA-resultater, at knap halvdelen af etniske minoritets elever forlader grundskolen uden de funktionelle læsefærdigheder, der skal til for at uddanne sig videre. Men også i PISA-testene klarer etniske minoritets piger sig bedre end etniske minoritetsdrengene.

PÅ UNGDOMSUDDANNELSERNE

I dag er der kun få procent-point forskel imellem andelen af etnisk danske unge og unge etniske minoriteter, der har været i Danmark fra før skolealderen, som påbegynder en ungdomsuddannelse efter grundskolen. Med hensyn til etniske minoritets unge, der er indvandret i løbet af grundskolealderen, fortsætter en mindre andel studierne efter grundskolen. I løbet af det sidste årti er andelen, som går videre i uddannelse efter grundskolen, generelt steget blandt etniske minoriteter. Denne stigning har været størst for pigerne. Piger fortsætter hyppigst i gymnasiet, mens drengene oftere vælger erhvervsskolerne, og man genfinder her i dag det samme kønsmæssige mønster, som man ser hos majoriteten. Dette kønsmæssige mønster eksisterede derimod ikke hos etniske minoriteter tilbage i starten af 1990’erne.

Vi ser endvidere, at mange etniske minoritets unge har et højere frafald på ungdomsuddannelserne. Især de etniske minoritetsdrengene, der starter på en erhvervsfaglig uddannelse, falder i høj grad fra. Omkring

halvdelen af disse drenge stopper på erhvervsuddannelserne i utide mod 25 procent af de etnisk danske drenge.

Det høje frafald blandt etniske minoritetsunge på de erhvervsfaglige uddannelser kan skyldes, at de ofte har svage faglige og sproglige kompetencer eller studiernes tilrettelæggelse, som især udfordrer socialt svage unge. Det kan også udspringe af problemer omkring praktikpladser, der ofte rammer etniske minoriteter hårdt.

Ser vi på de gymnasiale uddannelser, er frafaldet her generelt lavere, men det er dog stadig højere for minoritets elever, end hvad man ser hos majoriteten. Ser man på karaktererne for dem, der afslutter gymnasiet, ses – som i grundskolen – at etniske minoriteter får lavere karakterer end majoriteten, og at minoritetspiger klarer sig lidt bedre end minoritsdrenge. Det omvendte mønster mht. køn gør sig gældende for etniske danskere. Vi kan formode, at dette mønster udspringer af såvel de tidligere beskrevne forskelle i etniske minoriteters sociale og sproglige baggrund som af processer, der gør sig gældende i uddannelsessystemet.

Den lavere andel, der påbegynder en ungdomsuddannelse, og især det højere frafald på ungdomsuddannelserne bevirker, at etniske minoriteter ikke så ofte som etniske danskere fuldfører en ungdomsuddannelse. Denne rapportes register-analyser viser for både 1994-1996 og 2004-2006, at færre etniske minoriteter end etniske danskere har gennemført en ungdomsuddannelse som 21-årig. Men mens andelen af etnisk danske unge, der har fuldført en ungdomsuddannelse som 21-årige, er stagneret i denne periode, er andelen steget for etniske minoriteter, herunder især for etniske minoritetskvinder. De etniske minoriteter ser dermed ud til gradvist at hale ind på majoriteten.

Sammenlignet med etnisk danske unge, går etniske minoritetsunge som nævnt ikke så hyppigt videre i uddannelsessystemet. Men de efterkommere og indvandrere, der kom til Danmark i 0-6-års-alderen, som fortsætter på en ungdomsuddannelse, går hyppigere end etniske danskere videre direkte fra 9. klasse. Dette skyldes blandt andet, at de ikke tager 10. klasse på efterskole i samme omfang som majoriteten.

PÅ DE VIDEREGÅENDE STUDIER

Tidligere studier viser generelt et stort fokus på uddannelse blandt etniske minoritetsunge og deres forældre. Der er en tendens til, at etniske

minoriteter tillægger lange akademiske uddannelser mere og erhvervsfaglige uddannelser mindre prestige, end hvad man finder hos etniske danskere. Etniske minoriteter lægger endvidere større vægt på anerkendelse fra familie og venner i forbindelse med studievalg end etniske danskere, men har mindre fokus på uddannelse som ”selvrealisering”.

Med hensyn til overgang til videregående uddannelser viser denne rapport registerdataanalyser for det første, at blandt dem, der afslutter en gymnasieuddannelse, går etniske minoritetsunge hyppigere videre i uddannelsessystemet end majoritetsunge. For det andet ses, at de, som går videre, hyppigere end majoritetsunge påbegynder studiet lige efter gymnasiet. Etnisk danske unge venter ofte et eller flere år efter gymnasiet, inden de påbegynder en videregående uddannelse, hvilket kan forklares med oplevelsen af et behov for tid til at foretage det rigtige studievalg.

Til gengæld ser de etniske minoritetsstuderende også på de videregående uddannelser ud til at møde større udfordringer end majoriteten: De er længere tid om at færdiggøre deres studier, skifter oftere studieretning og falder også hyppigere fra. Også med hensyn til disse forhold klarer etniske minoritetskvinder sig bedre end mændene – en kønsforskel, man genfinder hos majoriteten, om end på et lavere niveau.

En status for uddannelsesniveau i 2004-2006 viser, at omkring dobbelt så mange etniske minoriteter som etniske danskere står uden en kompetencegivende uddannelse som 25-årige. Både for minoritet og majoritet står mændene i højere grad end kvinderne uden en sådan uddannelse som 25-årige.

Ser vi samlet på en årgang af unge i 2006, fremgår det, at etniske minoriteter stadig uddanner sig mindre end majoriteten, men også at denne forskel er snævret ind igennem det sidste årti. Nyere opgørelser fra 2008 over andelen af 20-24 årige, som er i gang med en videregående uddannelse, viser, at forskellene i uddannelsesstilbøjeligheden mellem etniske danskere og etniske minoriteter fortsat indsnævres efter 2006.

FRA ENDT UDDANNELSE OG I ARBEJDE

Analyserne på registerdata af de personer, som færdiggør en kompetencegivende uddannelse i Danmark, viser, at etniske minoriteter har svære ved at finde beskæftigelse end majoriteten. Der er i denne lavere grad

af beskæftigelse omtrent den samme lille kønsforskel, som man finder hos majoriteten. Derfor ser det ikke ud til, at den lavere beskæftigelsesfrekvens blandt uddannede etniske minoriteter kan forklares ved, at kvinder med etnisk minoritetsbaggrund undlader at søge ud på arbejdsmarkedet på grund af fx familiemæssige forpligtelser.

To andre forklaringer på et lavere beskæftigelsesniveau blandt etniske minoriteter er dels, at etniske minoriteters personlige netværk er mindre velegnede til at skaffe dem i arbejde, og dels, at minoriteter udsættes ved diskrimination ved jobsøgning. At sidstnævnte er tilfældet, fremgår af en ganske omfattende international litteratur, hvor man konstruerer jobansøgninger fra fiktive majoritets- og minoritetspersoner og sammenligner, hvor ofte disse bliver kaldt til samtale. I den forbindelse indikerer et nyt svensk studie, at etniske minoritetsmænd oftere bliver valgt fra i en ansættelsesprocedure end kvinder med samme baggrund.

Ifølge europæiske studier er den største barriere for etniske minoriteter på arbejdsmarkedet at få et job. Når dette er lykkedes, viser nogle studier, at etniske minoriteter får samme løn- og ansættelsesforhold som majoriteten, mens andre studier finder, at også etniske minoriteter i job er dårligere stillet i ansættelserne end majoriteten. I denne rapport viser registeranalyserne, at personer, der kommer i arbejde, ikke adskiller sig markant fra etniske danskere med hensyn til deres ansættelsesniveau og lønindkomst.

FORSKELLE AFHÆNGIG AF ALDER VED ANKOMST TIL DANMARK

Da litteraturen viser, at alder ved ankomst spiller en stor rolle for etniske minoriteters muligheder i uddannelse, har vi rapporten igennem skelnet imellem forskellige grupper af etniske minoriteter ud fra alder ved ankomsten. Blandt de personer, som har været børn i Danmark, er et generelt fund, at man klarer sig bedre, hvis man har været i Danmark siden førskolealderen (og eventuelt er født her i landet), end hvis man er kommet hertil i 7-15-års-alderen. For den ældre af disse to grupper ses endvidere, at de i ringere grad går videre i uddannelse efter grundskolen. Men de, som går videre her og får afsluttet en ungdomsuddannelse, læser hyppigere videre, end hvad man ser hos fx etniske danskere.

Rapporten har også set på uddannelse blandt etniske minoriteter, der har taget en kompetencegivende uddannelse i Danmark efter at være kommet hertil efter det fyldte 16. år. Dette er en gruppe, som til dato ikke har tiltrukket sig megen forskningsmæssig interesse. Uanset at kun 10-30 procent af sådanne minoriteter efterfølgende uddanner sig i landet, viser registerdataanalyser, at de udgør godt halvdelen af etniske minoriteter, som fuldfører en erhvervskompetencegivende uddannelse i de undersøgte år. Ser vi på køn, tager mænd fra denne gruppe en lang række forskellige uddannelser, mens næsten halvdelen af kvinderne enten bliver social- og sundhedshjælper eller pædagoger. De gode beskæftigelsesmuligheder, der i en årrække har været i disse to professioner, kan være med til at forklare, at voksent ankomne kvinder efter endt uddannelse klarer sig bedre beskæftigelsesmæssigt end dels mænd, der er kommet på samme tidspunkt, og dels kvinder, der kom til Danmark i skolealderen.

KONKLUSION

Der er i dag stadig færre blandt etniske minoriteter med baggrund i ikke-vestlige lande end blandt etniske danskere, som uddanner sig – det gælder både med hensyn til ungdomsuddannelser og erhvervskompetencegivende uddannelser.

Tilsyneladende er det ikke mindre motivation for uddannelse, der forklarer det lavere uddannelsesniveau blandt etniske minoritetsunge. Tidligere undersøgelser har dels vist, at uddannelsesmotivationen generelt er høj blandt etniske minoriteter, også i familier med relativ få socio-økonomiske ressourcer, og at etniske minoriteter uddanner sig i højere grad end etniske danskere givet social baggrund. På hvert uddannelses-trin finder vi dog barrierer for etniske minoriteters muligheder for succes i uddannelsen. De præsterer dårligere i grundskolen, falder i højere grad fra ungdomsuddannelserne, får lavere karakterer i gymnasiet og har et højere frafald og flere studieskift på de videregående uddannelser. Dette indebærer også, at en indsats for at øge uddannelsesniveauet skal ske på alle niveauer.

Analyserne i denne rapport illustrerer dog også, at der er sket en positiv udvikling siden starten af 1990'erne, hvor etniske minoriteter har indhentet noget af uddannelsesefterslæbet i forhold til etniske danskere.

Dette gælder især for etniske minoritetskvinder. Et spørgsmål er, i hvor høj grad denne positive udvikling forsætter, og om etniske minoriteter dermed kommer op på det samme – eller eventuelt et højere – uddannelsesniveau end majoriteten over tid. International forskning indikerer dog, at en sådan positiv udvikling også kan gå i stå.

Etniske minoriteter, der har opnået en dansk erhvervskompetencegivende uddannelse, har stadig sværere ved at opnå beskæftigelse end etniske danskere med et tilsvarende uddannelsesniveau. Forskellene i beskæftigelsesniveauet er dog mindre end for personer uden en dansk erhvervskompetencegivende uddannelse og kan ifølge litteraturen forklares med blandt andet diskrimination af etniske minoriteter på arbejdsmarkedet og deres anderledes sociale netværk. Endvidere har det angiveligt betydning, hvilken uddannelse den enkelte har valgt. Fx har kvinder, der er kommet til Danmark, efter de fyldte 21 år, en højere beskæftigelsesfrekvens end etniske minoritetskvinder opvokset i Danmark, hvilket formentlig skyldes, at disse kvinder i høj grad er uddannede som social- og sundhedshjælpere og pædagoger.

Den kønsforskel, man finder i uddannede etniske minoriteters beskæftigelsesfrekvens, er ganske lille og adskiller sig ikke væsentligt fra den kønsforskel, man finder hos majoriteten. Konklusionen er, at de etniske minoritetskvinder, som uddanner sig i Danmark, gør det, fordi de ønsker at klare sig godt på arbejdsmarkedet.

INDLEDNING

I løbet af de seneste 30 år er andelen af befolkningen i Danmark med etnisk minoritetsbaggrund steget. Denne udvikling har blandt andet betydet, at andelen af etniske minoriteter på uddannelsesinstitutionerne er steget. I dag har omkring hver tiende elev i folkeskolen fx etnisk minoritetsbaggrund (Nusche et al., 2010). Da udviklingen på arbejdsmarkedet samtidig indebærer, at der bliver stadig mere brug for personer med uddannelse, er etniske minoriteters succes i uddannelsessystemet, og deres muligheder for efterfølgende at anvende deres uddannelse, af central samfundsmæssig betydning.

Denne rapport belyser etniske minoriteters succes i uddannelsessystemet og deres overgang fra uddannelse til beskæftigelse. I rapporten analyseres kønsforskelle. Udgangspunktet er tidligere undersøgelser, der viser, at kønsforskellene i uddannelserne og på arbejdsmarkedet er større blandt etniske minoriteter end blandt etniske danskere (se fx Dahl og Jakobsen, 2005). Hovedfokuset i rapporten er på deltagelse i erhvervskompetencegivende uddannelse og overgangen herfra til beskæftigelse. Med erhvervskompetencegivende uddannelser menes de uddannelser, der er direkte kvalificerende til arbejdsmarkedet, og de omfatter erhvervsfaglige uddannelser (fx uddannelser som maler eller frisør) og korte, mellemlange og lange videregående uddannelser (fx uddannelser som korrespondent, lærer eller læge). Vi belyser også etniske minoriteters

deltagelse i grundskolerne og gymnasiet, da denne har betydning for de unges videre uddannelsesforløb.

BAGGRUND

Tidligere undersøgelser viser, at etniske minoritetsunge – også dem, som er født og opvokset i Danmark – står svagere uddannelses- og beskæftigelsesmæssigt end etniske danskere (Constant & Larsen, 2004; Jakobsen & Dahl, 2005).

Etniske minoriteter præsterer både dårligere i grundskolen og i det videre uddannelsessystem. PISA-resultater viser, at betydeligt flere elever med etnisk minoritetsbaggrund end majoritets elever afslutter folkeskolen med svage skolekompetencer. PISA-resultater viser også, at over halvdelen af eleverne med fx tyrkisk og arabisk baggrund har så svage læsekompetencer ved afslutningen af folkeskolens 9. klasse, at de vil have vanskeligt ved at tage en uddannelse. Samlet set savner 47 procent af de tosprogede børn funktionelle læsefærdigheder. Tilsvarende læseproblemer gør sig gældende for 18 procent af eleverne med etnisk dansk baggrund (Jensen & Tranæs, 2008). Denne problematik har naturligvis stor betydning for de unges videre uddannelsesmæssige muligheder efter folkeskolens afslutning.¹

At etniske minoriteter præsterer dårligere end etnisk danske elever bekræftes i en undersøgelse, som viser, at etniske minoriteter får lavere karakterer end etniske danskere ved folkeskolens afgangsprøver (Colding, 2005).

Det er kun lidt færre etniske minoriteter end etniske danskere, der starter på en ungdomsuddannelse efter grundskolen, men især et højt frafald bevirker, at etniske minoriteter i mindre grad end etniske danskere fuldfører en ungdomsuddannelse. Samlet set opnår etniske minoriteter fra ikke-vestlige lande i mindre grad en erhvervskompetencegivende uddannelse end jævnaldrende etniske danskere (Tænketanken, 2005).

1. En analyse af sammenhængen af PISA-resultater og opnåelse af ungdomsuddannelse viser, at personer, som ifølge testen mangler funktionelle læsekompetencer, har væsentligere dårligere odds end andre unge i forhold til at gennemføre en ungdomsuddannelse. Analysen viser dog også, at nogle af de unge, der ifølge PISA-resultaterne skulle være uden funktionelle læsekompetencer, rent faktisk gennemfører en ungdomsuddannelse (Andersen, 2005a).

Der er dog også undersøgelser, der viser, at forskellen i uddannelsesniveau blandt etniske minoriteter og etniske danskere er mindsket i de seneste år. Fx viser Hvidtfeldt og Schultz-Nielsen (2008), at uddannelsesfrekvensen for 19-24-årige er steget fra 1997 til 2007 for både efterkommere og indvandrere, som er delvist opvokset i Danmark, og derfor kan man forvente, at indvandreres og efterkommeres uddannelsesniveau tilnærmer sig uddannelsesniveaut for etniske danskere i den nærmeste fremtid (Hvidtfeldt & Schultz-Nielsen, 2008).

Hos såvel majoriteten som minoriteterne ses endvidere, at der er kønsforskelle i uddannelsesmønstrene: Piger klarer sig bedre i uddannelsessystemet end drenge. Disse kønsforskelle er større hos de etniske minoriteter end hos etniske danskere (Flagstad, 2009; Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, 2009). Kønsforskellene blandt etniske minoriteter fremgår også af PISA-resultaterne: Etniske minoritetspiger klarer sig bedre i PISA-testene end etniske minoritetsdrenge (Egelund og Rangvid, 2005). Et andet eksempel på kønsforskelle viser, at især etniske minoritetsdrenge har et stort frafald på ungdomsuddannelserne (Colding et al., 2004).

Ovennævnte forskningsresultater fokuserer primært på uddannelsesresultaterne hos efterkommere og indvandrere, der er ankommet til Danmark som børn. Vi har kun begrænset forskningsmæssig viden om, hvorvidt indvandrere og flygtninge, som er kommet til Danmark som voksne, påbegynder en erhvervskompetencegivende uddannelse efter ankomsten, og om, hvor ofte de gennemfører en sådan uddannelse. Dette emne vil denne rapport bidrage til at belyse.

Vender vi os fra uddannelse imod beskæftigelse, ved vi, at beskæftigelsesfrekvensen generelt er lavere for etniske minoriteter end for etniske danskere. Blandt indvandrere fra ikke-vestlige lande var beskæftigelsesfrekvensen 63 procent for mænd og 49 procent for kvinder i 2008, mens beskæftigelsesfrekvensen var 82 procent for mænd og 77 procent for kvinder blandt etniske danskere. For efterkommere med oprindelse i ikke-vestlige lande var beskæftigelsesfrekvensen i samme år 67 procent for mænd og 65 procent for kvinder (Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, 2009). For både etniske danskere og etniske minoriteter er kvinderne altså i mindre grad i beskæftigelse end mændene.

ne, men kønsforskellene er større for indvandrere end for etniske danskere og efterkommere.²

Uddannelse har stor betydning for beskæftigelsessandsynligheden for både etniske minoriteter og etniske danskere, og en del af forklaringen på det forholdsvise lave beskæftigelsesniveau blandt etniske minoriteter er et lavere uddannelsesniveau. Dette udgør dog ikke hele forklaringen, for også blandt etniske minoriteter med en erhvervskompetencegivende uddannelse er beskæftigelsesfrekvenserne lavere for etniske minoriteter end for etniske danskere (Danmarks Statistik, 2009; Jakobsen & Dahl, 2005; Liebig, 2007). Dette emne vender vi tilbage til senere i rapporten.

RAPPORTENS METODER

I denne rapport ønsker vi at samle og udbygge noget af den viden, der findes inden for det brede område omkring etniske minoriteters erhvervelser af, og efterfølgende brug af, uddannelse: Hvordan er etniske minoriteters situation på disse områder, sammenlignet med majoriteten, og hvilke forskelle er der imellem kvinder og mænd? Vi gør dette ved at kombinere to tilgange: litteraturstudier og registerdata-analyser.

Såvel litteraturstudiet som registerdata-analyserne er opbygget, så de følger de forskellige faser, uddannelse og overgangen til erhverv normalt forløber i. Vi ser derfor først på etniske minoritetsunges uddannelser på grundskoleniveau. Dernæst beskæftiger vi os med erfaringer fra ungdoms- og erhvervskompetencegivende uddannelser og ser endelig på overgangen fra endt uddannelse og ud i beskæftigelse. Vi differentierer også med hensyn til alder ved ankomst, idet nogle af de etniske minoriteter, der uddanner sig i Danmark, er født her i landet, mens andre er kommet hertil som børn eller som voksne.

2. Beskæftigelsesfrekvenser er beregnet for personer i alderen 16-64 år. Da efterkommere har en væsentlig anderledes aldersfordeling end de øvrige to grupper (efterkommerne er meget unge), er det svært at sammenligne beskæftigelsesfrekvenserne for fx efterkommere og etniske danskere.

LITTERATURSTUDIE

Rapportens første del udgøres af et litteraturstudie. Dette kan ses som en selvstændig efterfølger til et litteraturstudie fra 2005, som opsamler eksisterende viden om køn, etnicitet og barrierer for integration i uddannelse, beskæftigelse og foreningsliv (Jakobsen & Dahl, 2005).

Indeværende studie tager først og fremmest udgangspunkt i danske undersøgelser af etniske minoriteters deltagelse i uddannelse mv. Vi inddrager også internationale studier og lægger her størst vægt på norske og svenske kilder, da Norge og Sverige er de lande, som er mest sammenlignelige med Danmark med hensyn til arbejdsmarkedets funktionsmåde, indretningen af velfærdsstaten og indvandrmønstre. Vi anvender dog også international litteratur fra blandt andet Canada, Storbritannien og USA – lande, der har en længere historisk erfaring med omfattende indvandring, end det er tilfældet i de skandinaviske lande.

I litteraturstudiet trækker vi på studier, der har anvendt såvel kvantitative som kvalitative metoder, og som har meget forskellige videnskabssteoretiske udgangspunkter. Vi gør dette ud fra et ønske om at vise nogle af de mange forskellige vinkler, hvorfra man forskningsmæssigt undersøger forskellige problemstillinger af relevans for rapportens emne.

REGISTERDATA-ANALYSER

Anden del af rapporten indeholder et antal registerdata-analyser af etniske minoriteters uddannelsesmønstre og overgang til arbejdsmarkedet. Disse analyser giver et overblik over, hvilke mønstre igennem uddannelsessystemet og ud på arbejdsmarkedet der udspringer af henholdsvis køn og af majoritets-/minoritets-tilhørsforhold.

I analyserne opdeler vi etniske minoriteter efter, om de er helt eller delvist opvokset i Danmark, og om de er kommet til Danmark som unge eller som voksne. Vi ser på følgende to hovedgrupper:

1. Etniske minoriteter, som enten er født i Danmark eller kom til Danmark, før de fyldte 16 år. Det vil sige etniske minoriteter, som typisk vil have gået i grundskole i Danmark.
2. Etniske minoriteter, som er kommet til Danmark efter skolealderen.

Disse to hovedgrupper har forskellige forudsætninger og muligheder for at deltage i det danske uddannelsessystem og arbejdsmarked. Fx vil etni-

ske minoriteter opvokset i Danmark typisk have bedre dansk kundskaber og en større viden om det danske samfund end etniske minoriteter, der er kommet til Danmark som voksne.

I analyserne deler vi de etniske minoriteter inden for de to hovedgrupper yderligere op efter alder ved indvandring, fx i etniske minoriteter, som er født i Danmark eller boede her før skolealderen, og etniske minoriteter, der er kommet til Danmark i skolealderen.

Mange tidligere studier af uddannelses- og beskæftigelsessituationen afgrænser sig enten til kun at se på etniske minoriteter, der er kommet til Danmark som børn (fx Colding et al., 2004; Nielsen et al., 2003), eller skelner ikke imellem forskellige aldre ved indvandring, eller om uddannelsen er taget i Danmark eller oprindelseslandet (fx Husted et al., 2001). I det hele taget er der kun begrænset viden om etniske minoriteter, der uddanner sig i Danmark efter at være kommet hertil som voksne, uanset at disse udgør en betragtelig del af de etniske minoritetsstuderende på fx de videregående uddannelser (Hoff & Demirtas, 2009). Denne rapport vil bidrage med at forøge vores viden på dette område.

For hver af de to hovedgrupper vil vi i rapporten:

1. Belyse forløbet igennem uddannelse og overgangen fra uddannelse til arbejdsmarkedet for kvinder og mænd med etnisk minoritetsbaggrund sammenlignet med kvinder og mænd med etnisk dansk baggrund.
2. Bidrage til at forklare de forskelle, som vi finder i uddannelses- og arbejdsmarkedssituationen for grupper med forskelligt køn og forskellig etnisk baggrund.

Da fokus i rapporten er på gennemførelse af en dansk erhvervskompetencegivende uddannelse og overgangen fra en sådan uddannelse til beskæftigelse, belyser rapporten ikke betydningen af medbragt uddannelse for indvandreres beskæftigelsessituation. Vi undersøger heller ikke beskæftigelsessituationen for personer, der ikke afslutter en kompetencegivende uddannelse i Danmark.

Undersøgelsen fokuserer på etniske minoriteter med oprindelse i ikke-vestlige lande.³ Det gør vi, fordi de adskiller sig mere fra den etnisk danske befolkning med hensyn til uddannelsesstilbøjelighed og beskæftigelse end etniske minoriteter med baggrund i vestlige lande.

Rapporten igennem benytter vi betegnelsen ”etniske minoriteter” til at inkludere såvel indvandrere og flygtninge som deres efterkommere. Efterkommere er personer født i Danmark, hvor begge forældre er født uden for Danmarks grænser. Betegnelsen ”etniske danskere” anvendes om majoritetsbefolkningen. Afgrænsningen af indvandrere, efterkommere og etniske danskere følger dermed Danmarks Statistiks definition, som er beskrevet i Poulsen & Lange, 1998.

Registeranalyserne baseres på longitudinale registerdata fra Danmarks Statistik for perioden 1990-2006, som indeholder oplysninger om den samlede population af indvandrere og efterkommere, samt en repræsentativ 10-procents stikprøve af etniske danskere. Dataene indeholder fx oplysninger om uddannelses- og beskæftigelsesforhold og – for de etniske minoriteters vedkommende – oplysninger om oprindelsesland og opholdstid.

I registeranalyserne vil vi fokusere på overgange mellem forskellige niveauer i uddannelsessystemet, gennemførelsen af påbegyndte uddannelser og overgangen til arbejdsmarkedet. Vi vil også sammenligne etniske danskere og etniske minoriteter med hensyn til tiden, de bruger på at opnå en uddannelse, fx hvor lang tid efter studentereksamen unge starter på en videregående uddannelse.

Vi vil se på følgende:

1. Overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse (gymnasial og erhvervsfaglig)⁴.
2. Fuldførelse af ungdomsuddannelse.
3. Overgang fra gymnasial uddannelse til videregående uddannelse.
4. Fuldførelse af videregående uddannelse.
5. Overgang fra en erhvervskompetencegivende uddannelse til beskæftigelse.
6. Type af beskæftigelse.

3. Vestlige lande omfatter EU-landene (pr. 1. januar 2007), Norge, Island, USA, Canada, Australien, New Zealand, Andorra, Liechtenstein, Monaco, San Marino, Schweiz og Vatikanstaten. Ikke-vestlige lande omfatter alle øvrige lande.

4. Vi har primært interesse i erhvervskompetencegivende uddannelser, men en gymnasial uddannelse er ofte en forudsætning for at starte på en videregående uddannelse.

Analyserne laves for etniske minoriteter med oprindelse i ikke-vestlige lande og for etniske danskere. I analyserne af etniske minoriteter, som kom til Danmark efter skolealderen, belyses overgangen fra skole til en ungdomsuddannelse naturligvis ikke, ligesom vi heller ikke belyser deres eventuelle deltagelse i gymnasiale uddannelser. Analyserne for denne gruppe fokuserer således udelukkende på deltagelse i erhvervskompetencegivende uddannelser og overgangen herfra til beskæftigelse.

Der er stor forskel på etniske minoritetsgrupper med hensyn til uddannelses- og beskæftigelsesmønstre (Jakobsen & Dahl, 2005). Således kom de oprindelige tyrkiske indvandrere for eksempel overvejende fra landområder og havde kun begrænset uddannelse med sig, mens fx mange iranerne som flygtede til Danmark på grund af politiske omvæltninger, var veludannede medlemmer af den samfundsmæssige elite i Iran. Derfor vil vi, hvor det er muligt, også lave nogle af analyserne for de største etniske minoritetsgrupper.⁵

LÆSEVEJLEDNING

Den resterende del af rapporten indeholder først et litteraturstudie omkring etniske minoriteters uddannelsesmønstre og overgangen fra uddannelse til beskæftigelse (kapitel 3-5) og dernæst registeranalyser (kapitel 6-9).

I kapitel 3 beskriver vi forklaringer fra litteraturen på uddannelsesmønstre med fokus på forhold i etniske minoritets-grupper og -familier, mens vi i kapitel 4 beskriver forklaringer på uddannelsesmønstre, som primært tager afsæt i den måde, grundskoleuddannelsen er indrettet på. Endelig ser vi i kapitel 5 på, hvad litteraturen siger om overgang fra uddannelses til efterfølgende beskæftigelse for de etniske minoriteter, som får en erhvervskompetencegivende uddannelse.

I kapitel 6 og 7 bruger vi registerdata til at analysere uddannelsesstilbøjeligheden for etniske minoriteter vokset op i Danmark. Kapitel 6 viser, i hvor høj grad mænd og kvinder blandt etniske danskere og etniske minoriteter begynder på en ungdomsuddannelse efter grundskolen, og om de gennemfører disse. I kapitel 7 ser vi på, hvorvidt de unge, der

5. Antal personer i de enkelte grupper er forholdsvist lavt, hvilket begrænser muligheder for at lave separate analyser for etniske minoritetsgrupper.

har gennemført en gymnasieuddannelse, fortsætter på en videregående uddannelse, og om de gennemfører denne.

Kapitel 8 fokuserer på deltagelse i og gennemførelse af erhvervskompetencegivende uddannelse blandt etniske minoriteter, som er kommet til Danmark, efter de fyldte 16 år.

Kapitel 9 belyser overgangen fra en erhvervskompetencegivende uddannelse til beskæftigelse. Analyserne laves separat for etniske minoriteter, der er opvokset i Danmark, og kommet hertil som voksne og for etniske danskere.

LITTERATUR MED FOKUS PÅ ETNISKE MINORITETS- GRUPPER OG -FAMILIER

INTRODUKTION

Formålet med dette og det efterfølgende kapitel er på baggrund af eksisterende litteratur at beskrive nogle af de faktorer, der påvirker etniske minoriteters uddannelsesmæssige præstationer, herunder belyse forskelle imellem, og inden for, etniske minoritetsgrupper og imellem de to køn. Når man skal forklare forskelle imellem de uddannelsesmæssige præstationer hos unge med hhv. etnisk majoritets- og minoritetsbaggrund, kan man anlægge to hovedperspektiver: Man kan dels se på forhold i den etniske gruppe selv, eller man kan se på forhold i den samfundsmæssige kontekst, hvor uddannelse foregår. I dette kapitel anlægges vi det første perspektiv, mens vi i kapitel 4 ser på betydningen af skolesystemet.

Dette kapitel beskæftiger sig først med betydningen af forældrenes socioøkonomiske ressourcer og introducerer forskning, der udpeger eksistensen af et såkaldt ”indvandrerdrive”. Vi ser dernæst på betydningen af medbragt kultur samt betydningen af, på hvilke måder grupper af etniske minoriteter er ankommet til et land.

De forskelligartede forklaringsmodeller udelukker generelt ikke hinanden. De er endvidere hyppigt viklet ind i hinanden, hvorfor der kan forekomme visse overlap i den efterfølgende gennemgang.

BETYDNINGEN AF FORÆLDREBAGGRUND⁶

En omfattende forskning såvel i Danmark som internationalt viser, at forældrenes socioøkonomiske ressourcer har stor betydning for børn og unges uddannelsesniveau. Med fx en veluddannet far og mor er chancerne for selv at tilegne sig uddannelse på højt niveau langt større, end hvis man er født ind i en ufaglært familie. Denne dynamik – hvor sociale forskelle gives videre i næste generation – kaldes ofte for ”social arv” (Jæger et al., 2003; Ploug, 2007). I uddannelsesforskningen anvender man blandt andet de følgende fem forklaringer på betydningen af forældrebaggrund (Munk, 2008). Det er forklaringer, der ikke gensidigt udelukker hinanden.

- **Økonomiske forklaringer:** Forældrenes økonomiske ressourcer har betydning for, hvilken uddannelse de unge opnår. Disse forklaringer har størst relevans i lande med stor egenbetaling i uddannelsessystemet, mens den er mindre relevant i et land som Danmark, hvor uddannelserne er gratis, og man kan modtage statens uddannelsesstøtte.
- **Værdiforklaringer:** Der er forskellige normer og værdier i forhold til uddannelse i forskellige sociale klasser. Det antages, at de lavere klasser er karakteriseret ved en kort tidshorisont og et lavt ambitionsniveau med hensyn til uddannelsesniveau og derfor er orienteret mod at komme tidligt ud på arbejdsmarkedet.
- **Forklaringer ud fra social position:** Uddannelsesvalg tages med forældrenes uddannelsesniveau som referenceramme. Ideen er, at ingen ønsker at opnå en lavere uddannelsesstatus end deres forældre. Derfor vil personer med højtuddannede forældre vælge længere uddannelse end personer med lavtuddannede forældre.
- **Kulturelle forskelle:** Der er en afstand mellem kulturen i familier uden uddannelsestraditioner og den dominerende kultur i skolerne. Man lykkes bedst i skolen, hvis man er socialiseret inden for den kultur, som dominerer i skolerne, og børn, der kommer fra uddannelsesfremmede miljøer, kan derfor få problemer i skolen.

6. Ud over forældrenes baggrund har nærmiljøet og netværket også betydning for unges succes i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Flere studier inddrager disse forhold sammen med forældrebaggrund i analyser af den intergenerationelle mobilitet (se fx Colding et al., 2004; Nielsen et al., 2004).

- **Kulturel deprivation:** Ressourceforskelle i opvækstfamilierne i den tidligere socialisering giver børnene en ulige mængde intellektuel belastning. Forklaringen på, at børn fra lavere socioøkonomiske lag opnår et lavere uddannelsesniveau, er, at deres præstationsniveau som en følge af manglende kulturel stimulans er lavere end niveauet hos dem, der kommer fra ressourcestærke hjem.

Ovennævnte forklaringer kan have forskellig betydning i forskellige lande (jf. eksemplet med økonomiske forklaringer), men også forskellig betydning på forskellige niveauer i uddannelsessystemet. Sociologer skelner ofte mellem grundskolen og uddannelser efter grundskolen, idet det antages, at det er forskellige forhold, der forklarer præstationer i grundskolen (fx målt ved karakterer og test-resultater) og valg omkring fortsættelse af uddannelse efter grundskolen. Kulturel deprivation antages fx at have større betydning i grundskolen end i det videre uddannelsesforløb (Heath & Brinbaum, 2007; Munk, 2008). Et studie af betydningen af social baggrund viser fx, at blandt unge med en studentereksamen fortsætter børn af akademikere i langt højere grad end børn af ufaglærte på en lang videregående uddannelse efter gymnasiet, også blandt de unge som har fået topkarakterer i gymnasiet. Dette kan fx forklares ved, at de unge med ufaglærte forældre kommer fra mere uddannelsesfremmede miljøer (Munk, 2008).

Som nævnt i kapitel 2 klarer etniske minoriteter sig generelt dårligere i uddannelsessystemet end majoriteten. Dette gælder i Danmark såvel som i mange andre lande. Overordnet set får etniske minoritetsbørn og -unge lavere karakterer i skolerne, går i mindre grad videre i uddannelsessystemet og falder i højere grad fra på forskellige uddannelsesmæssige niveauer, end det er tilfældet for etniske danskere. Vi ved dog også, at de etniske minoritetsbørn og -unge har forældre med færre socioøkonomiske ressourcer i form af uddannelse, beskæftigelse og indkomst end danske børn og unge, hvilket kan være med til at forklare, hvorfor børn og unge med etnisk minoritetsbaggrund klarer sig dårligere end danske børn og unge.

Betydningen af forældrebaggrund er dog ikke nødvendigvis den samme for etniske danskere og etniske minoriteter og kan også variere for forskellige etniske minoritetsgrupper. Hvis indvandrere fx oplever et fald i social status som følge af migrationen, fordi de ikke får mulighed for at udnytte deres uddannelse i indvandringslandet, kan man forvente

at finde en mindre effekt af forældrebaggrund på uddannelse for etniske minoriteter end for majoriteten (Fekjær, 2007). Dels har sådanne indvandrere med medbragte kvalifikationer sandsynligvis flere ressourcer end personer fra majoriteten med samme arbejdsmarkedsstatus og indkomst. Dels vil de måske i højere grad end personer fra majoriteten med samme arbejdsmarkedsstatus og indkomst have forventninger om, at deres børn får en høj social status i indvandringslandet.

Indvanderne kan også være positivt selekteret (Heath & Brinbaum, 2007) forstået på den måde, at de personer, som har valgt at emigrere og komme til fx Danmark, i særlig høj grad har ambitioner på deres egne og børnenes vegne og derfor lægger stor vægt på, at deres børn får en god uddannelse (jf. det efterfølgende afsnit ”Indvandrerdrive og uddannelsesmotivation”).

En vigtig pointe er endvidere, at det i nogle områder (fx de rurale områder i Tyrkiet) er meget mere almindeligt ikke at have en uddannelse end i Danmark, og derfor kan det at være uden uddannelse betyde noget forskelligt for etniske danskere og etniske minoriteter. Etniske danskere uden uddannelse vil formentlig være mere negativt selekteret end etniske minoriteter uden uddannelse. Ligeledes er det mere almindeligt at være arbejdsløs eller uden for arbejdsmarkedet blandt indvandrekvinder end blandt etniske danske kvinder, og disse forhold kan også betyde noget forskelligt (Hvidfeldt & Schultz-Nielsen, 2008).

Endelig må man huske på, at der, alt andet lige, er mere rum for opadstigende social mobilitet, hvis ens forældre befinder sig på et lavt, frem for et højt niveau i den samfundsmæssige struktur. Har man ufaglærte forældre, vil man, blot med en kortvarig uddannelse, have bevæget sig opad, mens børn med akademikerforældre, der selv bliver akademikere, blot har fastholdt deres sociale udgangspunkt, men ikke er steget i graderne. Da uddannelsesniveauet er lavere blandt forældre til etniske minoritetsunge end blandt forældre til etnisk danske unge, er der mere rum for opadstigende social mobilitet for etniske minoriteter end for etniske danskere.

BETYDER FORÆLDREBAGGRUND MINDRE FOR MINORITETSUNGE?

Europæiske studier, der sammenligner betydningen af forældrenes socioøkonomiske ressourcer for succes i uddannelsessystemet for etniske minoriteter og for majoriteten, får forskellige resultater. Nogle studier viser, at forældrebaggrund betyder mindre for efterkommere end for personer fra majoriteten⁷ (Bauer & Riphahn, 2007; Fekjær, 2007; Støren & Helland, 2009), mens andre studier finder, at forældrebaggrund har omtrent samme betydning for etniske minoriteter og personer fra majoriteten (Heath & Brinbaum, 2007).⁸

Da alle studierne finder, at forældrebaggrund har nogen betydning for både minoritet og majoritet, indebærer det, at de socioøkonomiske forskelle imellem majoriteten og etniske minoriteter bidrager til at forklare en del af forskellene i de uddannelsesmæssige præstationer. Dels imellem majoriteten og de etniske minoriteter som helhed, og dels imellem forskellige etniske minoritetsgrupper. Hvor meget forskellen mellem efterkommere og majoriteten reduceres, når der kontrolleres for forældrebaggrund, varierer dog med både indvandringsland og minoriteternes oprindelsesland. Nogle etniske minoritetsgrupper har i visse lande ligefrem en højere sandsynlighed for fx at opnå en erhvervskompetencegivende uddannelse givet forældrebaggrund, hvilket kan tolkes som et resultat af en større social mobilitet for de etniske minoriteter (Heath & Brinbaum, 2007; Støren & Helland, 2009).

I overensstemmelse med internationale undersøgelser viser danske studier, at forældrebaggrund (målt ved forældrenes uddannelse, indkomst og/eller arbejdsmarkedsstatus) har betydning for, hvordan etniske minoritetsunge klarer sig i det danske uddannelsessystem, og at forskelle i forældrebaggrund bidrager til at forklare uddannelsesforskellen imellem majoriteten og minoriteterne (Jakobsen & Smith, 2006; Nielsen et al., 2003; Hvidtfeldt & Schultz-Nielsen, 2008).

7. At forældrebaggrund har mindre betydning betyder, at den sociale mobilitet er størst for efterkommerne.

8. Bemærk, at disse studier har forskellige mål for uddannelsessucces. Nogle studier fokuserer fx på test-resultater i grundskolen, mens andre på sandsynligheden for at opnå en videregående uddannelse. De etniske minoritetsgrupper, som analyserne fokuserer på, er også forskellige med hensyn til oprindelsesland. Disse forhold kan måske være med til at forklare de forskellige resultater fra de europæiske lande.

Hvidtfeldt & Schultz-Nielsen (2008) viser fx, at forældrenes socioøkonomiske ressourcer i høj grad er med til at forklare forskelle på etniske minoritetsunge og etnisk danske unge. Undersøgelsen viser, at for nogle etniske minoritetsgrupper har unge 16-24-årige efterkommere en højere uddannelsesfrekvens end etniske danskere, givet forældrebaggrund. De viser, at blandt unge med forældre med relativt få uddannelses- og beskæftigelsesmæssige ressourcer (begge forældre har højest grundskoleuddannelse, og faderen var i beskæftigelse, mens moderen stod uden for arbejdsmarkedet, da den unge var 15 år gammel) havde etnisk danske unge i 1997 en højere sandsynlighed for at være under uddannelse end tyrkere og en lavere sandsynlighed for at være under uddannelse end pakistanere. I 2007 havde etnisk danske unge en lavere sandsynlighed end både tyrkere og pakistanere.

Blandt unge med forældre med relativt mange ressourcer (begge forældre har minimum en gymnasieuddannelse og var i beskæftigelse, da den unge var 15 år gammel) havde etniske danske unge i 1997 en højere sandsynlighed for at være under uddannelse end både pakistanske og tyrkiske unge. I 2007 havde pakistanske unge derimod en større sandsynlighed for at være under uddannelse end etnisk danske unge, mens forskellen på tyrkiske og etnisk danske unge var meget mindre i 2007 end i 1997 (Hvidtfeldt & Schultz-Nielsen, 2008).

INDVANDREREDRIVE OG UDDANNELSESMOTIVATION

Som beskrevet ovenfor klarer etniske minoriteter, ifølge nogle studier, sig bedre i uddannelsessystemet end majoriteten givet forældrenes socioøkonomiske ressourcer. En forklaring herpå kan være et særligt ”indvandrerdrive”. Hermed menes, at indvandrerne har en stor motivation til uddannelse (blandt andet for deres børn), som i nogle tilfælde kan kompensere for de negative effekter af et dårligere socialt udgangspunkt og et lavere fagligt præstationsniveau (Lauglo, 1996). Dette ”indvandre-drive” indebærer med andre ord, at betydningen af forældrenes socioøkonomiske ressourcer er mindre for etniske minoriteter end for etniske danskere (jf. diskussion i det foregående afsnit).

Men hvad viser eksisterende undersøgelser om uddannelsesmotivation blandt etniske minoriteter? En nyere dansk survey-undersøgelse viser, at både forældre til etniske minoritetsunge og generelt også de unge

selv har mindst lige så stort fokus på den positive betydning af uddannelse som etniske danskere (Andersen, 2008). At der er en høj motivation til uddannelse blandt mange etniske minoritetsfamilier, er også en observation, der går igen i internationale studier (Perreira et al., 2006; Støren & Helland, 2009).

I den forbindelse har en norsk undersøgelse set på sammenhængen imellem etnisk baggrund, forældreressourcer, egne skolepræstationer og uddannelsesmæssige ambitioner (Sletten, 2001). Studiet bygger på en spørgeskemaundersøgelse blandt 11.425 unge, der gik i de sidste to år af grundskolen og på ungdomsuddannelsens første årgang. I alt havde 21 procent af de adspurgte baggrund i et ikke-vestligt land.

Et af undersøgelsens spørgsmål gik på de unges arbejdsønsker som voksne og dermed også på, om – og i givet fald hvad – de unge ønskede at studere. Endvidere var der spørgsmål om forældres baggrund og de unges skole-karakterer mv. Analyser af dette store survey viser, at unge med etnisk minoritetsbaggrund og med etnisk norsk baggrund samlet set havde nogenlunde lige høje ambitioner om at uddanne sig. Hvis man derimod sammenholder personer fra de to grupper unge, som har forældre med samme socioøkonomiske baggrund, eller sammenholder personer fra de to grupper, som har samme karakterniveau, ser man, at de etniske minoritetsunge har meget højere uddannelsesambitioner end etniske norske unge.

En ting er dog et ønske om at uddanne sig – noget andet om det lykkes at føre dette ønske ud i livet, især når man betænker de forskelligartede udfordringer etniske minoritetsunge med lavtuddannede forældre må forventes at møde i uddannelsessystemet. Her viser studier, at mange etniske minoritetsunge lægger et stort slid i at (forsøge at) klare sig i uddannelsessystemet og bruger fx – ifølge et norsk studie – længere tid på lektierne, end man ser hos majoriteten (Bakken, 2003). Dette kan også skyldes, at mange etniske minoritets-forældre, uanset deres positive indstilling til uddannelse, kun har begrænsede muligheder for konkret at bakke deres børn om med fx lektiehjælp (Enneli et al., 2005; Rambøll & Andersen, 2010; Thomson & Crul, 2007).

Anskuet fra den vinkel ser det reelt ud til, at nogle unge med etnisk minoritetsbaggrund, i højere grad end det gør sig gældende for majoritetsunge med et svagt socialt udgangspunkt, er i stand til at forcere sociale barrierer og opnå uddannelse. Et negativt aspekt ved dette kan

dog være, at nogle unge kommer til at stile højere end deres muligheder reelt rækker, og dette kan føre til nederlag og frafald (Støren, 2006).

En sidste pointe i forhold til de familiemæssige vilkår for uddannelse hos etniske minoritetsunge handler om køn. Som det også er tilfældet i majoritetsfamilier, finder man kønsforskelle i etniske minoritetsfamiliers børneopdragelse (Deding & Olsson, 2009; Engebrigtsen & Fuglerud, 2007). Normer omkring fx unge kvinders adfærd kan indebære, at de i sådanne familier lever et mindre udadvendt liv sammenlignet med tilsvarende unge mænd (Mørck, 1998; Prieur, 2004). Undersøgelser viser da også, at fx 15-19-årige etniske minoritetsdrengene bruger mere tid på fester, venner og kærester, end pigerne gør. Omvendt bruger pigerne mere tid på lektier (Mikkelsen et al., 2010). Kønsforskelle i, hvordan de to køn bruger deres fritid, kan således tænkes at bidrage positivt til pigerenes skolepræstationer.

"FRIVILLIGE" VS. "UFRIVILLIGE" MINORITETER

I en bredere international kontekst finder man et væsentligt bidrag til forståelsen af etniske minoriteters præstationer i uddannelsessystemet hos den nigeriansk-amerikanske antropolog John U. Ogbu's, der skelner imellem "frivillige" og "ufrivillige" minoriteter. Hans forskning peger på, at forholdsvis nyankomne indvandrere kan have et særligt "drive" for, at deres børn skal klare sig godt i uddannelsessystemet – dette ses hos de *frivillige* minoriteter, som er grupper, der er ankommet til USA af egen drift. Her over for stiller han de *ufrivillige* minoriteter. Det er grupper som fx afroamerikanere, der har været i USA i generationer, og som har mange års erfaringer med diskrimination og samfundsmæssig marginalisering (Moldenhawer, 2001; Ogbu, 1991; Ogbu & Simmons, 1998).

De nyankomne grupper – de "frivillige minoriteter" – har ofte en stor entusiasme mht., at deres børn skal uddanne sig, svarende til det "indvandre-drive", vi redegjorde for ovenfor. Sådanne indvandrere har i høj grad deres tidligere hjemland som referenceramme, og uanset at deres børn måske kommer ind på relativt dårlige skoler i deres nye land, er disse skoler stadigvæk bedre, end skolerne i det land de har forladt. Disse etniske minoriteters mål for succes bliver også i højere grad at klare sig bedre end folk i deres tidligere hjemlande, hvorimod de i mindre

grad sammenligner sig med den (hvide) middelklasse i det land, de har bosat sig i.

Modsat har ”ufrivillige” minoriteter som eneste referenceramme det land, hvor de har boet igennem generationer. Og her oplever de, at de befinder sig i en underklasse-position, som det ikke nytter noget at forsøge at kæmpe sig ud af på grund af fx diskrimination. Denne oplevelse kan medvirke til, at de ikke bruger uddannelsessystemet. Unge, der alligevel forsøger at leve op til uddannelsessystemets forventninger, risikerer endvidere at blive marginaliserede blandt andre unge med samme baggrund, idet de ”opfører sig som hvide” og derigennem opleves som illoyale over for gruppen. Dermed kan der, hævder Ogbu, opstå en modstandskultur, der er med til at bevare en markant forskel imellem, hvordan majoriteten og disse ”ufrivillige” minoriteter klarer sig uddannelsesmæssigt (Ogbu, 2008).

I Storbritannien – et europæisk land, der på grund af sin fortid som kolonimagt har en længere indvandringshistorie, end man finder i Danmark – ser man tilsvarende, at en etnisk minoritetsgruppe som fx den afro-caribiske, der har været i landet i en længere årrække, klarer sig dårligt i uddannelsessystemet (Modood, 2004).

Ogbus tilgang kan ikke umiddelbart overføres til danske eller skandinaviske forhold, da hovedparten af indvandringen hertil som nævnt er af nyere dato. Samtidig kan fx flygtninge i Danmark ikke betegnes som ”frivillige minoriteter” på samme måde som indvandrere, der af egen drift er kommet til fx USA. Begreberne kan dog stadig have relevans, fordi erfaringer med minoritetsstatus og eventuelt diskrimination muligvis kan få negativ betydning for forskellige ungdomsgruppers uddannelsesadfærd inden for en kortere årrække (Støren, 2006). Denne udvikling over tid vender vi tilbage til senere i dette kapitel.

MEDBRAGT KULTUR SOM FORKLARING

Visse forskere bruger forskelle i den medbragte kultur hos forskellige etniske minoritetsgrupper til at forklare forskelle i uddannelsespræstationer. Et fællestræk ved mange af de etniske minoritetsgrupper, der uddannelsesmæssigt klarer sig rigtig godt, er således, at de har rødder i Fjernøsten. En forklaring som bliver anvendt er, at forskellige etniske grupper tillægger uddannelse forskellig betydning, afhængig af etniske,

religiøse eller nationale særtræk. Dermed kan man forklare kinesiske og vietnamesiske unges generelt gode skolepræstationer med henvisning til, at konfucianismen har stor indflydelse i disse lande. I konfucianismen lægges vægt på selvdisciplin og respekt for lærere, og lærdom anses her for havende en værdi i sig selv (Lauglo, 1996).⁹

Også den uddannelsesmæssige succes, som fx indiske sikher har haft i såvel USA som Canada tilskriver nogle forskere en medbragt kultur, hvor der lægges stor vægt på uddannelse. Forskerne påpeger, at grupper som disse sikher – samtidig med deres store fokus på at opnå god uddannelse – fastholder fx deres oprindelige sprog, religion og familiemæssige normer. Derfor kaldes deres strategi for ”tilpasning uden assimilation” (”accommodation without assimilation”, (Gibson, 1988)). Faktisk indikerer nogle studier, at unge har bedre chancer for at klare sig godt i det amerikanske uddannelsessystem, hvis de ikke samtidig forsøger at tilpasse sig en amerikansk livsstil i alle livets forhold. Derimod ses muligvis en sammenhæng imellem at have et tæt sammenhold i familier og etnisk gruppe og herigennem at fastholde deres egen kultur med at engagere sig i værtslandets uddannelsessystem med succes (Matute-Bianchi, 2008).

Tilsvarende finder Moldenhawer i en dansk kontekst, at de etniske minoritetsunge, som klarer sig dårligt i skolen, hyppigt dels er de mest udsatte og strukturelt marginaliserede unge, men også er dem, der i det offentlige rum lever et dansk ungdomsliv med fester, alkohol og kærester. Etniske minoritetsunge, som klarer sig godt i skolen, deltager derimod i mere begrænset omfang i den dominerende danske ungdomskultur og er i stedet mere indlejrede i deres familier, der ofte også har en god status inden for deres migrant-netværk (Moldenhawer, 2002; Moldenhawer, 2005).

TIDSMÆSSIGE DYNAMIKKER

Et andet forhold, der er af stor betydning for etniske minoriteters præstationer i uddannelsessystemet, handler om, hvor lang tid der er forløbet

9. Det er ikke kun i forbindelse med indvandring, at betydningen af religion for fx uddannelse og løn er undersøgt. Flere studier fra især USA har sammenlignet betydningen af at være fx protestant, katolik eller jøde for uddannelsesniveau og løn, se fx (Iannaccone, 1998; Lehrer, 2004).

siden migrationen. Hvad betyder det, om man fx er født i Danmark, er kommet hertil som lille eller som større barn, eller om man først er kommet til Danmark som voksen?

En anden vinkel, hvorfra man kan anskue tidsmæssige forløb, handler om, hvor lang tid en etnisk gruppe mere overordnet har befundet sig i et andet land: Her har grupper fra fx Tyrkiet og Pakistan været i Danmark siden slutningen af 1960'erne, mens grupper med flygtningebaggrund – som fx iranere, irakere og somaliere – er kommet hertil på forskellige tidspunkter i senere årtier, i tæt sammenhæng med voldelige konflikter i deres oprindelseslande.

Disse to tilgange til tid – for det enkelte individ og for den etniske gruppe – er naturligvis flettet sammen, således at der er langt flere unge med fx tyrkisk og pakistansk baggrund, der er født i Danmark, end man finder med somalisk og irakisk baggrund.

BETYDNINGEN AF ALDER VED ANKOMST

En række studier har beskæftiget sig med, hvad alder ved ankomst betyder for etniske minoriteters sandsynlighed for at tilegne sig en kompetencegivende uddannelse. Her er et, ikke overraskende, generelt fund, at jo yngre man er ved ankomsten til et nyt land, jo større er ens chancer for at klare sig godt her rent uddannelsesmæssigt. Dette handler i høj grad om, at minoritetsbørn, der er født i fx Danmark, eller kommer hertil som ganske små, har langt bedre muligheder for at tilegne sig dansk på et niveau, der er højt nok til efterfølgende at uddanne sig.

I en dansk sammenhæng viser fx (Hummelgaard et al., 1998; Jakobsen & Smith, 2006), at man klarer sig bedre i uddannelsessystemet, hvis man er kommet til landet i en ung alder eller er født her, sammenlignet med den indvandrede første generation.

Studierne konkluderer lidt forskelligt omkring, hvad der præcist er den kritiske alder ved indvandring i forhold til efterfølgende uddannelse. Et studie fra Sverige konkluderer, at man især udfordres, hvis man ankommer senere end i ni-års-alderen (Böhlmark, 2008). Et israelsk studie konkluderer, at syv-års-alderen repræsenterer en kritisk alder i forhold til skolepræstationer (Cahan et al., 2001). Endelig finder et Canadisk studie, at personer, som er indvandret sidst i teenageårene eller først i 20'erne, får mindre uddannelse i Canada end både de indvandrere, der er yngre, og de indvandrere, der er ældre ved ankomsten til Canada (Schaafsma & Sweetman, 2001).

Dog er billedet ikke entydigt. Der er således nogle studier, som viser, at når man sammenligner etniske minoriteter, der er indvandrede som børn, med efterkommere, er der overraskende lille forskel på de to gruppers uddannelsesmæssige resultater. Og at efterkommere i nogle tilfælde klarer sig dårligere end indvandrere, der er kommet som børn (Levels & Dronkers, 2008; Stanat & Christensen, 2006).

UDDANNELSESRÉSULTATERS UDVIKLING OVER GENERATIONER
I det forrige afsnit så vi, hvad alder ved ankomst kan betyde for efterfølgende uddannelse. I dette afsnit ser vi på, hvad den tidsmæssige udvikling mere generelt kan have af betydning.

AMERIKANSKE PERSPEKTIVER

Set i en international sammenhæng har Danmark en forholdsvis kort tidsmæssig erfaring med immigration fra ikke-vestlige lande i større målestok. Derved adskiller Danmark – og de fleste europæiske lande – sig fra indvandrer nationer som USA og Canada, der igennem flere århundreder har været mål for indvandring fra store dele af verden.

Det er derfor også især i USA, at forskningen for alvor har beskæftiget sig med, hvad et bredere tidsmæssigt perspektiv betyder for blandt andet udviklingen i uddannelsesniveau. Overordnet set handler forskningen blandt andet om, hvor udviklingen er på vej hen, og udgør naturligvis samlet set et overordentligt omfattende emne, der kun kort vil blive berørt i denne rapport.

I den amerikanske forskning er der to generelle perspektiver på, hvilken retning udviklingen har. Et klassisk assimilationsperspektiv og et nyere perspektiv, der kaldes ”segmented assimilation”. Det kan oversættes som, at indvandrere kun bliver assimileret (forstået som ”bliver en del af”) en mindre del (”et segment”) af samfundet. I denne sammenhæng skal det forstås som, at de bliver en del af en underklasse, som de har ringe muligheder for at hæve sig over.

Det klassiske assimilationsperspektiv tager udgangspunkt i USA’s lange historiske erfaring med indvandring. Og den overordnede konklusion er, at forskellige grupper af indvandrere over tid bliver en del af den amerikanske ”mainstream”. Dårligere vilkår for forholdsvis nyligt ankomne indvandrere kan dermed forventes gradvist at forsvinde over tid, da indvandrergrupperne assimileres bredt. Her skal assimilation for-

stås som et positivt begreb – som at blive en del af helheden over tid (Alba & Nee, 2003; Green, 2006).

Over for denne forholdsvis lineære tilgang til udviklingen står forskere, som mener, at indvandringen til USA efter 1960'erne ikke kan sammenlignes med erfaringerne, der ligger længere tilbage i tiden: Hvor det tidligere i høj grad var (hvide) indvandrere fra Europa, der ankom til USA, har den senere indvandring i høj grad været fra fjernere dele af verden. Disse indvandrere møder et amerikansk samfund, hvor der dels fortsat findes racediskrimination, dels sker en øget polarisering på arbejdsmarkedet, og hvor der endvidere findes områder – især i centrum af større byer – hvor befolkningen som helhed i stigende grad er marginaliseret (Portes et al., 2005; Portes & Rumbaut, 2001). Disse forhold er med til at bevirke, at nyere indvandrergrupper ikke, over tid, bliver en del af en amerikansk "mainstream", som i høj grad udgøres af den hvide middelklasse. I stedet assimileres de ind i en (i høj grad farvet) underklasse. Denne assimilation til et (lavt) segment i et klasseopdelt USA kaldes dermed for "segmented assimilation".

Med hensyn til uddannelse bør det, ud fra et klassisk assimilationsperspektiv, gå bedre og bedre med forskellige indvandrergrupper, afhængigt af hvor lang tid der er gået siden indvandringen. Ud fra et "segmented assimilation"-perspektiv må man frygte, at indvandrergrupper tværtimod over tid bliver en del af en underklasse, hvor ringe uddannelsesmuligheder (i form af fx dårlige skoler i indvandrer-tætte boligområder) går hånd i hånd med oplevelser af, at uddannelse ikke nytter noget på grund af blandt andet diskrimination.

En række studier har prøvet at afgøre, hvilket af de to perspektiver der stemmer bedst overens med den empiriske virkelighed, men emnets kompleksitet gør det vanskeligt at finde entydige svar.

Én komplicerende faktor er, at alle indvandrergrupper generelt består af en blanding af mere og mindre nyankomne personer, fordi der fortsat ankommer nye indvandrere, også til "gamle" grupper, for eksempel igennem indgåelse af ægteskab (Waters & Jimenez, 2005). En anden komplicerende faktor er den store forskel, der er imellem forskellige etniske minoritetsgrupper og internt i disse grupper, fx med hensyn til de ressourcer af forskellig art, som de bringer med sig, ligesom der ofte mangler pålidelige data om disse forhold. Dette gør det vanskeligt at undersøge udviklingen og at generalisere de fund, der gøres.

På den ene side viser en række studier, at mange af efterkommerne i forskellige indvandrergrupper over tid klarer sig bedre og bedre i USA, såvel uddannelsesmæssigt som med hensyn til beskæftigelse og indtjening (Portes et al., 2005; Waters & Jimenez, 2005).

På den anden side er der for visse grupper foruroligende tegn på, at længere opholdstid i USA kan have en negativ frem for en positiv indflydelse på, hvor godt man klarer sig i uddannelsessystemet. Fx viser en undersøgelse af indvandrere og efterkommere med latinamerikansk baggrund, at forholdsvis nyankomne indvandrere klarer sig bedre i uddannelsessystemet, når man sammenligner med grupper, som har været i USA igennem længere tid (Hill & Torres, 2010; Perreira et al., 2010).

Forskningsmæssige fund som de ovenstående kan knyttes sammen med det tidligere beskrevne ”indvandre-drive” samt med John Ogbus skelnen imellem ”frivillige” og ”ufrivillige” minoriteter: Spørgsmålet er, om man (i visse etniske minoritetsgrupper) ser en tendens til, at et indledende positivt fokus på uddannelse gradvist udtyndes, hvorved unge etniske minoriteter mister troen på, at de reelt kan bedre deres egen situation igennem uddannelse? Dette kan i sig selv være en medvirkende drivkraft til, at etniske grupper igennem ”segmented assimilation” bliver en del af en mere permanent underklasse med ringe uddannelse og dårlige socioøkonomiske muligheder for sig selv og deres børn.

UDVIKLINGEN I EUROPA – ENDNU KUN BEGRÆNSET VIDEN

Ovenfor har vi trukket på amerikanske kilder, da man, som nævnt, her har en meget mere langvarig og omfattende erfaring med indvandring og dermed også med efterkommeres uddannelsespræstationer. Vender vi os imod Europa, er der her langt mindre forskning at trække på, primært fordi indvandring fra ikke-vestlige lande i større omfang ikke går mange årtier tilbage. Dermed er det også begrænset, hvor mange efterkommere der har haft mulighed for at gå igennem de nationale uddannelsessystemer.

En artikel, der diskuterer den amerikanske debat mht. etniske minoriteters uddannelse i forhold til den europæiske kontekst, påpeger dels, at man ikke skal blive for pessimistisk, uanset at efterkommere generelt klarer sig dårligere end Europas majoritets-unge, idet etniske minoritetsunge stadig klarer sig langt bedre uddannelsesmæssigt end deres egne forældre. Endvidere påpeger artiklen de store – og forskelligartede

– betydninger, der kan være imellem forskellige europæiske landes uddannelsessystemer og arbejdsmarkeder (Thomson & Crul, 2007).

En sammenligning af elever med tyrkisk baggrund i blandt andet Tyskland og Frankrig viser for eksempel, at et mere opdelt uddannelsessystem i Tyskland medvirker til, at en meget stor del af tyrkiske unge ender med forholdsvis korte, faglige uddannelser, mens en større andel i Frankrig når op til, og igennem, en langvarig universitetsuddannelse. Ser man på nationale forskelle i overgangen fra uddannelse til erhverv, er billedet dog det, at unge med tyrkisk baggrund i Tyskland efter endt faglig uddannelse har en forholdsvis nem overgang til arbejdsmarkedet, mens dette ikke er tilfældet for de universitetsuddannede i Frankrig. Dermed er det svært at konkludere, hvilket af disse to lande der reelt stiller gruppen af unge med tyrkisk baggrund bedst ift. uddannelse og adgang til beskæftigelse (Crul & Vermeulen, 2006).

På grund af den forholdsvis korte indvandringshistorie i Europa er det således vanskeligt at sige, om de tendenser nogle studier finder hos fx latinamerikanske indvandrere og efterkommer i USA – hvor en optimisme i forhold til det at uddanne sig kan afløses af desillusion og eventuelt en decideret modstandskultur – også er under udvikling i Europa. Her viser et nyt tysk studie nogle bekymrende tendenser.

Studiet ser på de tysk-sproglige kompetencer hos børnebørnene af de oprindelige tyrkiske indvandrere, altså en meget ung ”3. generation”, og sammenligner resultaterne med etnisk tyske børn. Undersøgelsens konklusion er, at de uddannelsesmæssige fremskridt blandt de tyrkiske indvandrere og efterkommere i Tyskland ser ud til at være stagneret på et tidspunkt, hvor der er et ganske stort spring op til den etnisk tyske befolkning. Undersøgelsen tager dog forbehold, dels fordi den undersøgte gruppe på nuværende tidspunkt er forholdsvis lille, dels fordi resultaterne muligvis afspejler en stagnation, der blot kan være af midlertidig karakter (Becker, 2010).

SAMMENFATNING

Dette kapitel har set på betydningen af minoritets- og familiebaggrund for unge etniske minoriteters præstationer i uddannelsessystemet. I en dansk kontekst kan den nuværende situation anskues såvel positivt som negativt: Set fra ét perspektiv sker der et veritabelt ”uddannelsesspring”

blandt de unge etniske minoriteter, når man sammenligner med uddannelsesniveaut hos deres forældre. Fra et andet perspektiv er der fortsat store forskelle imellem majoriteten og minoriteterne. Studier viser imidlertid også, at dette gab synes at mindskes over tid, og desuden varierer det for forskellige etniske minoritetsgrupper. Dette tema vender vi tilbage til i registeranalyserne i kapitel 6-9.

Ifølge litteraturen kan forklaringen på en stor del af forskellene i uddannelsespræstationer, både imellem majoritet og minoritet, og imellem forskellige etniske minoritetsgrupper tilskrives socioøkonomiske forhold. Vi ved, at den sociale arv generelt har stor betydning for unges uddannelsesmæssige muligheder, og at etniske minoritetsunges forældre langt oftere har ringe uddannelse og lave indtægter. Forskningen er dog ikke enig om, hvorvidt forældrenes socioøkonomiske baggrund betyder det samme for etniske minoritetsunge, som det gør for majoritetsunge, eller om forældre-baggrunden har mindre betydning. Et andet forhold, der kan have væsentlig betydning for, hvor godt unge med etnisk minoritetsbaggrund klarer sig uddannelsesmæssigt, er deres alder ved ankomst til Danmark. Her viser studier, at det har stor betydning at ankomme før skolestart eller i folkeskolens allermindste klasser, idet senere ankomne har ringere muligheder for efterfølgende at erhverve sig en kompetencegivende uddannelse.

Litteraturen påpeger endvidere, at man kan inddele etniske minoriteter i ”frivillige” og ”ufrivillige”. Denne skelnen stammer fra amerikansk forskning, hvor man hos ”frivillige” minoriteter – der er kommet til USA for at bedre deres vilkår – ser en stor fokus på uddannelse og dermed også et ”indvandrer-drive”. Derimod kan man hos de såkaldte ”ufrivillige” minoriteter – der har været i USA i generationer – se, at de sjældnere klarer sig godt i uddannelse, måske ud fra erfaringer om, at forsøg på social mobilitet alligevel ikke nytter noget i et etnisk opdelt samfund. Et skel imellem frivillige og ufrivillige minoriteter kan ikke umiddelbart overføres til danske forhold, men perspektivet har relevans ift. en forståelse af de forskellige retninger, en udvikling over tid potentielt kan tage.

Dette knytter an til en anden forskningsmæssig diskussion om, hvorvidt nyere indvandrergrupper over tid bliver en del af den amerikanske middelklasse, sådan som det har været tilfældet på tidligere historiske tidspunkter. Eller om man i dag i stigende grad ser en mere permanent samfundsmæssig opdeling, hvor nyere indvandrere har ringe adgang til

middelklassen og i stedet bliver en del af en (i høj grad farvet) underklasse. Da den europæiske indvandringshistorie adskiller sig væsentligt fra den amerikanske, har vi på nuværende tidspunkt kun begrænset viden fra Europa.

LITTERATUR MED FOKUS PÅ PROCESSER I FOLKESKOLEN

I dette kapitel vender vi blikket fra en fokus på de etniske minoriteter selv og ser i stedet især på, hvad skolen, og den måde den er indrettet på, kan betyde for etniske minoriteters uddannelsesmæssige præstationer. Da vi ved, at drenge – uanset etnisk herkomst – gennemsnitligt klarer sig dårligere end piger i skolen, ser vi først på studier, der forsøger at forklare denne kønsmæssige forskel på uddannelsesmæssige præstationer.

KØN SOM FORKLARING – SKOLENS UDFORDRINGER FOR DRENGE

I gennemsnit klarer drenge sig dårligere end piger i skolen, men der er dog forskelle, afhængig af hvilke fagområder man sammenligner. Ser vi på karaktererne ved folkeskolens afgangsprøve i 9. klasse, klarer piger sig således bedre end drenge i alle fag, undtagen matematik, hvor drengene får lidt højere karakterer. Den største kønsforskel i pigernes favør findes i skriftlig dansk (Rambøll & Andersen, 2010). En kønsforskel, hvor piger generelt er bedre til læsning, mens drengene står stærkere i fx matematik, genfindes internationalt (Bakken et al., 2008; Egelund, 2007).

I det følgende gennemgår vi kort nogle af forklaringerne på, hvorfor drenge klarer sig dårligere end piger i skolen. Gennemgangen

trækker blandt andet på en norsk forskningsoversigt på området (Bakken et al., 2008).

En første forklaring på forskellene imellem piger og drenge i skolesystemet handler om biologi. Denne forklaring anvendes fx af lægen Gideon Zlotnik i hans bog ”De stakkels drenge” (Zlotnik, 1984). En sådan forskel er bl.a., at drenges hjerner modner senere end pigers, en forskel, der især er tydelig i årene omkring skolestart (Halpern, 1997). Endvidere har drenge oftere end piger læsevanskeligheder (Rutter et al., 2004). Da læsning er central for læring i langt de fleste fag, er det oplagt, at sådanne problemer kan trække ned for gruppen af drenges skolepræstationer (Bakken et al., 2008).

Derimod synes der sjældent at være belæg for eksistensen af mere generelle, genetisk bestemte, kognitive forskelle imellem piger og drenge (Spelke, 2005). De hjernemæssige forskelle imellem de to køn er for det første beskedne, og for det andet ved vi meget lidt om, hvad disse forskelle eventuelt måtte betyde for kønnenes kognitive funktioner (Grønbæk Hansen, 2008). Endelig må man ikke glemme, at variationen inden for hvert af de to køn er langt større end den gennemsnitlige forskel imellem dem (Gerlach, 2008).

En anden forklaring på, at drenge klarer sig dårligere end piger i skolen, kunne tænkes at være, at undervisningen er bedre tilrettelagt for pigerne frem for drengene. En sammenhæng kunne fx være, at piger og drenge lærer bedst, hvis de har en lærer af det samme køn som dem selv. Empiriske studier viser dog, at der enten ikke er en sådan sammenhæng, eller at den kun har begrænset betydning. Dog har lærere muligvis i stigende grad højere forventninger til piger frem for til drenge, hvilket i sig selv kan blive til en selvopfyldende profeti (Bakken et al., 2008; Jones & Dindia, 2004).

En tredje årsag til kønsforskelle i skolepræstationer kunne være, at ændrede undervisningsformer i højere grad er til fordel for piger frem for drenge. Her er det muligt, at en mere åben undervisningsform, som eleverne ”frivilligt” skal engagere sig i, egner sig bedre til piger end til drenge, idet de sidstnævnte kan have en tendens til at gå i opposition til sådanne forventninger (Bakken et al., 2008).

Sidstnævnte pointe leder over til en generel observation om, at det – på tværs af samfund – generelt er drenge, som er mest i opposition til skolen. Dette gælder dog ikke alle drenge, men drenge fra lavere sociale lag i samfundet.

Et klassisk studie i denne sammenhæng er Paul Willis' "Learning to Labour" (Willis, 1977). Studiet er en etnografi fra en engelsk skole, der viser, hvordan "the lads" – drenge med arbejderklasseforældre – er med til selv at reproducere deres egen klassebaggrund ved at gå i opposition til skolens krav. Dermed afslutter de skolen uden de kvalifikationer, som er en forudsætning for opadgående social mobilitet. Et element i denne skabelse af en "modkultur" er, at drengene er dårligere stillede til at klare sig godt i forhold til skolens forventninger, sammenlignet med elever med fx middelklassebaggrund.

I stedet for at gå ind i et spil, hvor de fra starten er dårligt stillet, går de i stedet aktivt imod spillets regler. Aktivt at "vælge" at mislykkes fungerer endvidere som en beskyttelse imod det større personlige nederlag, det ville være ikke at kunne klare sig, selvom man forsøgte (Jackson, 2003). Deres modstand imod skolens regler og forventninger kan give sådanne drenge såvel en lokal følelse af magt som anseelse i drengenes interne hierarki, men kan samtidig begrænse deres muligheder på længere sigt.

På tværs af skoler i forskellige samfund og i forskellige årtier ses dermed generelt, at der er grupper af drenge, som sætter sig i opposition til skolens regler og anser det for "piget" at indordne sig under skolens krav (Lyng, 2004; Martino, 1999). Dermed forlader disse drenge ofte skolen uden de boglige kvalifikationer, der skal til for at fortsætte videre i uddannelsessystemet.

ETNICITET SOM FORKLARING – SKOLENS UDFORDRINGER FOR MINORITETER

Dette afsnit ser på, hvorledes etnisk minoritetsbaggrund, uanset køn, kan påvirke elevers skoleresultater i negativ retning. Afsnittet ser på betydningen af sprog, af den nationalt forankrede viden, som undervisningen ofte omhandler, samt på studier omkring etniske minoriteters positioner som "afvigende" i en national skolesammenhæng. Vi udelader studier, der primært tager afsæt i etniske minoriteters ringere socioøkonomiske udgangspunkter, da den vinkel er blevet behandlet i det foregående kapitel.

SKOLENS SPROG – MAJORITETENS SPROG

Utilstrækkelige danskundskaber er et tema, som går igen i hovedparten af undersøgelserne omkring fx frafald og uddannelsesmæssige problemer, og PISA-undersøgelser viser da også, at knap halvdelen af de etniske minoritets elever har så dårlige skolefærdigheder, at de reelt har vanskeligt ved at gennemføre en kompetencegivende uddannelse – en forskel, der blandt andet bunder i sproglige problemer (Jensen & Tranæs, 2008).

Det siger sig selv, at det danske sprog kan være en særlig udfordring for mange etniske minoritetsbørn, fordi de – modsat etniske danske børn – ofte vokser op i hjem, hvor en væsentlig del af kommunikationen foregår på et andet sprog end dansk.

En række studier har derfor undersøgt, hvad undervisning på enten deres modersmål eller – som det generelt er tilfældet – på majoritetens sprog kan betyde for etniske minoriteters uddannelsesmæssige præstationer. Disse sammenligninger drejer sig altså ikke blot om supplerende modersmålsundervisning, men om at også undervisning i fag som fx matematik eller historie helt eller delvis foregår på elevernes modersmål, ligesom der gives regulær sprogundervisning i majoritetens sprog.

Teorien bag er, at man via undervisning på modersmålet kan støtte en solid opbygning af fx abstrakte begreber på ét sprog, som efterfølgende kan overføres til et andetsprog (majoritetssproget). Undervises man udelukkende på majoritetssproget, kan der ske det, at børnene ikke tilegner sig en abstrakt sprogbeherskelse på deres modersmål, der primært udvikles som et dagligdags talesprog i deres (ofte uddannelsesfremmede) hjemmemiljøer. Med denne baggrund vil etniske minoritets elever ofte – i en skoleundervisning, der kun foregår på majoritetens sprog – komme til at halte bagud i forhold til de stillede krav, såvel sprogligt som fagligt (Holmen, 2006).

Skoleforsøg med udvidet brug af etniske minoritets elevers modersmål er blevet gennemført i bl.a. Finland (med svensk vs. finsk som undervisningssprog for finlands-svenskere) og i USA (med spansk vs. engelsk som undervisningssprog for børn med latinamerikansk baggrund). Resultaterne af disse forsøg indikerer, at en udbygget undervisning på modersmålet er en effektiv tilgang til at højne etniske minoritets elevers skoleresultater sammenlignet med majoriteten (Collier & Thomas, 2002; Horst, 2003). Dette handler ikke kun om at sikre et solidt begrebsmæssigt fundament på ét sprog, men også om, at den anerken-

delse, der ligger i denne tilgang, kan styrke børnenes positive identitetsopbyggelse (Gitz-Johansen, 2006b).

Studier som ovenstående tilbyder dermed en sproglig forklaring på, hvorfor etniske minoritets elever klarer sig dårligere end majoriteten, idet undervisningen her i altoverskyggende grad foregår på dansk.

FORVENTNINGER TIL NATIONAL-SPECIFIK VIDEN

Folkeskolen som institution er tæt knyttet til nationen, og det nationale står centralt i såvel folkeskolens formålsparagraf (Jensen, 1998) som i et curriculum, hvor der i de senere år har været politisk fokus på at styrke det nationale indhold. Folkeskolen er også en institution, der ser ud til at have svært ved at tiltrække etniske minoriteter som arbejdskraft i større antal. Dette bunder til dels i, at man, uanset opvækst og uddannelse i Danmark, kan have svært ved at blive accepteret som en ”rigtig” lærer i den danske folkeskole, hvis man har etnisk minoritetsbaggrund (Canger, 2008).

I forlængelse heraf viser studier også, at etniske minoriteter kan have særlige udfordringer i forhold til den paratviden, der ofte forudsættes i skolen. For eksempel viser Thomas Gitz-Johansen (Gitz-Johansen, 2006a), hvorledes det ofte synes vanskeligt for lærerne at give plads til de anderledes erfaringer, som elever med etnisk minoritetsbaggrund bringer med sig: Curriculum er opbygget i en national kontekst – og dermed tager danskundervisningen måske afsæt i danske folkeeventyr eller nordiske myter, ligesom historieundervisningen ofte beskæftiger sig med forhold, som elever med majoritetsbaggrund har langt større forhåndskendskab til end elever med etnisk minoritetsbaggrund. Dermed bliver minoritets elevernes anderledes forudsætninger til en mangel i forhold til den forventede norm.

Tilsvarende analyserer Pastoor i et norsk studie samtaleepisoder i en tredje-klasse med en stor andel etniske minoritets elever (Pastoor, 2009). Analyserne viser, at der ofte opstår uoverensstemmelser imellem, på den ene side, lærerens implicite forventninger til, hvad der er almen viden, og, på den anden side, minoritets elevens anderledes – og i denne sammenhæng mangelfulde – sproglige og kulturelle baggrundsviden. Derved kommer eleverne langt oftere til at føle sig – og bliver af lærerne også oplevet som – dårlige elever, og det bliver dermed vanskeligere for sådanne elever at lykkes i skolen. Undersøgelsen viser også, hvorledes det norske sprog, der anvendes i forskellige fag, har en forskellig beskaf-

fenhed, afhængig af hvilket fag det drejer sig om. Det er dermed ganske høje krav til sproglig formåen, som folkeskolen (for ikke at tale om senere uddannelsesinstitutioner) stiller (Pastoor, 2009). Dette kan samlet set medvirke til, at elever med etnisk minoritetsbaggrund har dårligere forudsætninger for at føle sig ligeværdige i skolens rum. Med majoritets-elever som den implicitte norm vil de altid være lidt ”forkerte”.

NEGATIVE OPLEVELSER OG FORVENTNINGER I SKOLEN

I sammenhæng med, at elever med etnisk minoritetsbaggrund ofte føler sig ”anderledes” og negativt afvigende i skolen (Runfors, 2003), oplever de ofte også at blive dårligt behandlet her. Svenske studier viser fx, at elever med etnisk minoritetsbaggrund ganske ofte beskriver at opleve krænkende tiltale eller at blive behandlet uretfærdigt af blandt andet lærerne på grund af deres baggrund (Hällgreen et al., 2005; Parszyk, 1999). De oplever endvidere, at de bliver nødt til at arbejde hårdere end majoritets eleverne, hvis de skal gøre sig håb om at opnå accept, såvel i skole-sammenhænge som i samfundet generelt (Hällgreen, 2005).

Også studier uden for Skandinavien viser, at lærerne har lavere forventninger til minoritets elever end til majoritets elever (Tenenbaum & Ruck, 2007). Læreres forventninger er af stor betydning, idet sådanne forventninger – såvel positive som negative – direkte kan påvirke elevers præstationer og dermed bliver til selvopfyldende profetier (Rosenthal & Jacobson, 1968).

Negative skoleoplevelser af forskellig art kan også være med til at mindske etniske minoritets elevers trivsel i skolen. Fra Sverige og Norge viser undersøgelser, at majoritets elever føler sig væsentligt mere trygge i skolen end etniske minoritets elever gør, ligesom sidstnævnte oftere bliver udsat for mobning (Bakken, 2003; Statens offentliga utredningar, 2005). Tilsvarende viser en ny dansk undersøgelse, at hvor 7-9 pct. af etnisk danske elever i 5., 7. og 9. klasse sjældent eller aldrig føler sig trygge i skolen, gælder dette for 18-25 pct. af indvandrere og efterkommere (Nordahl Jensen & Holstein, 2010).

KØN OG ETNICITET I SKOLEN

Ovenfor har vi gennemgået, hvordan det dels kan være vanskeligere for drenge frem for piger, dels for etniske minoritets elever frem for elever

fra majoriteten at klare sig godt i skolen. Den gruppe med de bedste odds i skolen er dermed piger med majoritetsbaggrund (og en ressourcestærk familiebaggrund). Omvendt er den mest udsatte gruppe drenge med etnisk minoritetsbaggrund (og med en resourcesvag familiebaggrund).

MUSLIMSKES DRENGE SOM "UMULIGE ELEVER"?

Skoleelever tilbringer en betragtelig del af deres barn- og ungdom i skolen og præges i høj grad af de aktiviteter og det sociale samspil, der foregår her. Dermed *er* børnene ikke blot på specifikke måder. De *bliver til* – dels igennem den interaktion, der foregår, dels imellem elever og lærere, som eleverne imellem.

I den forbindelse viser studier, at en grænse imellem på den ene side "danske" børn og på den anden side børn, der er "udlændinge", "muslimer" eller "perkere", i dag har stor betydning i mange skoler, uanset at dette skel generelt forsøges underspillet fra lærerside (Gitz-Johansen, 2006a; Jönsson, 2009).

Dette skel aktualiseres, når børnene oplever, at det generelt er "danske" børn, der bliver fremhævet som "gode elever", mens de "udenlandske" børn – især drengene – langt oftere træder ved siden af i forhold til lærernes forventninger og bliver skældt ud. Hvor "narrestreger" hos en "dansk" dreng i højere grad kan udløse et smil og et overbærende træk på skulderen hos en lærer, udløser en tilsvarende adfærd hos "tosprogede" drenge hyppigere disciplinære tiltag, ligesom selvstændig og konstruktiv adfærd hos sådanne elever kan blive overset (Andersen, 2005b; Gilliam, 2006). At der for de samme forseelser bliver slået hårde ned på elever med minoritetsbaggrund end på majoritets elever kendes også fra internationale studier (Ferguson, 2001).

Denne interaktion i skolen kan være medvirkende til, at minoritetsdrene skaber et alternativt fællesskab, hvor de – som i Willis (1977) studie af arbejderklassedrenge – så at sige vender skolens logik på hovedet: I dette fællesskab kan der være status i *ikke* at lave noget og *ikke* at svare på det, der bliver spurgt om. Ud over at give fællesskab kan dette fungere som en lokal magt i en skole, hvor man ellers føler sig mindreværdig.

Et element i en sådan gruppeidentitet kan være en "hård maskulinitet" – en modpol til en "hvid dansk" maskulinitet, der italesættes som moderne og ligestillet. En sådan "hård maskulinitet" kan fx hente inspi-

ration fra afroamerikanske rapsangere og kan give de unge en oplevelse af magt, men kan også virke begrænsende på disse drenge muligheder i et bredere perspektiv (Cawood, 2007; Staunæs, 2004).

Et studie, der analyserer disse processer i en dansk folkeskole-sammenhæng er ”De umulige børn og det ordentlige menneske – identitet, ballade og muslimske fællesskaber i en dansk folkeskole” (Gilliam, 2006). Her viser forfatteren, hvordan kategorier som ”dårlige elever” og ”ballademagere” i særlig grad synes at stå parat til indvandrerdrengene – i en grad, så selv elever med de bedste intentioner kan have meget vanskeligt ved at undgå at havne i denne kategori.

Selv de etniske minoritetsdrenge, der ”laver ballade”, er dog normalt ikke ligeglade med skolens krav og har ofte forældre, der ønsker, de skal klare sig godt i skolen. Deres udfordring er dog, at de dels kun har begrænsede ressourcer til at leve op til skolens krav. Dels at de – hvis de forsøger at leve op til disse krav – også risikerer at blive beskyldt for at være ”pigede”. Med en polarisering imellem ”kristne danske” og ”muslimske fremmede” elever og førstnævnte som de, der kan være de ”gode” elever, fjerner de sig også fra det etniske minoritetsfællesskab, hvis de engagerer sig i skolen og dermed ”opfører sig dansk”. Dog vil de, på grund af deres baggrund og den store betydning som etniske forskelle tillægges, ikke fuldgældigt kunne *blive* ”danske”. De kan derfor risikere at miste deres tilhørsforhold uden at kunne tilegne sig et nyt (Gilliam, 2006).

SAMMENFATNING

I dette kapitel har vi dels kort beskæftiget os med forklaringer på, hvorfor piger generelt ser ud til at klare sig bedre end drenge i uddannelsessystemet. Litteraturen om dette emne indikerer dog, at såvel biologiske forskelle, som selve skolens indretning, kun i begrænset omfang kan forklare de observerede kønsforskelle – forskelle, som endvidere er langt mindre end variationen inden for hvert af de to køn.

En central observation er dog, at drenge med en lavere socio-økonomisk baggrund – frem for drenge generelt – ofte er i opposition til skolen og klarer sig dårligt her. Denne opposition kan såvel være drevet af frygt for at mislykkes i et ”spil”, man har begrænsede ressourcer til at

klare sig godt i, som af en maskulin distancering til det ”pigede” ved at engagere sig i skolens undervisning og gøre, som læreren siger.

Vender vi os imod forklaringer på etniske minoriteters svagere præstationer i uddannelsessystemet, peger noget forskning på, at dette til dels kan skyldes, at etniske minoriteter undervises på et sprog, som ikke er deres modersmål. Forsøg i den forbindelse indikerer, at skolegang på modersmålet kan hæve etniske minoriteters uddannelsesmæssige præstationer væsentligt.

Andre studier påpeger, at etniske minoriteter ofte oplever sig som ”afvigende” og ”forkerte” i skolesammenhæng, hvor de, ud over sproglige udfordringer, også i ringere grad besidder den samme nationalt funderede paratviden som børn fra majoriteten. Nogle studier viser endvidere, at børn med etnisk minoritetsbaggrund oftere bliver mobbet i skolen, og at en større andel end hos majoriteten føler sig utrygge her.

Samspillet imellem køn, etnicitet og klasse medfører samlet set, at især en gruppe af drenge – der dels har etnisk minoritetsbaggrund, og dels har et lavt socioøkonomisk udgangspunkt – klarer sig dårligt i skolen, hvor de kan være i opposition såvel til lærerne som til hele skolens projekt. Det kan reelt være vanskeligt for især nogle muslimske drenge at undslippe positionen som ”umulige elever”, uanset om de selv måtte have et ønske om skolemæssigt at klare sig godt.

IND I, GENNEM OG UD AF UDDANNELSE – HVAD SIGER LITTERATUREN?

Når folkeskolen slutter, kan man enten forlade uddannelsessystemet, eller man kan fortsætte videre ad en række forskellige veje. Derfor ser vi i dette kapitel på eksisterende viden om forskellige overgange fra folkeskolen og videre i uddannelsessystemet, og hvilke forskelle og ligheder der kendetegner disse overgange afhængig af såvel køn som etnisk tilhørsforhold.

Vi ser endvidere på litteratur om fx frafald på forskellige former for uddannelser, før vi vender os imod situationen for dem, der afslutter en erhvervskompetencegivende uddannelse. Her står nyuddannede over for udfordringen med at finde arbejde. Denne overgang til arbejdsmarkedet er ofte af stor betydning for, hvordan det efterfølgende arbejdsliv kommer til at forme sig, og har dermed både stor individuel og samfundsmæssig betydning (Müller & Gangl, 2003).

STUDIEVALG OG FRAFALD EFTER GRUNDSKOLEN

Hos majoriteten ses et klart kønsmæssigt mønster i de unges valg af uddannelse efter folkeskolen: Piger – der også står akademisk stærkere (jf. kapitel 3) – vælger i højere grad gymnasievejen og efterfølgende videregående uddannelse end drenge, som til gengæld oftere vælger en erhvervsuddannelse (Flagstad, 2009; Henningsen, 2008; Holt et al., 2006).

Erhvervsuddannelserne er endvidere kendetegnet ved en klar kønsmæssig opdeling imellem ”drengefag”, som fx mekaniker, tømrer og elektriker, og ”pigefag”, som fx frisør og social- og sundhedshjælperuddannelsen (Bloksgaard, 2009). Enkelte erhvervsuddannelser, som fx malerfaget og kokkefaget, er dog kønsblandede (Jakobsen & Ellebæk, 2010; Liversage, 2009).

Denne kønsforskel findes også hos etniske minoriteter. Dels ved at pigerne også her i højere grad vælger gymnasium og videregående uddannelser end drengene. Dels ved at etniske minoritetspiger og -dreng vælger forskellige erhvervsfaglige uddannelser (Flagstad, 2009; Jakobsen & Dahl, 2005).

Eksisterende undersøgelser viser endvidere, at efterkommere og indvandrere, der kom til Danmark før skolealderen, påbegyndte en ungdomsuddannelse efter grundskolen i næsten samme grad som unge med etnisk dansk baggrund. 88 procent af etniske danskere, 85 procent af efterkommere og 81 procent af indvandrere, der er kommet til Danmark i førskolealderen, er begyndt på en ungdomsuddannelse inden for tre år efter endt grundskole (Tænk tanken, 2004).

Tidligere undersøgelser har også vist, at der er store forskelle imellem forskellige etniske minoritetsgrupper. Fx gik henholdsvis 92 procent af unge med iransk baggrund, 90 procent med vietnamesisk baggrund og 88 procent med etnisk dansk baggrund videre i uddannelse efter grundskolen i perioden op til 2001, mens det samme kun gjaldt for 66 procent af unge med tyrkisk baggrund (Tænk tanken, 2004).

I de næste to afsnit vil vi først tage udgangspunkt i litteraturen om etniske minoriteters deltagelse i de erhvervsfaglige uddannelser med fokus på årsager til frafald. I det efterfølgende afsnit ser vi på litteratur om etniske minoriteters deltagelse i gymnasieuddannelse og efterfølgende videregående uddannelser. De fleste af undersøgelserne, som omtales i de to afsnit, har desværre ikke fokuseret specifikt på køn og har herunder ikke lavet separate analyser for mænd og kvinder. Derfor er der også forholdsvis begrænset fokus på køn i dette afsnit.

PÅ ERHVERVSUDDANNELSERNE

At tage en erhvervsfaglig uddannelse anses ofte for akademisk ”nemmere” end at gå gymnasievejen (Colding et al., 2004). De erhvervsfaglige uddannelser er dog igennem en årrække blevet stadig mere akademiske, hvilket har vanskeliggjort vilkårene for bogligt svage elever (Nusche et al., 2010).

Frafald på de erhvervsfaglige uddannelser er et stort problem især for etniske minoriteter. En undersøgelse af frafaldet på de erhvervsfaglige uddannelser i 1990'erne viser, at omkring 60 procent af minoritets eleverne faldt fra inden fuldførelse af uddannelsen mod 30 procent af majoritets eleverne (Colding et al., 2004). Med hensyn til køn er frafaldet blandt etniske minoriteter lavere for pigerne end for drengene, mens det omvendte er tilfældet for etniske danskere. Desværre har undersøgelsen ikke belyst, om udviklingen i frafaldet over tid er forskelligt for de to køn.

Et antal studier har fokuseret på at forstå det meget høje frafald, der især ses blandt elever med etnisk minoritetsbaggrund. Statistiske analyser viser, at svagere social baggrund (målt ved forældrenes uddannelse og erhvervs erfaring) er med til at forklare etniske minoriteters større frafald på de erhvervsfaglige uddannelser (Birkelund & Mastekaasa, 2009; Colding et al., 2004).

Kvalitative undersøgelser indikerer, at forklaringerne på frafaldet på erhvervsuddannelserne både kan findes på individniveau, på institutionsniveau og på arbejdsmarkedsniveau (Jensen & Jørgensen, 2005; Koudahl, 2005; Tænketanken, 2005). På individniveau er en forklaring svage faglige og sproglige færdigheder hos de etniske minoritets elever.¹⁰ Til gengæld ser det ikke ud til, at frafaldet skyldes manglende motivation hos etniske minoritets unge.

Personlige problemer og usikkerhed hos de unge kan også være årsag til frafald. Nogle etniske minoritets unge føler sig usikre på, om de kan blive accepteret af praktikstederne på grund af deres (etniske) anderledeshed og på grund af tvivl om deres faglige og sproglige formåen. Til gengæld oplever de etniske minoritets unge ikke, som de etnisk danske unge, den samme grad af usikkerhed i forhold til valg af studieretning. Denne forskel på minoritets- og majoritets unge kan hænge sammen med, at etnisk danske unge ofte ser uddannelse som et rum for selvrealisering mv., mens etniske minoritets unge i højere grad ser uddannelse som et mål i sig selv (Jensen & Jørgensen, 2005).

10. Som det fremgår af kapitel 1, har etniske minoriteter lavere karakterer fra grundskolen og klarer sig også dårligere i PISA-testene end etniske danskere. I kapitel 2 og 3 gennemgik vi litteratur, som peger på forskellige forhold, der kan vanskeliggøre etniske minoritets unges muligheder for at klare sig lige så godt i uddannelsessystemet som majoritets unge.

Også et uddannelsesmæssigt miljø med et dårligt socialt sammenhold kan resultere i dårlig trivsel og i frafald. Fx har erhvervsuddannelserne ofte bestået af korte og opsplittede forløb med mange valgmuligheder for sammensætning af fag, hvilket – viser en undersøgelse – medvirker til, at etniske minoritetsunge oplever deres uddannelsesforløb som uoverskuelige, og gør det svært for dem at skabe stabile netværk (Jensen & Jørgensen, 2005).

Da trivsel på et studie er centralt for at gennemføre sin uddannelse (Ulriksen et al., 2009), og da mange elever med etnisk minoritetsbaggrund kommer fra uddannelsesfremmede hjem, gælder det for mange af disse elever – som for majoritetselever fra sådanne hjem – at deres muligheder for at gennemføre uddannelsen øges, hvis der på uddannelsesstederne er en forholdsvis klar struktur og eksplicite meldinger fra lærerside (Elsborg et al., 2005).

En selvstændig udfordring – der også har stor betydning for frafald – handler om at finde en praktikplads. Her har etniske minoritetselever generelt større vanskeligheder end deres etnisk danske medstuderende. Dette skyldes ikke kun, at de ofte har mindre velegnede netværk og mindre viden om det danske arbejdsmarked (Liebig, 2007), men også, at arbejdsgivere ofte fravælger sådanne lærlinge ud fra en formodning om, at de dels vil være sværere at oplære, og dels måske skræmmer kunder væk (Tænketanken, 2005). Det ser ud til, at en del uddannelsesinstitutioner imødekommer nogle arbejdsgiveres ønsker om kun at få lærlinge med etnisk dansk baggrund (Slot, 2008).

Som nævnt ovenfor kan nogle etniske minoritetsunge føle sig usikre på, om de kan blive accepteret på fx praktikstederne. Studiet ”Læring og overskridelse af marginalisering”, der blandt andet følger unge mænd med minoritetsbaggrund, som er i gang med tømreruddannelsen, giver et kvalitativt indblik i, hvordan de unge mænd må udholde ydmygelser og dårlig behandling for at klare sig igennem deres uddannelse (Mørck, 2003). Det vil sige, at nogle minoritetsunge således oplever, at deres (etniske) anderledeshed gøres til et problem.

Der er som nævnt ikke meget litteratur, der fokuserer på køn og frafald blandt etniske minoriteter. I og med at drengene og pigerne vælger forskellige uddannelser, og at problemerne med praktikpladser varierer for områderne, kan dette måske bidrage til at forklare forskelle i etniske minoritetspiger og -drenge frafald. Denne argumentation er blandt andet blevet brugt til at forklare kønsforskelle i etniske minoriteters fra-

fald fra de faglige uddannelser i Norge (Jakobsen & Dahl, 2005). Etniske minoritetspiger har endvidere lidt bedre faglige kvalifikationer med fra grundskolen (målt ved PISA-test og karakterer, jf. kapitel 2), hvilket måske også kan bidrage til at forklare forskelle i frafald.

GYMNASIEVEJEN OG STUDIEVALG EFTER ENDT GYMNASIEUDDANNELSE

De unge, der efter folkeskolen vælger gymnasiet, falder sjældnere fra, end det er tilfældet for unge på erhvervsuddannelserne: Henholdsvis 9 procent af etnisk danske elever, 13 procent af minoritets elever, der enten var født i Danmark eller kommet hertil før skolealderen, og 19 procent af indvandrere, der var kommet hertil i 6-12-års-alderen, faldt fra gymnasiet i 1990'erne. Blandt etniske minoriteter er frafaldet lidt mindre for kvinderne end mændene, mens det modsatte ses hos etniske danskere (Tænk tanken, 2004).

Etniske minoriteters frafald på de gymnasiale uddannelser er ikke undersøgt i samme grad som frafaldet på de erhvervsfaglige uddannelser. En årsag til det lavere frafald på de gymnasiale uddannelser end på de erhvervsfaglige uddannelse kan være, at det er de fagligst stærkeste elever, der har valgt gymnasiet.

Blandt de unge, der gennemfører en gymnasieuddannelse, får etniske minoriteter lavere karakterer end etniske danskere. Forskellen imellem minoriteterne og majoriteten er dog små, hvilket også gælder kønsforskellene i eksamensgennemsnittet. Blandt etniske minoriteter har kvinderne et lidt højere gennemsnit end mændene, mens det omvendte er tilfældet for danskerne (Colding, 2005).

En gymnasieuddannelse er i sig selv ikke erhvervskompetencegivende, men giver kvalifikationer til at læse videre. En undersøgelse af unge, der har fuldført gymnasiet i perioden 1985-1999, viser, at andelen, der begynder på en videregående uddannelse inden for 2 år efter endt gymnasieuddannelse, er mindre for etniske danskere end for etniske minoriteter (Colding, 2005) – dette gælder uanset eksamensgennemsnit fra gymnasiet. Forskellen i andelen, der starter på en videregående uddannelse inden for 2 år for etniske danskere og etniske minoriteter, er især stor for personer med et eksamensgennemsnit under 7 (Colding, 2005).

Da etniske minoriteter generelt har forældre med færre socio-økonomiske ressourcer end etniske danskere, ville man ellers forvente, at

en lavere andel etniske minoriteter fortsætter på videregående uddannelse givet eksamensgennemsnit (Munk, 2008; jf. kapitel 3). Forklaringen på, at etniske minoriteter i så høj grad – uanset karakterniveau – fortsætter på en videregående uddannelse efter gymnasiet må være, at disse unge har en meget høj motivation for uddannelse (jf. diskussion af indvandrerdrive i 32). De unge, der har et lavt gennemsnit fra gymnasiet, har dog også et større frafald på de videregående uddannelser (Colding, 2005).

Givet en gymnasieuddannelse starter mændene ifølge en undersøgelse fra 1990'erne i lidt højere grad på en videregående uddannelse end kvinderne både blandt minoritet og majoritet (Colding et al., 2004). Om disse kønsforskelle stadig er gældende, har vi ikke fundet eksisterende tal for.

VALG AF VIDEREGÅENDE STUDIER

Med hensyn til det konkrete valg af uddannelse efter endt gymnasieuddannelse er der i mange minoritetsfamilier en særlig prestige forbundet med videregående uddannelser som læge, tandlæge, ingeniør og jurist – uddannelser, der er ganske akademisk krævende (Schmidt & Jakobsen, 2000; Seeberg, 2003). Af et norsk survey, hvor unge med henholdsvis majoritets- og minoritetsbaggrund skulle nævne de professioner, de ønskede at uddanne sig i, scorede sådanne uddannelser højt blandt minoritetsleverne. De samme uddannelser lå også højt på majoritetslevernes ønskeliste, men her fandtes også kreative og udadvendte professioner, der har lavere formelle kvalifikationskrav, men stadig tillægges en høj status, såsom skuespiller, musiker og forfatter (Bakken, 2003; Sletten, 2001).

En anden norsk analyse viser også, at etniske minoriteter i højere grad vælger tekniske og matematiske uddannelser og lange uddannelser inden for sundhedssektoren, mens de i mindre grad vælger humanistiske og samfundsvidenskabelige uddannelser (Schou, 2009). Studiet viser, at forskellen i studievalg ikke hænger sammen med, hvilke karakterer de unge har fået i de forskellige fag på ungdomsuddannelserne (Schou, 2009). Etniske minoritetsunge har fx oftere end majoritetsunge et bedre karaktersnit i norsk og samfundsfag end i matematik og naturfag, men de vælger alligevel oftere matematiske og tekniske uddannelser frem for

humanistiske og samfundsvidenskabelige uddannelser (Schou, 2009). Schou tolker forskellene på den måde, at majoritetsunges valg i højere grad er præget af personlige interesser og selvrealisering, mens etniske minoritetsunge foretrækker professioner med tryghed og gode lønmuligheder, og som samtidig giver anseelse i samfundet.¹¹

Også en dansk survey viser visse forskelle imellem, hvilken prestige forskellige professioner tilskrives i hhv. majoritets- og minoritetsfamilier: Videregående uddannelser som fx læge og ingeniør ligger generelt højt hos alle, men scorer højest hos familier med etnisk minoritetsbaggrund. Endvidere er der tydeligvis en større forskel i den prestige, der tillægges hhv. akademiske uddannelser og håndværksuddannelser hos etniske minoritetsfamilier ift., hvad man finder hos etnisk danske familier. Dette tilskrives, at Danmark har været influeret af en tysk "Facharbeiter-kultur", hvor faglærte arbejdere har en høj status – et fænomen, der ikke gør sig gældende i mange andre lande (Andersen, 2008).

Studiet "Holdninger til uddannelse og arbejde blandt unge indvandrere, danskere og deres forældre" (Andersen, 2008) viser, at såvel majoritets- som minoritetsunge lægger vægt på mange af de samme ting ved selve studievalget – fx at uddannelse er væsentligt for efterfølgende at kunne få et arbejde, man kan være tilfreds med. En forskel er dog, at opnåelse af anerkendelse såvel fra families og venners side, som fra samfundet generelt, tilskrives klart større betydning blandt minoritetslever end blandt majoriteten.

En kvalitativ undersøgelse af studievalg hos unge med pakistansk og indisk baggrund i Norge indikerer, at også overvejelser omkring at vise sine forældre taknemmelighed kan indgå i de unges beslutningsprocesser omkring studievalg. Migrationen til et andet land har ofte været en omkostningsfuld proces for etniske minoritetsforældre, men har samtidig muliggjort, at deres børn kan uddanne sig. Hvis børn uddanner sig inden for prestigegivende professioner, kan dette give forældrene prestige, såvel i det land de bor i, men også i deres tidligere hjemlande. Valg af sådanne uddannelser kan derved være en måde, unge konkret giver deres forældre noget igen for de afsavn, de har lidt for bl.a. deres børns skyld (Leirvik, 2010). Denne fokus på uddannelsesprestige kan dog

11. Disse forskellige værdisæt benævnes ofte henholdsvis post-materialistiske og materialistiske værdier, hvor de post-materialistiske værdier udvikles i samfund med økonomisk og materiel tryghed (Schou 2009, Andersen 2008).

også medføre frafald for de unge, som ikke magter at gennemføre de ambitiøse uddannelser, som de påbegynder (Seeberg, 2004).

I en kvalitativ undersøgelse af etnisk danske unges valg af videregående uddannelse (Hutters, 2004) er taknemmelighed over for ens forældre ikke en central faktor i de undersøgte unges studievalg. Det er derimod et ønske om at ”finde ud af, hvem man er”, hvilket opleves som en forudsætning for at kunne træffe et passende studievalg. Det handler dog i høj grad om at træffe valg, som kan realiseres, hvilket også fremgår af titlen på Hutters undersøgelse, som er ”Mellem lyst og nødvendighed” – det gælder om at have ”lyst” til noget, der ligger inden for, hvad der realistisk er opnåeligt. Denne personlige afklaringsproces – som i realiteten ofte ender med at blive en reproduktion af ens socioøkonomiske familiebaggrund – tager tid og er ifølge Hutters en forklaring på, at mange etnisk danske unge tager et eller flere sabbatår efter endt ungdomsuddannelse, før de påbegynder eventuelle videregående studier.

FRAFALD PÅ DE VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

Spørgsmålet er så, hvordan det går de unge, der påbegynder en videregående uddannelse. Danske undersøgelser viser, at etniske minoritetsunge har et større frafald på de videregående uddannelser end etniske danskere. Det gælder både for mænd og kvinder (Colding et al., 2004; Hoff & Demirtas, 2009).

I en norsk kontekst finder (Helgeland, 2009), at frafaldet for etniske minoritetsunge og majoritetsunge er det samme på ”Høgskolestudier”¹². Dette er overraskende, idet de etniske minoriteter gennemgående har lavere karakterer fra ungdomsuddannelsen og har en svagere socioøkonomisk baggrund. Tages der højde for socialbaggrund, karakterer fra ungdomsuddannelser og forskelle i studieretning, finder Helgeland, at etniske minoriteter reelt har et lavere frafald end majoriteten.

En anden norsk undersøgelse viser, at etniske minoritetsunge på universitetsuddannelserne får lavere karakterer end majoritetsunge, også når der kontrolleres for social baggrund, studiested og fagretning (Kolby & Østhus, 2009). Mulige forklaringer på forskellen i karaktererne analyseres ikke i undersøgelsen, men forfatterne foreslår, at én forklaring kan

12. På højskolerne kan man blandt andet tage forskellige professionsuddannelser.

være, at etniske minoritetsunge mangler en form for (norske) kulturelle ressourcer, som majoritetsunge i højere grad besidder. Dette kan ses i forlængelse af den forskning, der påpeger, at fx forventninger til elevernes besiddelse af nationalt specifik viden i folkeskolen kan give etniske minoritetselever vanskeligheder ved at klare sig godt her (Gitz-Johansen, 2006a; Pastoor, 2009) (jf. kapitel 4).

OVERGANGEN FRA UDDANNELSE TIL ERHVERV

I resten af dette kapitel ser vi på forskellig litteratur omkring overgangen fra endt uddannelse og ind på arbejdsmarkedet for etniske minoriteter, med en særlig interesse for de betydninger køn kan have. Først gennemgår vi studier, der kortlægger forskelle i overgangen fra uddannelse til erhverv mellem etniske minoriteter og majoriteten. Dernæst ser vi på litteratur, der ønsker at forklare, hvorledes sådanne forskelle kan opstå. Vi har set på forklaringer med fokus på følgende:

1. Forskelle i udbredelse af traditionelle holdninger til mænd og kvinders rolle i familien og på arbejdsmarkedet blandt etniske minoriteter og etniske danskere, samt betydningen af disse holdninger for kvinders arbejdsudbud.
2. Forskelle i etniske minoriteters og etniske danskeres jobsøgningsadfærd og -muligheder.
3. Diskrimination af etniske minoriteter på arbejdsmarkedet.

De to første forklaringer tager afsæt i etniske minoriteters egen adfærd, mens den sidste forklaring omkring diskrimination tager afsæt i arbejdsmarkedets efterspørgselsside.

Det skal bemærkes, at forskelle mellem etniske minoriteter og etniske danskere mht. valg af uddannelsesretning og niveauet af den erhvervskompetencegivende uddannelse måske også bidrager til at forklare forskelle i beskæftigelsesmulighederne mellem de to grupper. Mht. det første emne viser studier blandt andet, at det stærkt kønsopdelte danske arbejdsmarked i høj grad grundlægges ved, at mange kvinder vælger mellemlange uddannelser rettet imod det offentlige arbejdsmarked, mens mændene dels i højere grad vælger erhvervsuddannelser, dels vælger videregående uddannelser, der oftere fører dem ind på det private

arbejdsmarked (Emerek & Holt, 2008). Vi kommer dog ikke videre ind på betydningen af specifikke uddannelsesvalg for etniske minoriteters beskæftigelsesmuligheder i dette kapitel.

Med hensyn til kvalitetsforskelle i uddannelserne – fx målt ved eksamenskarakter – kan dette måske også bidrage til et lavere beskæftigelsesniveau blandt etniske minoriteter end blandt etniske danskere. Vi har set tidligere i dette kapitel, at etniske minoriteter får lavere karakterer på universitetsuddannelserne i Norge. Om det også er tilfældet i Danmark, ved vi ikke.

HVAD VISER TALLENE OM OVERGANGEN TIL ERHVERV?

En første observation med hensyn til litteraturen om ikke-vestlige minoriteters overgang fra uddannelse til erhverv i Europa er, at den er forholdsvis begrænset. Dette skyldes i høj grad, at det først er i de seneste år, at etniske minoriteter i større tal har forladt europæiske landes egne uddannelsessystemer. Den eksisterende litteratur, der omhandler dette emne, har ofte et bredere sigte og undersøger fx arbejdsmarkedstilknæytningen for etniske minoriteter generelt, eller ser på betydning af uddannelse, uden at skelne klart imellem medbragte kvalifikationer og uddannelser fra det undersøgte lands eget uddannelsessystem. Her er det vigtigt at erindre, at medbragte kvalifikationer generelt er langt sværere at anvende end kvalifikationer erhvervet i det land, hvor de ønskes anvendt (Friedberg, 2000; Jensen, 2003; Nielsen, 2007).

De danske og europæiske undersøgelser, der dog findes omkring overgangen fra uddannelse til erhverv, finder typisk, at beskæftigelses sandsynligheden er lidt lavere for etniske minoriteter end for majoriteten. Derimod er studierne ikke entydige mht., om personer med etnisk minoritetsbaggrund, der har opnået beskæftigelse, klarer sig lige så godt som majoriteten mht. fx løn og ansættelsesforhold.

Med hensyn til danske forhold viser studier, at beskæftigelsesfrekvenserne for personer med en erhvervskompetencegivende uddannelse er lavere for etniske minoriteter end for etniske danskere. Men også, at disse forskelle i beskæftigelsesfrekvenser mellem minoriteter og majoriteten er mindre for personer med uddannelse, end hvad man finder, når man sammenligner personer uden erhvervskompetencegivende uddannelse (Danmarks Statistik, 2009; Jakobsen & Dahl, 2005).

Et væsentligt spørgsmål i denne forbindelse er, om uddannelse har en svagere betydning for beskæftigelseschancerne og lønniveau for

etniske minoriteter end for etniske danskere. Her er resultaterne af de danske undersøgelser ikke entydige. Flere studier indikerer, at uddannelse har en svagere effekt på beskæftigelsessandsynligheden (Hummelgaard et al., 2002; Liebig, 2007) og lønniveauet (Nielsen et al., 2003; Nielsen et al., 2004) for etniske minoriteter end for etniske danskere.¹³ Det ser altså ud til, at etniske minoriteter får mindre ud af at uddanne sig end etniske danskere. På den anden side visere en nyere opgørelse, at efterkommere i job med en mellemlang eller lang videregående uddannelse i 2008 har en lidt højere årlig lønindkomst end etniske danskere med tilsvarende uddannelse (Andersen, 2010).

Undersøgelserne er heller ikke entydige for de andre skandinaviske lande. Ifølge et svensk studie ser udfordringen for de etniske minoriteter i Sverige først og fremmest ud til at være at få et arbejde. Når de først har fundet beskæftigelser, klarer de sig – ifølge dette studie – lige så godt som majoriteten med hensyn til ansættelsesniveau (Jonsson, 2007). Dette er også den overordnede konklusion fra et norsk studie om betydningen af at have en norsk universitetsuddannelse (Brekke, 2007). På den anden side viser et studie fra Sverige, at etniske minoriteter med minimum en svensk ungdomsuddannelse får lavere løn end personer fra majoriteten, når der kontrolleres for antal års uddannelse (le Grand & Szulkin, 2002).

Et tredje svensk studie viser, at forskelle i arbejdsmarkedstilknytningen for minoritet og majoritet afhænger af uddannelsesniveau. Hvor minoritetsunge med korte og mellemlange uddannelser har en højere ledighed end majoritetsunge i Sverige med tilsvarende uddannelser, er beskæftigelsesfrekvensen lige høj for unge med uddannelse på universitetsniveau. Der er heller ikke forskel på indkomsten for minoritets- og majoritetsunge med en universitetsuddannelse (Nekby et al., 2008).

Om uddannelse taget i indvandringslandet mindsker forskellen imellem majoriteten og minoriteterne på arbejdsmarkedet, er også undersøgt i andre europæiske lande. Heath & Cheung (2007) sammenligner fx forholdene for etniske minoriteter på arbejdsmarkedet i europæiske lande som

13. Nielsen et al. (2003) finder endvidere, at betydningen af et års ekstra uddannelse for henholdsvis ventetiden indtil det første job efter endt uddannelse og varigheden af det første job er større for efterkommere end for etniske danskere.

Sverige, Holland, Belgien, Tyskland, Storbritannien og Østrig. Studiet indtager også indvandrernationer som Canada, USA og Australien.

Med forbehold blandt andet for sammenligneligheden af de data, som er til rådighed i de forskellige lande, konkluderer bogen, at efterkommere ofte får det samme ud af at uddanne sig som majoritetsbefolkningen. Er der forskel i afkastet af uddannelse for etnisk minoritet og majoritet, er tendensen, at efterkommere får et mindre afkast af uddannelse end majoriteten (her måles afkastet som en ændring af beskæftigelsesandsynligheden og ansættelsesniveau). I sammenligningen imellem de forskellige lande finder studiet, at etniske minoriteter generelt klarer sig bedre i indvandrernationer som Canada og USA, end de gør i Europa (hvor der også er interne forskelle landene imellem). Et andet resultat er, at udfordringerne på arbejdsmarkedet er større for etniske minoriteter fra ikke-vestlige frem for fra vestlige lande.

På baggrund af studierne fra Danmark, Sverige og andre lande kan vi konkludere, at det ser ud til, at lokal uddannelse er af stor betydning for etniske minoriteters muligheder på arbejdsmarkedet, men at de – selv efter opnåelse af sådanne kvalifikationer – fortsat ser ud til at være dårligere stillet på arbejdsmarkedet end majoriteten, især mht. opnåelse af beskæftigelse.

I det efterfølgende ser vi på litteratur, der på forskellig vis søger at forklare, hvordan dette kan være tilfældet.

KØNSROLLER OG BESKÆFTIGELSESGRAD

Det danske arbejdsmarked er i en international sammenhæng kendetegnet ved, at kvinderne i høj grad deltager. Det gælder blandt andet i forhold til flere af de øvrige EU-lande. I 2006 havde danske kvinder fx en beskæftigelsesfrekvens på 73 procent, mens gennemsnittet for alle kvinder i EU27 lå på 57 procent (Eurostat, 2007). Sammenligner vi med arbejdsmarkeder i de ikke-vestlige lande, hvor mange etniske minoritetsgrupper stammer fra, er forskellen endnu større: I lande som Tyrkiet, Pakistan og Iran er det fx kun cirka 20-25 procent af kvinderne, der er i betalt beskæftigelse (ILO, 2008). Internationale undersøgelser har endvidere vist, at Danmark er et af de mest egalitære lande med hensyn til holdninger til kønsroller og fordelingen af husarbejdet i familierne (Voicu et al., 2006; Wilcox, 1991).

Det vil sige, at de ikke-vestlige etniske minoriteter typisk har opfattelse i lande, hvor kønstraditionelle holdninger er mere udbredte end i

Danmark. Har de etniske minoriteter, som bor i Danmark, også mere kønstraditionelle holdninger end etniske danskere, kan det måske være med til at forklare lavere beskæftigelsesfrekvenser hos etniske minoritetskvinde end hos etnisk danske kvinder.¹⁴ Som beskrevet i kapitel 2 er der langt større forskel på mænd og kvinders beskæftigelsesfrekvens blandt ikke-vestlige indvandrere end i majoritetsbefolkningen.¹⁵

Enkelte danske studier har belyst holdningsforskelle mellem etniske minoriteter og etniske danskere med hensyn til kønsroller. Fx viser en surveyundersøgelse fra 2006 blandt indvandrere fra Tyrkiet, Pakistan og Iran, at de adspurgte etniske minoriteter i højere grad end etniske danskere støtter op om udsagn som, at kvinder med små børn bør gå hjemme frem for at være på arbejdsmarkedet, og at kvinder i familien i højere grad har ansvaret for madlavning og rengøring end mænd. Der er også forskelle på etniske minoritetsgrupper med hensyn til holdninger til kønsroller. For eksempel ligner indvandrerne fra Iran i højere grad etniske danskere end tyrkerne og pakistanerne (Deding & Jakobsen, 2008).

Også når vi undersøger holdninger blandt unge etniske minoriteter, der er i gang med at uddanne sig i Danmark, ser vi holdningsmæssige forskelle imellem majoritet og minoriteterne. Dette fremgår af dataindsamlingen fra PISA-etnisk, udført blandt elever fra 9. klasse i 2005. Etniske minoritets elever er i højere grad end elever med etnisk majoritetsbaggrund enige i udsagn om, at moderen kommer til at gå hjemme med børn, både når børnene er små og senere (Tranæs et al., 2008).

Undersøgelsen viser også, at der er klare kønsforskelle, der går på tværs af majoriteten og minoriteterne. Hos etniske danskere slutter cirka tre gange så mange drenge som piger op om ovenstående udsagn. Denne kønsforskel genfindes i de undersøgte etniske minoritetsgrupper, dog på et højere niveau. Undersøgelsen viser også, at der er stor variation imellem de etniske minoritetsgrupper, hvor nogle grupper giver udtryk for holdninger, der ligger ganske tæt op ad dem, etnisk danske unge udtrykker (Tranæs et al., 2008).

Resultaterne fra de to danske undersøgelser, der viser holdningsmæssige forskelle imellem majoriteten og minoriteterne med hen-

14. Om dette er tilfældet, afhænger dels af, om de personer, der er udvalgt fra fx Tyrkiet, har holdninger, der er mere eller mindre kønstraditionelle end en "gennemsnitlig" indbygger i Tyrkiet, og i hvor høj grad deres holdninger ændrer sig efter ankomsten til Danmark.

15. Noget af denne forskel kan tilskrives, at indvandrede etniske minoritetskvinde ofte har mindre uddannelse og mindre arbejdserfaring med sig fra deres hjemlande (Dahl og Jakobsen, 2005).

syn til kønsroller, genfindes fx i undersøgelser af udvalgte etniske minoritetsgrupper i Norge og Storbritannien (Drøpping & Kavli, 2002; Dustmann & Theodoropoulos, 2006; Zaiceva & Zimmermann, 2007). Spørgsmålet er dog, om sådanne traditionelle holdninger til kønsroller er med til at begrænse erhvervsdeltagelsen for kvinder fra etniske minoritetsgrupper? En række undersøgelser har set på dette spørgsmål, og resultaterne af undersøgelserne indikerer, at traditionelle holdninger i et vist omfang er med til at begrænse arbejdsudbuddet hos sådanne kvinder (Antecol, 2000; Deding & Jakobsen, 2008; Fernandez, 2007; Fortin, 2005).

Undersøgelserne nævnt ovenfor har fokuseret på etniske minoriteter generelt, og resultaterne behøver ikke at være gældende for etniske minoriteter, der uddanner sig. Britiske undersøgelser viser, at jo mere uddannelse, etniske minoritetskvinder tilegner sig, jo mere aktive er de på arbejdsmarkedet. Dette konkluderer fx et britisk studie baseret på omfattende survey-data for kvinder med baggrund i Pakistan og Bangladesh (Salway, 2007). Da en del kvinder i mange etniske minoritetsmiljøer samtidig forventes at have et stort ansvar for familie og børn, kan foreningen af familieliv og arbejdsliv i nogle tilfælde dog blive en større udfordring for sådanne kvinder, end det er tilfældet for kvinder fra majoriteten (Dale et al., 2002a; Salway, 2007).

Samtidig lader det dog til, at mange veluddannede etniske minoritetskvinder får større autonomi i forhold til fx at fortsætte med at arbejde, uanset deres familiemæssige forpligtelser, end det er tilfældet for kvinder uden tilsvarende kvalifikationer (Dale et al., 2002b). Her må man også huske på, at det stadig er forholdsvis få etniske minoritetskvinder, der har afsluttet en længerevarende uddannelse, og at de dermed er en meget selekteret gruppe.

En anden observation fra forskningen er, at der i forskellige etniske minoritetsgrupper er forskelle mellem, i hvor høj grad øget uddannelse bliver omsat til øget kvindelig arbejdsmarkedsdeltagelse. I den forbindelse viser et amerikansk studie, at et højt uddannelsesniveau og en lav beskæftigelsesgrad går hånd i hånd hos kvinder med baggrund i blandt andet Korea og i arabiske lande (Read & Cohen, 2007).

Normalt investerer man i uddannelse for efterfølgende at få gavn af denne investering på arbejdsmarkedet, hvorfor en selvvalgt mangel på sammenhæng imellem uddannelse og erhverv kan virke paradoks. Et kvalitativt studie af veluddannede amerikanere med arabisk baggrund har

derfor undersøgt denne sammenhæng nærmere (Read & Oselin, 2008). Ud fra interviews blandt såvel kristne som muslimske arabisk-amerikanere konkluderer studiet, at de lokale minoritetsmiljøer både lægger vægt på, at kvinder uddanner sig, og på, at de varetager det huslige arbejde med blandt andet et stort ansvar for børns opdragelse. I stedet for at skulle give et økonomisk afkast via arbejde, ses uddannelse dermed som noget, der giver en kvinde bedre muligheder for at finde en god ægtemand og få et godt familieliv, blandt andet fordi veludannede kvinder forventes bedre at kunne opdrage deres børn godt – en værdi af central betydning for videreførelsen af en etnisk gruppe efter migrationen.

Read og Oselins studie viser dog også, at der er forskelle inden for det undersøgte arabisk-amerikanske miljø: Dels har mændene – som vi også så i den danske kontekst – generelt mere kønstraditionelle holdninger end kvinderne; dels tilnærmer yngre kvinder, opvoksede i USA, sig i høj grad majoritetens holdninger og adfærd mht. arbejdsmarkedsdeltagelse (Read & Oselin, 2008).

Afslutningsvis kan vi sige, at studier som ovenstående – hentet fra en ganske anden kontekst end den danske – indikerer, at kønstraditionelle forventninger til kvinder i nogle sammenhænge ser ud til at begrænse uddannede kvinders overgang til erhverv, idet arbejde i hjemmet prioriteres højere end erhvervsarbejde, især i dele af familiernes livscyklus. Disse overvejelser vender vi tilbage til senere i denne rapport i forbindelse med analyser af overgang fra uddannelse til erhverv for etniske minoritetskvinder uddannet i Danmark.

SØGEADFÆRD OG FORSKELLE I NETVÆRK SOM FORKLARING

En anden tilgang til at forklare forskelle i fx beskæftigelsesgrad imellem majoriteten og etniske minoriteter er at se på forskelle i processerne omkring at søge arbejde. Både søgeintensiteten og hvilke jobsøgningsmetoder, den enkelte anvender, har betydning for sandsynligheden for at få et job.¹⁶

Studiet viser, at etniske minoriteter generelt har sværere ved at finde job end majoritetsbefolkningen. Der er to modsatrettede hypoteser om, hvad dette betyder for søgeintensiteten. Én hypotese er, at de svære-

16. Man må huske på, at det langt fra kun er de lediges jobsøgningsstrategier, der afgør, om en bestemt jobsøgningsmetode er effektiv eller ej. Det er i høj grad væsentligt, igennem hvilke kanaler virksomhederne vælger at rekruttere arbejdskraft.

re betingelser på arbejdsmarkedet virker demotiverende, og etniske minoriteter derfor alt andet lige har en lavere søgeintensitet end majoriteten. Den anden hypotese er, at fordi det er sværere at finde job, søger etniske minoriteter mere intenst for at opnå et job end personer fra majoriteten (Segendorf, 2005; Valtonen, 2001). Segendorf viser, at ledige etniske minoriteter i Sverige rent faktisk søger mere intenst efter job end ledige fra majoriteten (de sender flere ansøgninger og bruger med tid på at søge), hvilket tyder på, at den større ledighed blandt etniske minoriteter i Sverige ikke får dem til at opgive at søge job.

Da en del job besættes igennem netværk, er det af betydning, om man selv har relevante netværk at trække på til jobsøgning. En person kan fx bruge sit sociale netværk til at få viden om effektive jobsøgningsmetoder og om job-åbninger.¹⁷ Både størrelsen af netværket og hvad der karakteriserer personerne i netværket, er af betydning for jobsøgningen (Calvo-Armengol & Jackson, 2004). Hvor anvendelige netværk er til jobsøgning afhænger af, om der i netværket er personer, der er i en position, hvor de er i stand til at hjælpe en, fx med ”insider-viden” fra relevante virksomheder og organisationer. Dette behøver ikke nødvendigvis at dreje sig om nære sociale kontakter – svage sociale kontakter har også vist sig at have stor betydning, når man søger efter nyt arbejde (Granovetter, 1995).

Et svensk studie viser, at etniske minoriteter i Sverige i højere grad bruger uformelle søgemetoder end majoriteten. Med uformelle søgemetoder menes brug af netværk i form af familie og venner og direkte henvendelser til arbejdsgiver (Segendorf, 2005). En dansk undersøgelse af marginalisering og beskæftigelse blandt ikke-vestlige indvandrere og efterkommere i Danmark viser endvidere, at der er en sammenhæng imellem at kunne trække på mere veludviklede netværk og at komme i beskæftigelse (Rosdahl & Møller, 2006).

Sociale netværk er ofte knyttet imellem folk, som ligner hinanden, og i en del tilfælde er der kun begrænset overlap imellem etniske danskeres og etniske minoriteters sociale netværk. Dette kan have betydning for muligheden for at finde arbejde. Effekten af at bruge sociale netværk er derfor ikke nødvendigvis den samme for alle grupper. Battu

17. Netværket kan også påvirke den enkeltes jobsøgning igennem normer (Akerlof, 1994; Bertrand et al., 2000), fx omkring holdninger til hvor acceptabelt det er at modtage overførselsindkomster og kvinders deltagelse på arbejdsmarkedet.

et al. (2004) viser fx for Storbritannien, at det er forskelligt, i hvor høj grad brug af sociale netværk har en positiv effekt på sandsynligheden for at finde et job for forskellige etniske grupper. Tendensen er, at brug af netværk har mindst effekt på sandsynligheden for at finde et job for de grupper, der står svagest på arbejdsmarkedet.

Et studie baseret på kvalitative interviews blandt somaliere i Danmark ser på sammenhængen mellem jobsøgning og sociale netværk. Forfatteren viser, at social interaktion med ressourcestærke personer er vigtig i indvandrernes jobsøgning. Ud over at videregive viden som er vigtig for jobsøgningen, kan denne interaktion også bidrage til at øge jobsøgnernes selvtillid og tro på, at det kan betale sig at søge job (Jagd, 2007).

De ovenstående undersøgelser omkring netværk og jobsøgning har fokuseret bredt på etniske minoriteter, og både jobsøgningsadfærd og rekrutteringen af arbejdskraft kan forventes at være forskellig på forskellige dele af arbejdsmarkedet. At netværk også har betydning for jobsøgning for fx veluddannede, fremgår af en nyere dansk undersøgelse, baseret på spørgeskemadata fra over 4000 dimittender fra universiteterne (Akademikernes Centralorganisation, 2007). Da etniske minoriteter som gruppe besidder færre ressourcer og fx sjældnere sidder på højere niveauer i større virksomheder (Ejrnæs, 2006), kan etniske minoriteter have ringere muligheder for at bruge deres netværk til jobsøgning end etniske danskere.

Dette samspil imellem dels etniske minoriteters søgeadfærd og sociale netværk og dels strukturer på arbejdsmarkedet kan således også være med til at forklare eventuelle forskelle imellem minoritet og majoritet i overgangen fra endt uddannelse til beskæftigelse.¹⁸ Om der er forskel i etniske minoritetskvinder og etniske minoritetsmænds sociale netværk og i hvor høj grad, de bruger dem i jobsøgningen, kan vi på baggrund af de eksisterende undersøgelser ikke sige meget om.

18. Ud over at sociale netværk kan have betydning for jobsøgningen, kan det også mere indirekte påvirke beskæftigelsesmulighederne. Fx kan etniske minoritetskvinder bruge andre kvinder i deres netværk til børnepasning, hvis de skal deltage i kurser eller arbejde på skæve tidspunkter (Jakobsen & Dahl, 2005; Liversage & Jakobsen, 2010).

DISKRIMINATION SOM FORKLARING

En anden tilgang til at forklare beskæftigelsesmæssige forskelle på personer med etnisk minoritets- og majoritetsbaggrund er at se på efterspørgselssiden for at undersøge, om – og eventuelt hvor meget – sådanne forskelle kan forklares med diskrimination (Bassanini & Saint-Martin, 2008). Diskrimination refererer til forskelsbehandling, baseret på forhold som køn, hudfarve eller etnisk oprindelse, en forskelsbehandling, der kan være såvel tilsigtet som utilsigtet (Møller & Togeby, 1999).

I forbindelse med studier af etniske minoriteter på arbejdsmarkedet har især to former for diskrimination været diskuteret. Det drejer sig om hhv. præference-diskrimination og statistisk diskrimination.

Præference-diskrimination refererer til, at bestemte personer fravælges i jobsammenhæng, ud fra om arbejdsgivere kan – eller ikke kan – ”lide” bestemte typer af mennesker. I forbindelse med ansættelser kan en sådan præference-diskrimination slå igennem ved, at arbejdsgivere simpelthen ikke vil ansætte fx kvinder eller etniske minoriteter. Ud over arbejdsgiverens egen præferencer kan dette også skyldes deres forventninger til, hvad kunder eller allerede ansatte kolleger vil, eller ikke vil, ”bryde sig om” (Bassanini & Saint-Martin, 2008). Forklaringer på en sådan adfærd tager ofte afsæt i social-psykologiske teorier om gruppetilhørsforhold, hvor man skelner imellem ”os” og ”de andre” og tilskriver førstnævnte positive og sidstnævnte negative karaktertræk.

En anden form for diskrimination, der anses for at have større betydning for etniske minoriteters vilkår på arbejdsmarkedet, kaldes for statistisk diskrimination (Höglund, 2008; Rydgren, 2004). Statistisk diskrimination refererer til processer, hvor igennem hele grupper af ansøgere oftere blive valgt fra i en rekrutteringsproces på baggrund af – korrekte eller ukorrekte – formodninger om deres produktivitet (Reskin, 2003). I modsætning til præference-diskrimination handler denne form for diskrimination ikke om, at man som sådan ønsker at undgå en bestemt type ansatte. Det handler i højere grad om fx at rationalisere udvælgelsen af nye ansatte, hvilket sker igennem stereotype beslutninger afhængigt af personers gruppetilhørsforhold, frem for baseret på deres individuelle kompetencer (Rydgren, 2004).

Står en arbejdsgiver eller personaleansvarlig fx med 100 ansøgninger til en enkelt stilling, kan det virke uoverkommeligt at læse alle ansøgninger grundigt igennem. I stedet kan man fx decimere bunken af ansøgere ved at fjerne alle yngre kvinder, som ikke har børn (ud fra en

forventning om, at denne gruppe nok snart vil gå på barsel); alle ansøgere over 55 år (ud fra en forventning om, at denne gruppe ikke er tilstrækkelig omstillingsparat); og fjerne alle med etnisk minoritetsbaggrund (ud fra en forventning om, at de nok ikke er gode nok til skriftlig dansk, ikke kan indgå ordentligt i samarbejde på virksomheden el.lign.).

En sådan grov og hurtig sortering af en stor bunke ansøgninger medfører, at man i virksomheden får et mere overkommeligt antal ansøgninger at gennemgå og udvælge fra. Denne brede form for sortering bevirker dog, at bestemte typer af personer i uforholdsmæssig grad frasorteres, og at de dermed – uanset deres individuelle kompetencer – ikke får mulighed for at komme frem til selve jobsamtalen, hvor de ville have bedre chancer for at demonstrere deres ressourcer (Valtonen, 2001). Betydningen af statistisk diskrimination for forskellige grupper af ansøgere kan naturligvis variere fra virksomhed til virksomhed, men da stereotyper ofte deles bredt i et samfund, er det ofte de samme grupper, der bliver ramt (Wrench, 1999; Zegers de Beijl, 2000).

Betydningen af diskrimination afhænger endvidere af de økonomiske konjunkturer: Når der i gode tider er en høj beskæftigelse, vil der også være færre ansøgere til hver enkelt stilling. Når arbejdsgivere dermed skal bortvælge færre ansøgere – og måske ikke har nogen ansøgere, som opfylder alle umiddelbare forventninger til ”den ideelle arbejdskraft” – kan dette medføre, at fx den statistiske diskrimination får mindre betydning.

UNDERSØGELSER AF DISKRIMINATION VED ANSÆTTELSE

Man kan undersøge eksistensen og omfanget af diskrimination igennem eksperimentelle studier – ved at lade ”lige godt” kvalificerede ansøgere, der primært adskiller sig ved fx deres etniske minoritetsbaggrund – søge de samme stillinger. I en dansk kontekst sammenlignede Hjarnø og Jensen (1997) således mulighederne for at komme til jobsamtale for unge. Forskerne konstruerede jobansøgere med profiler, der matchede hinanden mht. alder, køn, uddannelsesbaggrund og arbejdserfaring, så den primære forskel lå i deres etniske tilhørsforhold.

Disse unge ansøgte – i par – telefonisk, personligt og skriftligt til næsten 450 forskellige virksomheder. Undersøgelsen fandt, at de etniske minoritetsansøgere i 38 pct. af tilfældene var udsat for diskrimination. Studiet fandt også brancheforskelle: Ved ansøgninger til arbejde på fx kontor, i butikker, på fabrik eller i rengøring var det en fordel at have

etnisk dansk baggrund. I én branche havde ansøgere med minoritetsbaggrund dog en fordel. Det var, når de søgte i børneinstitutioner, angående stillinger som pædagogmedhjælper, idet arbejdsgivere her forventede at ansøgere med kendskab til et ikke-vestligt sprog kunne være en fordel i institutioner med børn med en tilsvarende baggrund (Hjarnø & Jensen, 1997).

Lignende undersøgelser er blevet udført i en lang række europæiske lande (Bassanini & Saint-Martin, 2008; Bursell, 2007; Carlsson & Rooth, 2007; Fibbi et al., 2006; Zegers de Beijl, 2000), og studierne finder det samme overordnede mønster: Ved ansøgninger om arbejde forskelsbehandles etniske minoritetsansøgere negativt i forhold til majoritetsansøgere med tilsvarende kvalifikationer.

Et nyt eksperimentelt studie fra Sverige finder ud over betydningen af etnicitet også kønsforskelle imellem etniske minoritetsmænd og -kvinder: I studiet udsendes en række sammenlignelige ansøgninger med hhv. etnisk svenske, og etnisk arabiske navne. Resultatet viser – i tråd med de ovennævnte studier – at ansøgninger med arabiske navne sjældnere fører til indkaldelse til samtale. Dette gælder i lige høj grad for mænd og kvinder. Forsøget udbygges derefter ved et nyt sæt ansøgninger, hvor de ”arabiske” CV’er alle har 1-2 års relevant arbejds erfaring mere end i de tilsvarende svenske CV’er.

For kvindernes vedkommende viser det sig, at de med denne erfaringsmæssige fordel indkaldes til samtale i samme omfang som de kvindelige etnisk svenske ansøgere (der altså har lidt kortere arbejds erfaring). For mandlige ansøgere, derimod, gør denne øgede arbejds erfaring ingen positiv forskel. Dette indikerer, at etniske minoritetsmænd er mere udsatte for diskrimination på arbejdsmarkedet, idet et højere kvalifikationsniveau ikke er i stand til at eliminere arbejdsgiveres negative indstilling til dem (Arai et al., 2008).¹⁹ Dette fund kan sættes i sammenhæng med kønsspecifikke processer et andet sted i samfundet, nemlig i skolesystemet. Her så vi i kapitel 4, at drenge med etnisk minoritetsbaggrund

19. Flere skandinaviske spørgeskemaundersøgelser har tidligere vist, at etniske minoritetsmænd i højere grad end etniske minoritetskvinder oplever, at de bliver diskrimineret på arbejdsmarkedet, og det har været diskuteret, om dette var udtryk for, at mændene rent faktisk diskrimineres mere. Andre forklaringer kunne være, at de i højere grad deltager på arbejdsmarkedet og derfor alt andet lige vil blive mere udsat for diskrimination, eller at mænd oplever det som værre at blive arbejdsløse end kvinder på grund af deres forsørgerrolle (jf. Dahl og Jakobsen, 2005). Det svenske studie indikerer dog, at etniske minoritetsmænd rent faktisk diskrimineres mere end kvinder med samme baggrund.

ofte kunne have vanskelige vilkår for at komme til at fremstå som ”gode elever”, mens piger med etnisk minoritetsbaggrund havde bedre vilkår herfor.

En anden tilgang til at undersøge betydningen af etnisk minoritetsbaggrund på arbejdsmarkedet har været at undersøge de reelle konsekvenser af at skifte navn, idet det i en jobansøgning i høj grad er navnet, der signalerer ens etniske tilhørsforhold. Her anvender et svensk studie (Arai & Skogman, 2009) data fra slutningen af 1990’erne til at sammenligne indtjeningen hos personer, der ikke skifter navn, med tilsvarende personer, der skifter navn fra et ”ikke-svensk-klingende” til et ”svensk-klingende” navn. Undersøgelsen når frem til, at sidstnævnte gruppe efterfølgende stiger omkring 26 pct. i indkomst i sammenligning med førstnævnte gruppe.

En sidste form for studier af diskrimination i forhold til ansættelsesprocedurer, vi vil behandle her, handler ikke om de vurderinger, der træffes på baggrund af folks skriftlige ansøgninger. Det handler derimod om det senere led, hvor en udvalgt håndfuld ansøgers kvalifikationer skal vurderes i forhold til en given jobåbning. I den sammenhæng kan det generelt være vanskeligt at sløre fx ansøgers køn eller etniske minoritetsbaggrund, men dette skete dog i USA i forbindelse med omlægninger i ansættelsesprocedurerne til stillinger som orkestermusiker. Her indførte man på et tidspunkt såkaldte ”*blind auditions*”: Ansøger og ansættelseskomite blev adskilt af et tæppe, hvorved alle ansøgere udelukkende blev bedømt på deres hørbare musikalske præstationer, og altså uden at man (også) kunne bedømme dem ud fra, om de fx var mænd eller kvinder. Det viste sig, at denne ændring i rekrutteringspraksis øgede kvindelige musikeres muligheder for at opnå ansættelse radikalt (Fasang, 2006; Goldin & Rouse, 2000).

JOBSAMTALEN – HVEM BLIVER VALGT?

En ”*blind audition*” til en orkesterstilling svarer til en jobsamtale ved andre typer af job. De afgørelser, der træffes på grundlag af sådanne samtaler, har stor betydning for, hvem der kommer til at stå henholdsvis inden for og uden for arbejdsmarkedet.

Ved hjælp af optagelser fra reelle jobsamtaler har forskere studeret de komplekse sociale interaktionsprocesser, der foregår under en jobsamtale. Sådanne studier demonstrerer, at fx køn eller etnisk tilhørs-

forhold kan gøre det vanskeligt for visse ansøgere at få sig selv til at fremstå som ”den bedst egnede” til jobbet.

Virksomheder har ofte nogle – måske knap nok formulerede – forestillinger om, hvordan den ideelle arbejdskraft til et job ser ud, og ansøgere, der afviger fra dette billede, kan komme på hårdt arbejde for at fremstille sig selv på en positiv måde. Hvordan køn kan indgå i denne proces, fremgår fx af bogen ”Den umulige samtale” (Scheuer, 1998).

Scheuer bruger redskaber fra samtaleanalyse til at vise, at job-samtalen i høj grad struktureres af de spørgsmål, arbejdsgiversiden stiller – og at disse spørgsmål kan være vanskelige at svare tilfredsstillende på for nogle typer af ansøgere. I en case om en kvindelig ansøger til en mellemlederstilling viser Scheuer således, hvordan ansøgeren dels stilles spørgsmål om sin familiemæssige situation med mindre børn, og det problematiseres, hvad hun vil stille op i forhold til sit arbejde, hvis børnene bliver syge. Da ansøgeren i sine svar betoner støtten fra sin mand, der indretter sig efter hendes behov, kommer hun til at fremstå som en besynderlig ”ukvindelig” person – og besynderlige mennesker bliver ikke gode ledere. Uanset hendes egne forsøg på at fremstille sig som en vel-egnet kandidat til jobbet, kommer hendes køn altså – i denne jobsamtale – på tværs (Scheuer, 1998, p.197 ff). Scheuer gennemgår også et interview med en mandlig ansøger til samme stilling og viser her, hvordan familie, og især børn, spiller en meget mindre rolle i jobinterviewet.

Et andet dansk studie, som har en lignende etnografisk tilgang til at undersøge jobsamtaler, men fokuserer på betydningen af etnisk minoritetsbaggrund, er artiklen ”Jobsamtalen – arbejdsmarkedets optagelsesritual” (Jensen, 2004). På baggrund af optagelser fra et jobinterview med en afghansk kvinde, der har taget en it-uddannelse i Danmark, viser Jensen, hvordan kvindens etniske minoritetsbaggrund afføder en række spørgsmål, der udspringer af stereotype opfattelser af ikke-danske kønsroller. Nødvendigheden af, at ansøgeren besvarer disse spørgsmål, medfører blandt andet, at hun får betragteligt mindre tid til at præsentere sine it-færdigheder.

Også et engelsk studie (Campbell & Roberts, 2007) undersøger etnisk minoritetsbaggrunds betydning i jobsamtaler. Studiet viser, at job-samtalen i høj grad handler om at kunne fremstille sig selv som en person, der har den ”rigtige indstilling” til arbejdet. Med et arbejdsmarked, der i stigende grad efterspørger diffuse kompetencer så som ”samarbejdsevner”

og ”fleksibilitet”, kan evnen til at ”gøre et godt indtryk” i en jobsamtalsituation være centralt for ens muligheder på arbejdsmarkedet.

Et væsentligt fund i Cambell og Roberts studie er, at der var ringe forskel på forløbet i jobsamtalerne for personer opvokset i Storbritannien, uanset om ansøgerne havde etnisk minoritetsbaggrund eller ej. Til gengæld stod ansøgere, der var født i udlandet og kommet til Storbritannien som voksne, over for alvorlige udfordringer, også selvom de havde tilegnet sig deres kvalifikationer efter ankomsten her. Deres problemer i interviewsituationerne skyldes til dels, at de ikke altid beherskede ”jobsamtale-engelsk” godt nok. I denne sproglige genre skal man på en troværdig måde være i stand til at fremstille sin personlighed, så den stemmer overens med de forventninger, arbejdsgiverne har til fremtidige ansatte.

En sådan selvfremsættelse handler fx om, at man skal være ”personlig”, uden dog fx at blive ”for personlig”. Ifølge dette studie faldt flere indvandrede ansøgere på, at de ikke kunne sammenføje den ”private” og deres ”arbejds-mæssige” side af deres personlighed på den forventede måde, idet deres ”forskellighed” (som indvandrede) blev opfattet som noget, der kunne udgøre en potentiel trussel for den organisatoriske sammenhængskraft.

SAMMENFATNING

På baggrund af litteratur har dette kapitel set på deltagelse i, og frafald fra, uddannelse over grundskoleniveau og på overgangen fra uddannelse til erhverv for personer med etnisk minoritetsbaggrund.

Overordnet kan vi sige, at der generelt er en stor fokus på uddannelse hos såvel unge med etnisk minoritetsbaggrund som hos deres forældre. I forhold til majoriteten er der en større tendens til at tillægge et antal lange akademiske uddannelser stor prestige. Omvendt har etniske minoritetsunge generelt mindre fokus på ”selvrealisering” i forbindelse med studievalg, end man finder det hos unge med majoritetsbaggrund.

Uanset at vi – fra kapitel 2 – ved, at etniske minoritets elever har ringere skolekompetencer med sig fra grundskolen, går de videre i uddannelse i næsten samme omfang som majoriteten. Tilsvarende det mønster, man finder hos majoriteten, går minoritetspiger hyppigere gymnasievejen, mens drenge oftere vælger erhvervsuddannelserne. Dette over-

ordnede mønster dækker endvidere over store forskelle imellem forskellige etniske minoritetsgrupper.

Med hensyn til de erhvervsfaglige uddannelser viser kapitlet, at etniske minoriteter har et meget højere frafald end etniske danskere, og at dette frafald især er højt blandt mændene. Litteraturen peger på flere årsager til dette frafald: Mange etniske minoriteter begynder uddannelserne med svage faglige og sproglige færdigheder, hvilket kan give problemer. Etniske minoriteter har endvidere ofte sværere ved at finde praktikpladser, blandt andet på grund af manglende netværk og fordi de fravælges af arbejdsgiverne. Endelig kan karakteristika ved uddannelsesmiljøerne – fx en svært overskuelig undervisningsstruktur eller et svagt socialt sammenhold – give især ressourcetsvage etniske minoritetsunge vanskeligheder ved at klare uddannelsen.

Med hensyn til de gymnasiale uddannelser er frafaldet meget mindre blandt alle grupper, sammenlignet med de erhvervsfaglige uddannelser, men også her har etniske minoriteter et lidt højere frafald end majoriteten. Blandt de personer, som fuldfører gymnasieuddannelser, får etniske minoriteter endvidere lavere karakterer end etniske danskere. Både med hensyn til gennemførelse og mht. karakterer klarer etniske minoritetspiger sig lidt bedre end etniske minoritetsdrengene. Det omvendte gør sig gældende for etniske danskere.

Med hensyn til valg af videregående studier kan der i etniske minoritetsfamilier være fokus på særlige uddannelser, der tilskrives en høj grad af prestige. Også opnåelse af anerkendelse – fra familie og venner såvel som fra samfundet – har større betydning for minoritetens studievalg end for majoriteten.

Ser vi på de færdiguddannede, viser studier, at beskæftigelsesfrekvensen er lavere for etniske minoriteter end for etniske danskere med tilsvarende uddannelser. Forskellen imellem majoritet og minoritet er dog mindre end den forskel i beskæftigelsesfrekvens, man finder imellem etniske danskere og etniske minoriteter uden kompetencegivende uddannelse.

Det lavere beskæftigelsesniveau hos uddannede etniske minoriteter kan forklares på flere måder: For det første kunne det skyldes mere kønstraditionelle holdninger hos etniske minoriteter end hos etniske danskere. Dette kunne betyde, at etniske minoritetskvinder har et lavere arbejdsudbud, uanset at de har uddannet sig.

En anden forklaring kunne være, at jobsøgende med etnisk minoritetsbaggrund ikke har lige så brugbare netværk til deres jobsøgning, som jobsøgende etniske danskere har. Dette kan gøre det vanskeligere for minoriteter at finde arbejde og bidrage til at forklare deres lavere beskæftigelsesniveau.

En tredje forklaring kunne være diskrimination på arbejdsmarkedet, hvor blandt andet eksperimentelle studier viser, at etnisk tilhørsforhold (og i nogle sammenhænge køn) har betydning for jobmulighederne. Et studie tyder på, at især etniske minoritetsmænd diskrimineres på arbejdsmarkedet.

FRA GRUNDSKOLE TIL UNGDOMSUDDANNELSE

De foregående kapitler har taget afsæt i litteratur om etniske minoriteters færd igennem, og ud af, uddannelsessystemet. I dette, og de efterfølgende tre kapitler, er vores primære metode at analysere registerdata, som vi anvender til at give et samlet og opdateret billede af, hvorledes uddannelsesmønstre og overgang til erhverv tegner sig. Dels for etniske minoriteter sammenlignet med majoriteten, og dels for kvinder sammenlignet med mænd.

Dette kapitel ser på situationen omkring afslutningen af grundskolen. Vi ser her på andelen, der starter på og gennemfører en ungdomsuddannelse inden for fem år efter endt grundskole. Analyserne er lavet særskilt for fire grupper: etnisk danske drenge, etnisk danske piger, etniske minoritetsdrenge og etniske minoritetspiger, og der er dermed et mere specifikt fokus på kønsforskelle end i tidligere analyser af frafald blandt etniske minoriteter (fx Colding et al., 2004). Udgangspunktet for analyserne i dette kapitel er de etniske danskere og etniske minoriteter, som har færdiggjort grundskolen i henholdsvis 1990-1992 og 1999-2001. Det vil sige, at vi sammenligner situationen på dette tidspunkt i uddannelsesforløbet, som det så ud, dels i første halvdel af 1990'erne, og dels i den første halvdel af dette årti. Dette gør det muligt at sammenligne udviklingen over tid for de fire grupper. Først ser vi dog på, hvilket klassetrin de unge forlader grundskolen på, og hvor gamle de er, når de færdiggør denne.

AFSLUTNING PÅ GRUNDSKOLEN

Vi starter med at se på, om de unge har forladt grundskolen efter 8., 9. eller 10. klasse i 1999-2001 og i 1990-1992 (Tabel 6.1). Blandt de unge, som afsluttede grundskolen i 1990-1992, er tendensen, at etniske minoriteter, som har boet i Danmark før skolealderen (efterkommere og indvandrere, 0-6 år), oftere forlader grundskolen efter 9. klasse end både etniske danskere og etniske minoriteter, der er kommet til Danmark i skolealderen (indvandrere 7-15 år).

TABEL 6.1

Personer, som er gået ud af grundskolen i 1999, 2000 eller 2001, fordelt på fuldført grundskoleuddannelse. Særsilt for mænd og kvinder. Procent.

	Etniske danskere		Efterkommere og indvandrere (0-6 år)		Indvandrere (7-15 år)	
	M	K	M	K	M	K
<i>1999-2001:</i>						
8. klasse	1,4	0,7	1,8	1,1	4,0	2,6
9. klasse, total:	39,5	38,3	45,8	49,3	40,5	39,9
9. klasse	35,6	34,5	45,1	49,0	39,4	39,4
9. klasse, efterskole	3,9	3,8	0,7	0,3	1,1	0,5
10. klasse, total:	59,0	60,9	52,5	49,7	55,5	57,5
10. klasse	37,7	37,6	51,1	48,7	51,7	54,6
10. klasse, efterskole	21,3	23,3	1,4	1,0	3,8	2,9
I alt, procent	100	100	100	100	100,0	100
I alt, personer	7.312	6.949	2.681	2.495	2.003	1.822
<i>1990-1992:</i>						
8. klasse	1,0	0,5	3,2	2,2	5,7	6,4
9. klasse, total:	38,1	39,1	43,4	48,8	31,4	39,1
9. klasse	35,2	36,6	42,9	48,6	30,4	38,8
9. klasse, efterskole	2,9	2,5	0,5	0,2	1,0	0,3
10. klasse, total:	60,8	60,5	53,4	49,0	63,2	54,4
10. klasse	49,2	48,2	52,4	47,8	56,9	51,6
10. klasse, efterskole	11,6	12,3	1,0	1,2	6,3	2,8
I alt, procent	100	100	100	100	100	100
I alt, personer	9.647	9.022	1.368	1.269	810	572

Anm.: I begge perioder er forskellen mellem de etniske grupper signifikant på 1-procents-niveau (har sammenlignet inden for kønnene). Der er også signifikante forskelle for mænd og kvinder i alle tre grupper.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Der kan være flere grunde til at forlade skolen efter 9. klasse. Overordnet set kan det enten være, fordi eleven er meget målrettet på at forsætte i gymnasiet og ikke ønsker at ”spilde” et år på 10. klasse. Det kan også være, at eleven fx er skoletræt og/eller klarer sig fagligt dårligt i skolen og derfor ikke oplever, at videre skolegang nytter. Dermed er det svært at sige, hvad en høj andel, der forlader skolen efter 9. klasse, er udtryk for.

Begge forklaringer kan formentlig bruges til at forklare, at etniske minoritetsunge, som boede i Danmark før skolealderen, i så høj grad forlader skolen efter 9. klasse, idet tidligere undersøgelser har vist, at etniske minoritetsunge dels præsterer dårligere i skolen end majoritetsunge (jf. kapitel 2), men også at etniske minoriteter i højere grad uddanner sig videre på trods af lave karakterer (jf. kapitel 5).

At etniske minoritetsunge, som er kommet til Danmark i skolealderen, adskiller sig fra de øvrige etniske minoritetsunge, hænger formentlig sammen med, at de har nogle særlige udfordringer i forhold til at lære det danske sprog og den danske undervisningskultur at kende. De har derfor i særlig grad brug for 10. klasse. Dette gælder ikke mindst de unge, der er kommet til Danmark i de ældste klasser i grundskolen. Det er også denne gruppe, som i størst omfang forlader grundskolen efter 8. klasse, og det må formodes at være unge, som har særligt svært ved skolen (jf. kapitel 3).

Den forholdsvis høje andel af etniske danskere i 1990-1992, der tager 10. klasse, skyldes, at mange tager 10. klasse på efterskole. Omkring 12 procent af de etnisk danske unge, som har færdiggjort grundskolen i 1990-1992, har taget 10. klasse på efterskole. Denne andel stiger stærkt over de efterfølgende år. Af de etniske danskere, der forlader grundskolen i 1999-2001, tager over 20 procent 10. klasse på efterskole. Det er en fordobling i andelen af etnisk danske elever, der gør dette, sammenlignet med situationen 9 år tidligere. Andelen, der tager 10. klasse på efterskole, er derimod klart lavere for etniske minoritetsunge og stiger ikke i nær samme grad i perioden.

Den høje andel af etnisk danske unge, som går på efterskole, kan sandsynligvis forklares ved, at etnisk danske unge (i modsætning til etniske minoritetsunge) i høj grad lægger vægt på at ”finde ud af, hvem de er”, som en forudsætning for at træffe de rigtige uddannelsesvalg, samt at uddannelse også ses som et rum for selvrealisering (jf. kapitel 5).

Blandt de unge, som har færdiggjort grundskolen i 1999-2001, er etniske minoriteter, der er kommet til Danmark i skolealderen, væsentligt

ældre, når de forlader grundskolen, end personer i de to øvrige grupper (Tabel 6.2). Dette hænger sandsynligvis sammen med, at de unge som fx kommer som 14-15-årige, behøver tid til at lære blandt andet dansk, før de kan få afgangseksamen fra grundskolen.

Med undtagelse af etniske minoriteter, der er kommet til Danmark i skolealderen, er der også en tendens til, at kvinderne er yngre end mændene, når de forlader grundskolen. Dette kan blandt andet knyttes til de biologiske kønsforskelle omkring skolemodenhed, vi nævnte i kapitel 4.

TABEL 6.2

Personer, som har færdiggjort grundskolen i 1999, 2000 eller 2001, fordelt på alder i det år, de forlod grundskolen. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

	Etniske danskere		Efterkommere og indvandrere (0-6 år)		Indvandrere (7-15 år)	
	M	K	M	K	M	K
Højest 16 år	36,9	40,0	42,1	47,5	25,8	25,6
17 år	55,5	54,7	46,2	42,7	42,6	42,7
18 år	7,0	4,9	10,9	8,9	26,2	25,8
19 år	0,6	0,3	0,7	0,7	4,8	4,9
19- år	0,1	0,1	0,0	0,1	0,6	0,1
I alt, procent	100	100	100	100	100	100
I alt, personer	7.311	6.949	2.681	2.495	2.003	1.822

Anm.: Forskellen mellem de etniske grupper er signifikant på 1-procents-niveau (har sammenlignet inden for kønnene). Der er også signifikante forskelle på 1-procents-niveau på mænd og kvinder i forhold til etniske danskere og etniske minoriteter, der har boet i Danmark i førskolealderen, mens der ikke er signifikant forskel på mænd og kvinder blandt etniske minoriteter, der er kommet til Danmark i skolealderen.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

OVERGANG TIL UNGDOMSUDDANNELSER

Efter grundskolen skal de unge vælge, om de vil starte på en ungdomsuddannelse, og om det i givet fald skal være en gymnasial eller en erhvervsfaglig uddannelse.

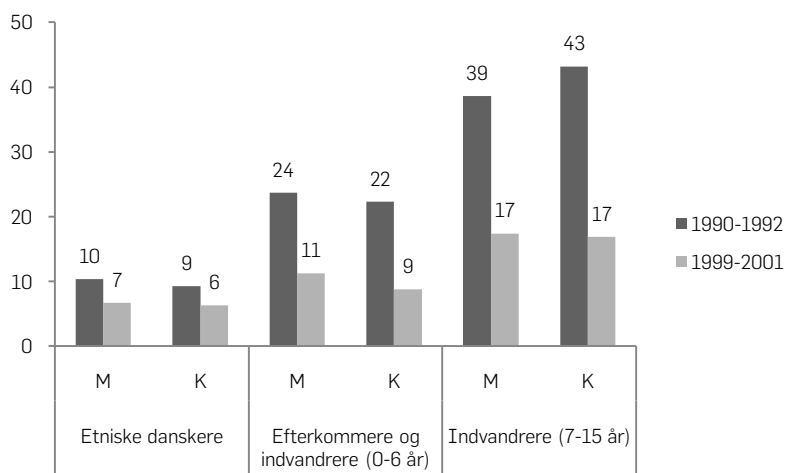
Figur 6.1 viser andelen i restgruppen for de unge, som har færdiggjort grundskolen i 1990-1992 og 1999-2001. Restgruppen er i denne forbindelse andelen, der ikke begynder på en ungdomsuddannelse inden for de første fem år efter endt grundskole. Restgruppen blandt 1990-

1992-årgangen er langt større for etniske minoriteter end for etniske danskere. Mens det ”kun” er 10 procent af etnisk danske unge, som tilhører restgruppen, gælder det samme for lidt over 20 procent af etniske minoriteter, som boede i Danmark før skolealderen, og for omkring 40 procent af etniske minoriteter, der kom til Danmarks i skolealderen.

Dette mønster kan blandt andet forklares med, at etniske minoritetsunge har forældre med færre socioøkonomiske ressourcer end unge etniske danskere (jf. diskussion af social arv i kapitel 3), og udfordringer af blandt andet sproglig og faglig art i den danske folkeskole, der resulterer i forholdsvis svage skolepræstationer blandt etniske minoriteter.

FIGUR 6.1

Personer, som er gået ud af grundskolen i 1990-1992 eller 1999-2001. Andelen, som ikke starter på en ungdomsuddannelse inden for de første 5 år efter færdiggørelse af grundskole (restgruppen). Særsomt for mænd og kvinder. Procent.

Anm.: Både for 1990-1992- og 1999-2001-årgangene er der signifikante forskelle på de tre etniske grupper på 1-procents-niveau. For 1990-1992-årgangen er der signifikante forskelle på mænd og kvinder på 5- eller 10-procents-niveau med undtagelse af efterkommere og indvandrere, der er kommet til Danmark i 0-6-års-alderen. For 1999-2001-årgangen er der kun signifikante forskelle på mænd og kvinder for efterkommere og indvandrere, der er kommet til Danmark i 0-6-års-alderen (1-procents-niveau).

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Mere specifikt så vi også i kapitel 3, at ankomst til et land efter 7-9-årsalderen ofte øger vanskelighederne ved tilegnelse af skolefærdigheder, sammenlignet med børn, der ankommer på yngre alderstrin (Böhlmark, 2008; Cahan et al., 2001).

Ni år senere ses tydelige ændringer: Restgruppen af unge, der forlod grundskolen, er faldet i alle grupper. Faldet er særlig stort for etniske minoriteter, hvor restgruppen er mere end halveret. Dette betyder, at forskellene på etniske danskere og etniske minoriteter er blevet væsentlig mindre. Blandt de unge, som færdiggjorde grundskolen i 1999-2001, er andelen i restgruppen 6-7 procent for etniske danskere, omkring 10 procent for etniske minoriteter og 17 procent for etniske minoriteter, der kom til Danmark i skolealderen. Bemærk endvidere, at kønsforskellene med hensyn til andelen i restgruppen er forholdsvis begrænsede for alle tre grupper (Figur 6.1).

Især når vi sammenligner etniske danskere og etniske minoriteter, der har været i Danmark før skolealderen, er der i den sidste periode kun få procent-points forskel i andelen, der går videre i uddannelse efter endt grundskole. Dette stemmer overens med andre danske studier (fx Tænketaenken, 2005). Sammenholdt med vores viden om etniske minoriteters lavere karakterer og om de udfordringer af blandt andet trivselsmæssig karakter, en del oplever i skolesystemet, kan det synes overraskende, at forskellen ikke er større på dette tidspunkt i uddannelsesforløbet. En mulig årsag hertil kan være den store betydning, som mange med etnisk minoritetsbaggrund tilskriver opnåelse af uddannelse (Andersen, 2008; Sletten, 2001).

Ser vi på de unge, som påbegynder en ungdomsuddannelse inden for fem år efter færdiggørelse af grundskolen, er der flere forskelle, som er værd at bemærke (Tabel 6.3).

I den første periode (de unge, som forlod grundskolen i 1990-1992) er der kun kønsforskelle blandt etniske danskere, hvor kvinder i højere grad end mænd tager en gymnasial uddannelse (især en almen gymnasial uddannelse), og drengene oftere tager en erhvervsfaglig uddannelse. Derimod er der næsten ikke kønsforskelle i uddannelsesvalget for etniske minoriteter.

TABEL 6.3

Personer, som er gået ud af grundskolen i 1990-1992 eller 1999-2001, fordelt på hvilken uddannelse de starter på inden for de første 5 år efter færdiggørelse af grundskole. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.¹⁾

	Etniske danskere		Efterkommere og indvandrere (0-6 år)		Indvandrere (7-15 år)	
	M	K	M	K	M	K
<i>1990-1992:</i>						
Almen gymnasiale	27,3	42,6	30,8	32,0	21,1	21,0
Erhvervsgymnasiale ²	13,7	14,3	10,5	9,9	8,5	3,8
Erhvervsfaglig	48,0	33,4	34,4	35,7	30,6	31,5
Videregående	0,6	0,5	0,6	0,2	1,1	0,5
Restgruppe ³	10,4	9,3	23,7	22,3	38,6	43,2
I alt, procent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt, personer	9.647	9.022	1.368	1.269	810	572
<i>1999-2001:</i>						
Almen gymnasiale	29,3	52,4	27,8	44,0	19,2	31,3
Erhvervsgymnasiale ²	20,0	14,1	16,7	12,8	10,8	9,8
Erhvervsfaglig	43,7	26,6	44,2	33,8	52,5	41,5
Videregående	0,2	0,6	0,0	0,6	0,1	0,4
Restgruppe ³	6,7	6,3	11,3	8,8	17,4	16,9
I alt, procent	100	100	100	100	100	100
I alt, personer	7.311	6.949	2.681	2.495	2.003	1.822

Anm.: Både for 1990-1992- og 1999-2001-årgangene er der signifikante forskelle på de tre etniske grupper på 1-procents-niveau. For 1990-1992-årgangene er der signifikante forskelle på mænd og kvinder på 1-procents-niveau med undtagelse af efterkommere og indvandrere, der er kommet til Danmark i 0-6-års-alderen. For 1999-2001-årgangene er der signifikante forskelle på mænd og kvinder i alle tre grupper på 1-procents-niveau.

1. Det er den første uddannelse, som de starter på i 5-års-perioden efter grundskolen, som er vist i tabellen.
 2. Erhvervsgymnasiale uddannelser består af hhx (højere handelseksamen) og htx (højere teknisk eksamen).
 3. Restgruppen består af de personer, som ikke starter på nogen uddannelse i 5-års-perioden.
- Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Ser vi på situationen 9 år senere, genfindes kønsforskellen hos etniske danskere og kan nu også observeres hos de etniske minoritetsunge. I modsætning til de etniske minoritetskvinder, der forlod grundskolen i 1990-1992, tager tilsvarende kvinder, der forlod grundskolen i 1999-2001, i langt højere grad en gymnasial uddannelse end mændene med samme baggrund.

Dette resultat er i god overensstemmelse med tal, der viser, at etniske minoritetspiger er bedre og bedre repræsenteret på de videregående uddannelser (se fx Flagstad , 2009). For alle tre grupper af kvinder stiger andelen, der tager en gymnasial uddannelse mere, end den gør for mændene.

Det er endvidere værd at bemærke, at hos etniske danskere af begge køn og hos etniske minoritetskvinder, som boede i Danmark før skolealderen, er andelen af 1999-2001-årgangene, som starter på en erhvervsfaglig uddannelse, mindre, end den er blandt 1990-1992-årgangene. Mens andelen, der starter på en erhvervsfaglig uddannelse, er stigende for etniske minoritetsmænd og etniske minoritetskvinder, der kom til Danmark i skolealderen.

Som en sidste oplysning kan man også se, hvor hurtigt de unge påbegynder en uddannelse efter endt grundskole. Over 90 procent af de unge, som inden for fem år starter på en gymnasial uddannelse, starter på denne uddannelse samme år, som de færdiggør grundskolen. Dette gælder alle grupperne (ikke vist i tabel). For alle grupper er det især unge, som starter på en erhvervsfaglig uddannelse, som venter et år eller to med at påbegynde en uddannelse (Tabel 6.4).

TABEL 6.4

Personer, der har færdiggjort grundskolen i 1999-2001, og som er påbegyndt en erhvervsfaglig uddannelse inden for fem år, fordelt på, hvor hurtigt de starter på uddannelsen. Særskkilt for mænd og kvinder. Procent.¹⁾

	0 år	1 år	2 år	3-5 år	I alt procent	I alt personer
<i>Mænd:</i>						
Etniske danskere	72,7	18,3	4,7	4,3	100	3.197
Efterkommere og indvandrere (0-6 år)	74,6	16,8	4,8	3,8	100	1.184
Indvandrere (7-15 år)	71,8	16,6	5,5	6,1	100	1.051
<i>Kvinder:</i>						
Etniske danskere	58,6	22,2	8,5	10,6	100	1.845
Efterkommere og indvandrere (0-6 år)	72,5	17,2	4,5	5,8	100	844
Indvandrere (7-15 år)	63,4	20,1	7,5	9,0	100	757

Anm.: For etniske danskere og indvandrere, der kom til Danmark i 7-15-års-alderen, er der signifikante forskelle på mænd og kvinder på 1- eller 5-procents-niveau.

1. Med 0 år menes, at de starter på uddannelse samme år, som de færdiggør grundskolen.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

GENNEMFØRELSE OG FRAFALD

Tidligere undersøgelser har vist, at etniske minoriteter har et større frafald på ungdomsuddannelserne end etniske danskere, især på erhvervsuddannelserne, hvilket der, som beskrevet i kapitel 5, er flere årsager til. Det kan fx handle om svage faglige færdigheder fra grundskolen, svage dansk-sproglige færdigheder og problemer med at finde praktikpladser for etniske minoritetsunge.

Tabel 6.5 viser, om de unge, som forlod grundskolen i 1990-1992 og efterfølgende har påbegyndt en uddannelse, har fuldført denne uddannelse inden for fem år. Tabel 6.6 viser det samme for de unge, der har forladt grundskolen i 1999-2001.²⁰

Den øverste tredjedel af Tabel 6.5 og Tabel 6.6 viser, om de unge, der har påbegyndt en almen gymnasial uddannelse, har fuldført den fem år efter endt grundskole, eller om de har fuldført en anden uddannelse. Tabellerne viser endvidere, om personer, der ikke har fuldført en uddannelse, er i gang med en uddannelse eller tilhører restgruppen (restgruppen er her personer, som efter fem år hverken er i gang med eller har fuldført en ungdomsuddannelse). Den midterste og nederste del af tabellerne viser det samme for de unge, der har påbegyndt en erhvervs-gymnasial uddannelse, og de unge, der har påbegyndt en erhvervsfaglig uddannelse.

Samlet set viser Tabel 6.5 og Tabel 6.6, at uanset type af ungdomsuddannelse er restgruppen større for etniske minoriteter end for etniske danskere, hvilket gælder i begge perioder. Men mens hovedtendensen er, at andelen i restgruppen er faldet over tid for etniske minoriteter, er andelen uændret eller svagt stigende for etniske danskere.

Det er især de unge, der starter på en erhvervsfaglig uddannelse, som stadig er i gang med en uddannelse, eller som tilhører restgruppen, fem år efter, de har forladt grundskolen. Blandt de unge, der har forladt grundskolen i 1990-1992 og startet på en erhvervsfaglig uddannelse, tilhører omkring 40-50 procent af de etniske minoriteter restgruppen

20. De unge, der indgår Tabel 6.5 og Tabel 6.6, er startet på ungdomsuddannelsen inden for fem år efter grundskolen. De unge, som er startet på deres uddannelse fx 4 år efter grundskolen, kan derfor ikke nå at være færdige med deres uddannelse fem år efter grundskolen, og der er derfor mange, som er kategoriseret som værende i gang med uddannelse i år fem. Vi har prøvet at lave tabellerne kun for personer, der påbegynder en ungdomsuddannelse inden for 3 år efter grundskolen, men konklusionerne er de samme som i de viste tabeller.

efter fem år. Det vil sige, at disse unge hverken er i gang med eller har gennemført en ungdomsuddannelse. Sammenlignet hermed tilhører 20-25 procent af de etniske danskere, som er startet på en erhvervsfaglig uddannelse, restgruppen.

Blandt de unge, der har påbegyndt en erhvervsfaglig uddannelse, har kvinderne klaret sig bedre end mændene blandt etniske minoriteter, mens det hos etniske danskere ser ud til, at mændene klarer sig lidt bedre. På de gymnasiale uddannelser er restgruppen også større for mænd end for kvinder blandt etniske minoriteter, mens der kun er små forskelle på mænd og kvinder blandt etniske danske unge.

Disse tabeller bekræfter dermed det billede, vi så i litteraturen i kapitel 5, nemlig at frafaldet på de erhvervsfaglige uddannelser, især for etniske minoritetsmænd, udgør en central udfordring. Tabellen viser dog også, at forskellen imellem majoritet og minoritet er mindsket igennem det sidste årti.

TABEL 6.5

Personer, der har færdiggjort grundskolen i 1990-1992 og efterfølgende påbegyndt en uddannelse. Uddannelsesstatus fem år efter. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

	Etniske danskere		Efterkommere og indvandrere (0-6 år)		Indvandrere (7-15 år)	
	M	K	M	K	M	K
<i>Startet på alment gymnasium:</i>						
Almen gymnasial	83,1	80,6	68,7	74,4	69,6	66,7
Erhvervsgymnasial	6,2	7,9	7,1	4,7	1,2	3,3
Erhvervsfaglig	1,1	2,7	0,7	1,5	0,6	1,7
Videregående	0,7	0,6	1,2	3,9	2,3	1,7
I gang: alment gymnasium	1,1	0,8	0,9	1,0	1,8	2,5
I gang: andet	2,7	2,3	5,5	3,0	5,3	9,2
Restgruppe	5,0	5,1	15,9	11,6	19,3	15,0
I alt, procent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt, personer	2.633	3.839	422	406	171	120
<i>Startet på erhvervsgymnasium:</i>						
Almen gymnasial	0,8	0,7	2,1	0,8	0,0	4,5
Erhvervsgymnasial	71,1	65,0	57,3	64,0	69,6	59,1
Erhvervsfaglig	16,2	26,7	10,5	19,2	1,4	4,5
Videregående	0,8	0,9	1,4	0,8	0,0	0,0
I gang: erhvervsgymnasium	0,7	0,2	2,1	3,2	0,0	9,1
I gang: andet	6,0	2,9	7,7	4,0	11,6	9,1
Restgruppen	4,3	3,5	18,9	8,0	17,4	13,6
I alt, procent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt, personer	1.323	1.290	143	125	69	22
<i>Startet på erhvervsfaglig uddannelse:</i>						
Almen gymnasial	1,9	7,3	4,0	7,3	3,2	2,8
Erhvervsgymnasial	2,1	4,5	3,4	3,5	2,0	3,3
Erhvervsfaglig	63,0	49,5	24,6	36,4	24,2	30,0
Videregående	0,5	0,5	0,2	0,9	0,0	0,0
I gang: Erhvervsfaglig	11,8	11,4	12,7	9,1	17,3	12,8
I gang: andet	1,7	1,4	3,8	3,1	2,4	3,9
Restgruppen	19,1	25,4	51,2	39,7	50,8	47,2
I alt, procent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt, personer	4.629	3.011	471	453	248	180

Anm.: De personer, som ikke har fuldført en uddannelse ud over grundskole, kategoriseres som i gang med en uddannelse eller i restgruppen. Restgruppen er hverken i gang med eller har fuldført en uddannelse ud over grundskolen.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

TABEL 6.6

Personer, der har færdiggjort grundskolen i 1999-2001 og efterfølgende påbegyndt en uddannelse. Uddannelsesstatus fem år efter. Særsilt for mænd og kvinder. Procent.

	Etniske danskere		Efterkommere og indvandrere (0-6 år)		Indvandrere (7-15 år)	
	M	K	M	K	M	K
<i>Startet på alment gymnasium:</i>						
Almen gymnasial	78,1	81,7	71,6	75,5	76,8	75,8
Erhvervsgymnasial	7,2	7,7	5,8	5,0	3,1	4,6
Erhvervsfaglig	1,4	2,0	0,9	1,3	0,5	2,8
Videregående	0,4	0,5	0,5	1,0	0,0	0,7
I gang: alment gymnasium	1,8	0,7	3,1	1,9	1,6	1,4
I gang: andet	4,5	2,8	4,8	5,2	5,7	6,0
Restgruppe	6,5	4,5	13,3	10,1	12,2	8,8
I alt, procent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt, personer	2.144	3.641	746	1.098	384	570
<i>Startet på erhvervsgymnasium:</i>						
Almen gymnasial	3,2	2,7	2,7	1,9	3,7	3,9
Erhvervsgymnasial	73,1	68,3	68,7	68,0	64,8	70,4
Erhvervsfaglig	8,5	16,6	4,0	7,5	3,2	5,6
Videregående	1,2	1,0	2,0	3,8	2,8	3,4
I gang: erhvervsgymnasium	1,4	0,8	3,4	2,8	1,9	2,8
I gang: andet	6,2	4,0	5,4	4,4	7,9	6,1
Restgruppen	6,4	6,6	13,9	11,6	15,7	7,8
I alt, procent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt, personer	1.462	983	447	319	216	179
<i>Startet på erhvervsfaglig uddannelse:</i>						
Almen gymnasial	1,2	4,2	2,3	5,8	1,8	4,4
Erhvervsgymnasial	2,3	3,8	0,0	4,9	3,0	2,9
Erhvervsfaglig	53,5	38,6	21,4	29,1	29,6	34,3
Videregående	0,5	0,1	5,1	0,1	0,2	0,0
I gang: Erhvervsfaglig	16,2	21,0	18,4	15,8	20,6	17,0
I gang: andet	1,3	2,4	3,0	3,7	2,0	2,9
Restgruppen	24,9	29,9	49,9	40,6	42,8	38,4
I alt, procent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt, personer	3.197	1.845	1.184	844	1.051	757

Anm.: De personer, som ikke har fuldført en uddannelse ud over grundskole, kategoriseres som i gang med en uddannelse eller i restgruppen. Restgruppen er hverken i gang med eller har fuldført en uddannelse ud over grundskolen.

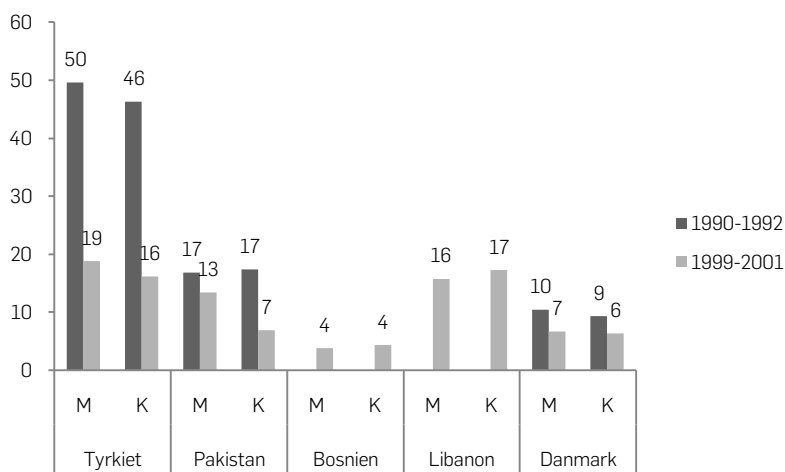
Kilde: Egne beregninger på registerdata.

UDVALGTE ETNISKE MINORITETSGRUPPER

I kapitel 3 nævnte vi, at der kan være markante forskelle imellem uddannelsesmønstrene i etniske grupper fra forskellige oprindelseslande. Dette ses i Figur 6.2, der viser forskellene på etniske minoritetsgrupper med hensyn til andelen, som ikke starter på en ungdomsuddannelse efter grundskolen (restgruppen). Figuren viser også, at dette billede ændrer sig over tid: Figuren viser andelen i restgruppen for de unge med oprindelse i Tyrkiet og Pakistan, som har forladt grundskolen i 1990-1992, og andelen i restgruppen for de unge fra Tyrkiet, Pakistan, Bosnien-Hercegovina og Libanon, som har forladt grundskolen i 1999-2001. Der sammenlignes med etniske danskere i de to perioder.

FIGUR 6.2

Etniske minoriteter fra fire udvalgte oprindelseslande og etniske danskere, som er gået ud af grundskolen i 1990-1992 eller 1999-2001. Andelen, som ikke starter på en ungdomsuddannelse inden for de første 5 år efter færdiggørelse af grundskole (restgruppen). Særskkilt for mænd og kvinder. Procent.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Det fremgår af figuren, at der er store forskelle imellem forskellige etniske minoritetsgrupper. Dette ses blandt andet af en sammenligning af personer med oprindelse i Bosnien-Hercegovina, Tyrkiet og Libanon. Etniske minoriteter fra Bosnien-Hercegovina starter i meget høj grad på en uddannelse

efter endt grundskole i 1999-2001 (restgruppen er under 5 procent, det vil sige cirka på niveau med etniske danskere), sammenlignet med etniske minoriteter fra Tyrkiet og Libanon (hvor restgruppen er på over 15 procent).

En anden pointe er, at ikke mindst for etniske minoriteter fra Tyrkiet er der siden 1990 sket en stor stigning i andelen, der starter på en ungdomsuddannelse. I den undersøgte periode på omkring et årti er restgruppen faldet fra knap 50 pct. til 16-19 pct. For etniske minoriteter fra Pakistan og Tyrkiet bliver kønsforskellene endvidere større fra 1990-1992 til 1999-2001. Restgruppen falder mest for kvinderne mens andelen der påbegynder en almen gymnasial uddannelse, samtidig stiger mest for kvinderne (Tabel 6.7).

TABEL 6.7

Personer, som er gået ud af grundskolen i 1990-1992 og 1999-2001, fordelt på, hvilken uddannelse de starter på inden for de første 5 år efter færdiggørelse af grundskole.¹ Særskilt for mænd og kvinder og udvalgte lande. Procent.

	Tyrkiet		Pakistan		Bosnien		Libanon	
	M	K	M	K	M	K	M	K
<i>1990-1992:</i>								
Almen gymnasiale	12,8	16,3	42,1	38,7				
Erhvervsgymnasiale	6,0	5,8	12,7	9,0				
Erhvervsfaglig	31,1	31,0	28,4	34,8				
Videregående	0,5	0,7	0,0	0,0				
Restgruppe ²⁾	49,6	46,3	16,9	17,4				
I alt, procent	100	100	100	100				
I alt, personer	633	590	409	310				
<i>1999-2001:</i>								
Almen gymnasiale	14,3	28,4	36,1	48,5	22,2	41,7	17,9	29,9
Erhvervsgymnasiale	12,7	8,7	16,7	17,1	15,2	14,5	11,7	8,6
Erhvervsfaglig	54,0	45,9	33,8	27,3	58,5	38,6	54,6	43,8
Videregående	0,1	0,8	0,0	0,3	0,4	0,8	0,0	0,3
Restgruppe ²⁾	18,8	16,1	13,4	6,9	3,8	4,4	15,8	17,3
I alt, procent	100	100	100	100	100	100	100	100
I alt, personer	1.068	985	396	392	528	482	368	324

1. Det er den første uddannelse, som de starter på i 5-års-perioden efter grundskolen, som er vist i tabellen.

2. Restgrupper består af de personer, som ikke starter på nogen uddannelse i 5-års-perioden.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Sammenligner man den tyrkiske og den pakistanske gruppe ses, at restgruppen blandt tyrkere er størst i begge perioder. Disse to grupper kom begge til Danmark i forbindelse med arbejdskraftsindvandringen omkring 1970, men den uddannelsesmæssige baggrund var bedre i den pakistanske gruppe, hvilket er centralt for at forstå forskellene imellem de to grupper (Moldenhawer, 2001; Moldenhawer, 2005). Figuren viser dog også, at der er sket en voldsom udvikling i den tyrkiske gruppe over et årti. Da dette endvidere er den største ikke-vestlige minoritet i Danmark, er udviklingen her central for de ændringer, vi kan observere hos etniske minoriteter generelt.

TABEL 6.8

Personer, som er gået ud af grundskolen i 1990-1992 og 1999-2001, fordelt på alder ved indvandring. Særsilt for mænd og kvinder og udvalgte lande. Procent.

	Tyrkiet		Pakistan		Bosnien		Libanon	
	M	K	M	K	M	K	M	K
<i>1990-1992:</i>								
Efterkommere og indvandrere (0-6 år)	67,9	72,5	91,7	92,6				
Indvandrere (7-15 år)	32,1	27,5	8,3	7,4				
I alt, procent	100	100	100	100				
I alt, personer	633	590	409	310				
<i>1999-2001:</i>								
Efterkommere og indvandrere (0-6 år)	83,5	82,8	92,4	90,6	0,6	0,6	71,5	65,1
Indvandrere (7-15 år)	16,5	17,2	7,6	9,4	99,4	99,4	28,5	34,9
I alt, procent	100	100	100	100	100	100	100	100
I alt, personer	1.068	985	396	392	528	482	368	324

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

I Figur 6.2 og Tabel 6.7 er etniske minoriteter fra de enkelte oprindelseslande ikke delt op på, om personerne har boet i Danmark før og efter skolealderen. Dette er, fordi størrelsen af grupperne og deres fordeling på alder ved indvandring ikke tillader en sådan yderligere opdeling. De etniske minoritetsgrupper er dog meget forskellige med hensyn til andelen af efterkommere i gruppen og alder ved indvandring for de øvrige i gruppen. Som vi har diskuteret tidligere, har dette betydning i uddannelsessystemet.

Tabel 6.8 viser, at andelen af personer, der boede i Danmark før skolealderen, er steget for den tyrkiske gruppe fra 1990-1992 til 1999-2001, hvilket kan bidrage til at forklare den store stigning i andelen, der påbegynder en ungdomsuddannelse. Andelen, der boede i Danmark i før- skolealderen, er dog ikke steget i den pakistanske gruppe, og alligevel er andelen, der påbegynder en ungdomsuddannelse i denne gruppe, steget for især kvinderne. De store forskelle på fx den tyrkiske og bosniske gruppe kan heller ikke forklares med forskelle i alder ved indvandring, idet næsten alle de etniske minoriteter fra Bosnien er kommet til Danmark i skolealderen. En stor del af forklaringen kan i stedet sandsynligvis tilskrives forskellige socioøkonomiske baggrunde for grupperne.

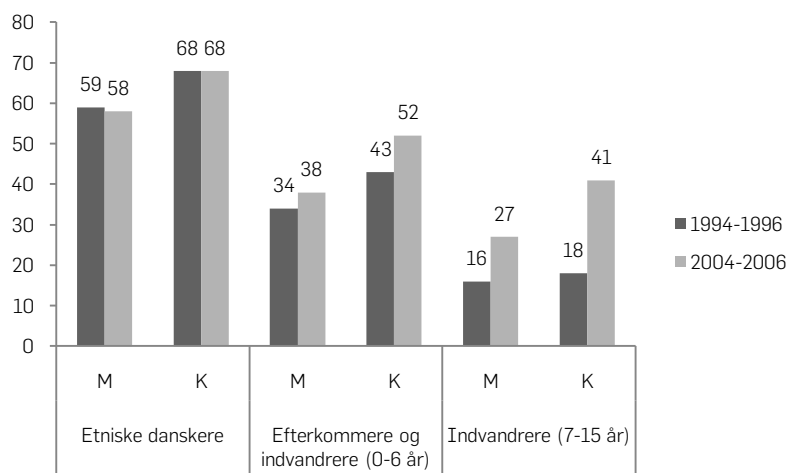
HVOR STOR EN ANDEL HAR SÅ FULDFØRT EN UNGDOMSUDDANNELSE SOM 21-ÅRIG?

I det ovenstående har vi set, at etniske minoriteter har en lavere andel, der starter på en ungdomsuddannelse efter endt grundskole. Især er denne andel lav for etniske minoriteter, der er kommet til Danmark i skolealderen. Samtidig er frafaldet blandt de unge, der er startet på en ungdomsuddannelse, større for etniske minoriteter end for etniske danskere. Analyserne viser dog også, at forskellene på etniske minoriteter og etniske danskere – både med hensyn til andelen, der starter på en ungdomsuddannelse og mht. frafaldet – er mindsket siden 1990. Dette må alt i alt betyde, at de etniske minoriteter oftere gennemfører en ungdomsuddannelse i dag end i begyndelsen af 1990'erne, hvilket også er illustreret i Figur 6.3.

Figur 6.3 viser andelen, der har fuldført en ungdomsuddannelse som 21-årige, i perioderne 1994-1996 og 2004-2006. Mens andelen af etnisk danske unge, der tager en ungdomsuddannelse, er stagneret, er denne andel steget for etniske minoriteter, især for etniske minoritetskvinder og for etniske minoriteter, der er kommet til Danmark i skolealderen. Den forholdsvis store stigning i etniske minoritetskvindernes uddannelsesniveau betyder, at kønsforskellen i andelen, der har fuldført en ungdomsuddannelse (målt i procentpoint) i 2004 til 2006, er klart større for etniske minoriteter end for etniske danskere.

FIGUR 6.3

Andelen af 21-årige i henholdsvis 1994-1996 og 2004-2006, som har gennemført en ungdomsuddannelse. Særsilt for mænd og kvinder. Procent.

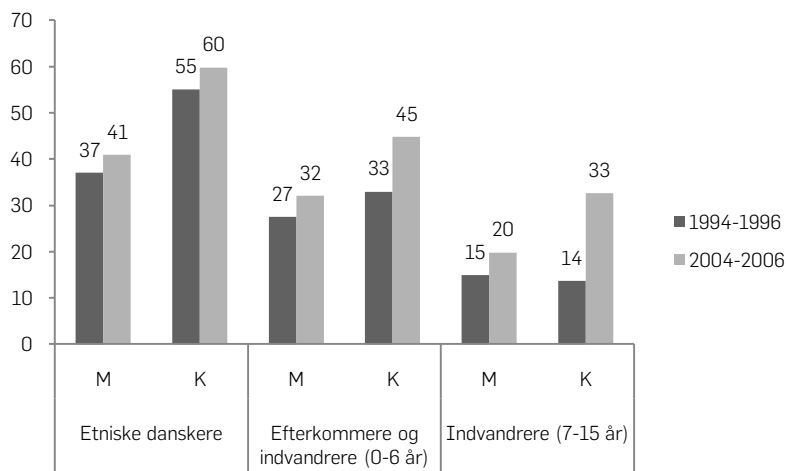
Anm.: Både for 1994-1996- og 2004-2006-årgangene er forskellene mellem de etniske grupper signifikant på 1-procents-niveau (har sammenlignet inden for kønnene). Der er signifikant forskel på mænd og kvinder inden for alle tre grupper på 1-procents-niveau med en enkelt undtagelse: Der er ikke signifikant forskel på kønnene for indvandrere, der kom til Danmark i 7-15-årsalderen, i 1994-1996.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Andelen, der tager en erhvervsfaglig uddannelse, er faldet både blandt etniske danskere og blandt etniske minoriteter, som boede i Danmark før skolealderen. Derfor skyldes den øgede andel med en ungdomsuddannelse for etniske minoriteter, som boede i Danmark før skolealderen, udelukkende en stigning i andelen, der får en gymnasial uddannelse. Blandt etniske minoriteter, som er indvandret i skolealderen, er der en stigning i andelen, der får en erhvervsfaglig uddannelse (Figur 6.4 og Figur 6.5). Det er denne gruppe, der har gennemgået den mest positive udvikling i den undersøgte periode, hvilket måske blandt andet kan tilskrives en ændret sammensætning af gruppen.

FIGUR 6.4

Andelen af 21-årige i henholdsvis 1994-1996 og 2004-2006, som har gennemført en gymnasial uddannelse. Særs­kilt for mænd og kvinder. Procent.

Anm.: Både for 1994-1996- og 2004-2006-årgangene er forskellene mellem de etniske grupper signifikant på 1-procents-niveau (har sammenlignet inden for kønnene). Der er signifikant forskel på mænd og kvinder inden for alle tre grupper på 1-procents-niveau med en enkelt undtagelse: Der er ikke signifikant forskel på kønnene for indvandrere, der kom til Danmark i 7-15 års-alderen, i 1994-1996.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

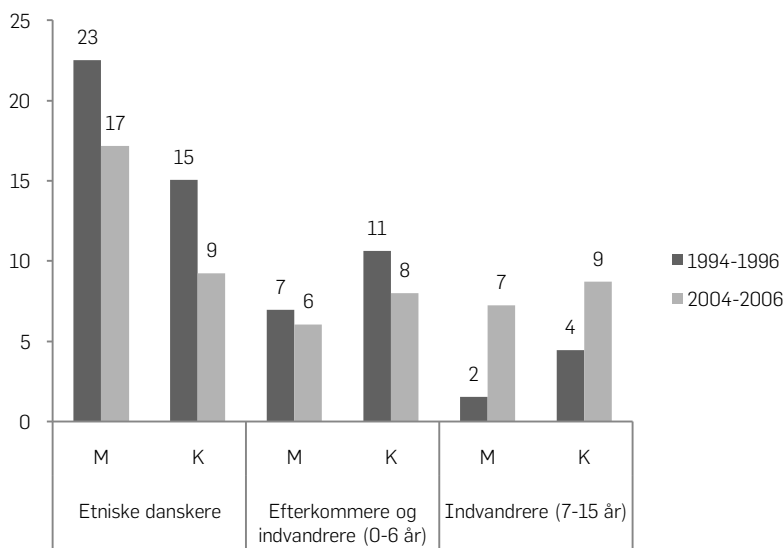
Et væsentligt spørgsmål er, hvad der forklarer, at etniske minoritetskvinder i højere grad end etniske minoritetsmænd øger andelen, der får en ungdomsuddannelse? En del af forklaringen er formentlig, at piger generelt klarer sig bedre i uddannelsessystemet (også blandt majoriteten), hvilket blandt andet er forklaret med, at piger ofte har nemmere ved at honorere skolens krav, uden at de oplever deres kønsidentitet udfordret (jf. kapitel 4).

Der kan dog også være forhold omkring samspillet imellem køn og etnicitet, som bidrager til at forklare udviklingen i Figur 6.3. Fx er der forskning, der viser, at samspillet imellem køn, etnicitet og klasse medfører, at drenge med etnisk minoritetsbaggrund, som kommer fra ressourcetsvage familier, ofte klarer sig dårligt i skolen. Her kan de være i opposition, såvel til lærerne som til hele skolens projekt. Et samspil imellem negative forventninger til denne gruppe og til sociale processer, hvor der

evt. skabes en form for maskulin modkultur til skolens præstationskrav, kan medvirke til at forklare, hvorfor gruppen af etniske minoritetsdrengene ikke bedrer deres uddannelsesmæssige resultater i samme grad, som det er tilfældet hos pigerne (jf. kapitel 4).

FIGUR 6.5

Andelen af 21-årige i henholdsvis 1994-1996 og 2004-2006, som har gennemført en erhvervsfaglig uddannelse. Særskit for mænd og kvinder. Procent.

Anm.: For 1994-1996-årgangene er forskellene mellem de etniske grupper signifikant på 1-procents-niveau (har sammenlignet inden for kønnene). For 2004-2006 er forskellen mellem de etniske grupper signifikant på 1-10-procents-niveau med enkelte undtagelser: Der er ikke signifikante forskelle på kvinder, der er indvandrere i 7-15-års-alderen på den ene side og etnisk danske kvinder og kvinder, der boede i Danmark før skolealderen, på den anden side. Der er signifikant forskel på mænd og kvinder inden for alle tre grupper på 1-10-procentsniveau.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

En yderligere forklaring kan være, at etniske minoritetskvinder ofte lever et mindre udadventt liv end tilsvarende mænd og i den forbindelse bruger mindre tid på fx fester, men mere tid på lektier. Dette kan også tænkes at medvirke til, at kvinderne klarer sig bedre end mænd i uddannelsessystemet.

SAMMENFATNING

Etniske minoriteter får i mindre omfang en ungdomsuddannelse end etnisk danske unge – det gælder såvel de unge, der forlod grundskolen i 1990-1992, som dem, der forlod den i 1999-2001. Men mens andelen, der får en ungdomsuddannelse, er steget meget for etniske minoriteter siden 1990, er andelen af etnisk danske unge, der får en ungdomsuddannelse, stagneret (og endda faldet ganske lidt for mændene). Andelen, som får en ungdomsuddannelse, er især steget for etniske minoritetskvinde og etniske minoriteter, der er kommet til Danmark i skolealderen.

Den øgede andel, der får en ungdomsuddannelse blandt etniske minoriteter, skyldes både en stigende andel, der påbegynder en sådan uddannelse, og en stigende andel, der gennemfører de uddannelser, de er startet på. Blandt etniske danskere er andelen, der er startet på en ungdomsuddannelse, også steget en smule, men det er frafaldet også. At etniske minoritetskvinde i højere grad end mændene får en ungdomsuddannelse hænger sammen med, at kvinderne har et mindre frafald.

Fordelt på etniske grupper kan vi se store forskelle i andelen, der påbegynder en ungdomsuddannelse. Beregninger viser her, at uanset at restgruppen blandt unge med tyrkisk baggrund fortsat er større end restgruppen blandt fx unge med pakistansk og bosnisk baggrund, er andelen af tyrkiske minoritetsunge, der ikke går videre i uddannelse efter grundskolen, faldet markant igennem det sidste årti.

I 1990-1992 er der ikke stor forskel på uddannelsesvalg for kvinder og mænd blandt etniske minoriteter, mens danske kvinder i langt højere grad tog gymnasiale uddannelser end danske mænd. Dette har ændret sig for 1999-2001-årgangene. Her tager etniske minoritetskvinde også i langt højere grad en gymnasieuddannelse end etniske minoritetsdreng, og det kønsmæssige mønster blandt etniske minoritetsunge er dermed i høj grad begyndt at ligne det mønster, man finder hos etniske danskere.

FRA GYMNASIET TIL VIDERE- GÅENDE UDDANNELSE

I det foregående kapitel så vi, at andelen af unge med en gymnasial uddannelse igennem de senere år har været stigende for både etniske danskere og etniske minoriteter opvokset i Danmark, dog især for etniske minoritetskvinder. I perioden 2004-2006 er der dog stadig lidt færre blandt etniske minoriteter, der har færdiggjort en gymnasieuddannelse, end hvad vi ser blandt etniske danskere.

En gymnasial uddannelse er ikke erhvervskompetencegivende, men giver mulighed for at uddanne sig videre. I dette kapitel ser vi på, om de unge, der har gennemført en gymnasial uddannelse, starter på en videregående uddannelse inden for fem år efter endt gymnasial uddannelse; hvor hurtigt disse uddannelser påbegyndes, og om de unge, der har påbegyndt en videregående uddannelse, gennemfører denne inden for 7 år.

PÅBEGYNDER DE UNGE EN VIDEREGÅENDE UDDANNELSE?

I dette afsnit er hovedfokus på unge, som har taget en dansk gymnasieuddannelse i år 1999, 2000 eller 2001, og som ikke er fortsat på en ny

gymnasial uddannelse (fx en 1-årig højere handelseksamen) det samme år eller året efter.²¹

Figur 7.1 viser, at blandt de unge, som har fuldført en gymnasieuddannelse i 1999-2001, påbegynder flere etniske minoritetsunge end etnisk danske unge en videregående uddannelse inden for fem år. Det gælder især de unge, som er indvandret til Danmark i skolealderen. Cirka 85 procent af disse unge har påbegyndt en videregående uddannelse inden for fem år mod knap 80 procent af etniske minoritetsunge, som boede i Danmark før skolealderen, og ca. 75 procent af de etniske danske unge. Ser vi på kønsforskelle, er der inden for alle tre grupper kun meget små forskelle på andelen af mænd og kvinder, som påbegynder en videregående uddannelse.

Resultaterne i Figur 7.1 svarer til resultaterne i Colding (2005), som viser, at etniske minoriteter inden for en to-års-periode efter endt gymnasium i højere grad starter på en videregående uddannelse end etniske danskere (jf. kapitel 5). Dette forklarer Colding med, at etnisk danske unge ofte tager et eller to sabbatår, inden de starter på en videregående uddannelse. Figur 7.1 viser dog, at brug af et eller to sabbatår ikke er hele forklaringen, idet andelen af etniske danskere, der er startet på en videregående uddannelse, også er mindre end den tilsvarende andel af etniske minoriteter efter 5 år.

Dette mønster – hvor etniske minoriteter klarer sig bedre i uddannelsessystemet end etniske danskere – er dermed omvendt af det mønster, vi hidtil har set. Forklaringen kan være den selektion, som er sket på tidligere niveauer i uddannelsessystemet. Det er fx kun 30-40 procent af de etniske minoritetsunge, der kom til Danmark i 7-15-årsalderen, som har afsluttet en gymnasial uddannelse, imod 50-67 procent af etnisk danske unge (jf. Tabel 6.3, kapitel 6).

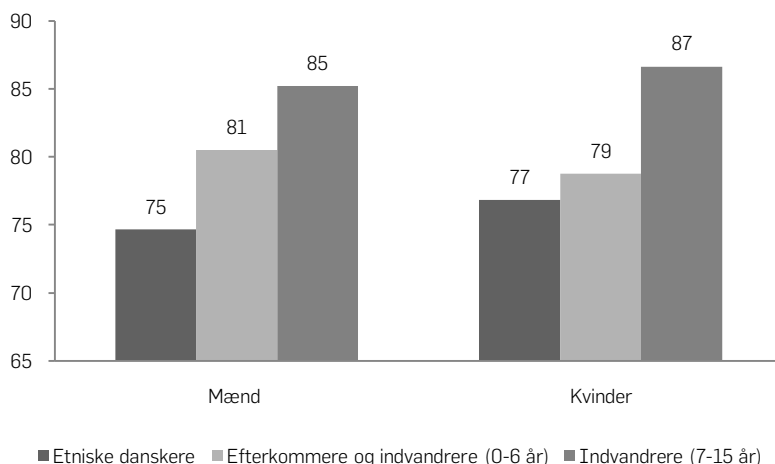
Derfor er de unge, der både er kommet til Danmark i skolealderen og har fået en gymnasieuddannelse, måske en mere selekteret gruppe, der fx har en høj grad af motivation for uddannelse sammenlignet med de unge, som har taget en gymnasieuddannelse i de to øvrige grupper. Denne selektion kan formentlig bidrage til at forklare, at de unge, der er

21. Endvidere medtages kun personer i analyserne, som har færdiggjort deres gymnasieuddannelse inden de blev 30 år og bor i Danmark de efterfølgende 5 år.

indvandret til Danmark i skolealderen, oftere starter på en videregående uddannelse efter endt gymnasium.²²

FIGUR 7.1

Personer, som har fuldført en gymnasieuddannelse i 1999, 2000 eller 2001. Andelen, som påbegynder en videregående uddannelse inden for fem år. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

Anm.: Forskellene på de etniske grupper er signifikant på 1-procents-niveau (har sammenlignet inden for kønnene) med en enkelt undtagelse: Der er ikke signifikant forskel på etniske danske kvinder og etniske minoritetskvinder, som boede i Danmark i førskolealderen. Kun for etniske danskere er der signifikant forskel på kvinder og mænd.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Der er forskelle i, hvilke videregående uddannelser etniske minoriteter og etniske danskere vælger (Tabel 7.1). Etniske danske mænd vælger i højere grad universitetsuddannelse (bachelor og lange videregående uddannelser) end etniske minoritetsmænd. For kvinderne er det omvendt. Etniske minoritetskvinder – især dem, som er kommet til Danmark i 7-15-årsalderen – vælger i højere grad lange videregående uddannelser end etni-

22. Selektionen indebærer dog ikke – ifølge en tidligere undersøgelse – at etniske minoriteter præsterer bedre i gymnasiet. Colding (2005) har vist, at de får lavere gennemsnitskarakterer i gymnasiet end etniske danskere. Så den højere andel, der starter på videregående uddannelse, må være drevet af motivation til uddannelse og ikke gode præstationer i gymnasiet (jf. kapitel 5).

ske danske kvinder. De etniske minoritetskvinder, som kom til Danmark i skolealderen, er dermed meget ambitiøse i deres uddannelsesvalg.

TABEL 7.1

Personer, som har fuldført en gymnasieuddannelse i 1999, 2000 eller 2001, og som har påbegyndt en videregående uddannelse inden for fem år. Fordeling på type af videregående uddannelse. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

	Etniske danskere		Efterkommere og indvandrere (0-6 år)		Indvandrere (7-15 år)	
	M	K	M	K	M	K
Kort	17,4	11,6	25,4	15,4	13,2	12,1
Mellemlang	22,6	44,2	23,7	34,8	29,0	31,5
Bachelor ¹⁾	49,3	37,5	37,6	41,9	41,3	40,5
Lang ¹⁾	17,4	6,7	13,3	7,9	16,4	15,9
I alt, procent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt, personer	2.444	558	317	3.392	719	390

Anm.: Forskellen på de etniske grupper er signifikant på 1-procents-niveau (har sammenlignet inden for kønnene). Der er også signifikante forskelle på 1-procents-niveau på mænd og kvinder i forhold til etniske danskere og etniske minoriteter, der har boet i Danmark i førskolealderen, mens der ikke er signifikant forskel på mænd og kvinder blandt etniske minoriteter, der er kommet til Danmark i skolealderen.

1: Både en bachelor og en lang videregående uddannelse er en universitetsuddannelse. En bachelor kan suppleres med en kandidatuddannelse.

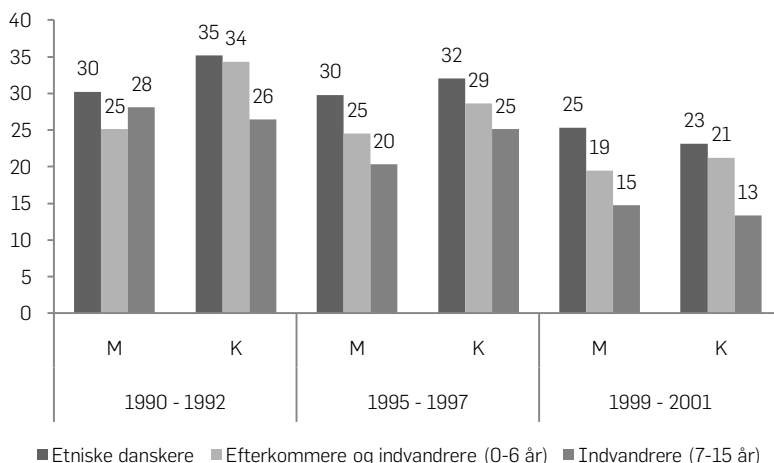
Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Andelen i restgruppen (det vil sige personer, som ikke har påbegyndt en videregående uddannelse inden for 5 år) falder over tid for alle grupperne. Dette ses i Figur 7.2, der viser andelen i restgruppen for personer, som har fuldført en gymnasieuddannelse i henholdsvis 1990-1992, 1995-1997 og 1999-2001.

For etniske danskere og etniske minoriteter, der boede i Danmark i førskolealderen, er faldet i andelen i restgruppen størst for kvinderne. I disse to grupper var restgruppen for 1990-1992-årgangene større for kvinder end for mænd, mens restgruppen enten var mindre eller af omtrent samme størrelse for kvinder, set i forhold til mænd for 1999-2001-årgangene. For etniske minoriteter, der kom til Danmark i skolealderen, er der ikke nogen signifikant forskel på andelen i restgruppen.

FIGUR 7.2

Personer, som har fuldført en gymnasieuddannelse i 1990-1992, 1995-1997 og 1999-2001. Andelen, som ikke er startet på en videregående uddannelse inden for fem år efter, de har fuldført gymnasieuddannelsen (restgruppen). Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

Anm.: Der er signifikant forskel på mænd og kvinder blandt danskere i alle tre perioder på 1-procent-niveau, mens der ikke er signifikant forskel på mænd og kvinder blandt etniske minoriteter, som er kommet til Danmark i skolealderen, og kun signifikant forskel på mænd og kvinder for etniske minoriteter, der boede i Danmark i førskolealderen, for den første periode (5-procents-niveau).

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

TIMING AF STUDIESTART

Efter at have fuldført gymnasiet begynder etniske minoriteter også hurtigere på en videregående uddannelse, end etniske danskere gør. Det gælder især de etniske minoriteter, som kom til Danmark i skolealderen (Tabel 7.2). Mens knap 70 procent i denne gruppe påbegynder en videregående uddannelse inden for et år efter at have fuldført gymnasiet, gælder det samme for 60 procent af de etniske minoriteter, der boede i Danmark før skolealderen og knap 40 procent af de etniske danskere. Der er meget små forskelle på mænd og kvinder inden for de tre grupper

med hensyn til, hvor hurtigt de unge påbegynder en videregående uddannelse, og forskellene er kun signifikante for etniske danskere.

TABEL 7.2

Personer, som har fuldført en gymnasieuddannelse i 1999-2001, fordelt efter, hvor hurtigt de påbegynder en videregående uddannelse inden for fem år efter, de har fuldført gymnasieuddannelsen. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

	Etniske danskere		Efterkommere og indvandrere (0-6 år)		Indvandrere (7-15 år)	
	M	K	M	K	M	K
0-1 år	39,7	38,3	59,9	59,7	68,0	68,2
2-3 år	27,5	31,7	16,0	15,4	15,6	14,7
4-5 år	7,4	6,8	4,6	3,6	1,6	3,8
Restgruppe	25,4	23,2	19,5	21,2	14,8	13,3
I alt, procent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt, personer	3.274	4.415	693	913	372	450

Anm.: Forskellen på de etniske grupper er signifikant på 1-procents-niveau (har sammenlignet inden for kønnene). Der er også signifikante forskelle på 1-procents-niveau for mænd og kvinder for etniske danskere, mens der ikke er signifikante forskelle på mænd og kvinder inden for de to etniske minoritetsgrupper.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Tabel 7.3 viser fordelingen på alder ved påbegyndelse af den videregående uddannelse – tallene viser, at etniske danskere er ældre end etniske minoritetsunge, når de påbegynder deres videregående uddannelse, hvilket stemmer overens med, at etniske minoriteter påbegynder deres uddannelse hurtigere end etniske danskere. Tabel 7.3 viser endvidere, at personer, som er kommet til Danmark i skolealderen, er lidt ældre, når de på begynder den videregående uddannelse, end etniske minoriteter, som boede i Danmark før skolealderen, selvom førstnævnte gruppe hurtigere starter på uddannelsen efter endt gymnasium. Forklaringen er, at indvandrere, der er kommet til Danmark i skolealderen, er ældre, når de færdiggør grundskolen (jf. Tabel 6.2), og dermed også ældre, når de færdiggør gymnasiet.

Det er altså klart mere almindeligt for etniske minoriteter at være helt unge (18-20 år), når de starter på en videregående uddannelse, end det er tilfældet for etniske danskere.

En del af forklaringen på, hvorfor etniske minoritets elever i gennemsnit påbegynder videregående uddannelser hurtigere, end det er tilfældet hos majoriteten, kan – som tidligere nævnt – findes i det for-

hold, at majoriteten oftere bruger et eller flere sabbatår på at afklare studievalget efter endt ungdomsuddannelse, da det i høj grad handler om at finde et valg, der både korresponderer med, hvad man har ”lyst” til, og som også er et realistisk studievalg (Hutters, 2004).

Man kan formode, at det er den stærke fokus på uddannelse, der ses hos såvel unge etniske minoriteter som deres forældre (Andersen, 2008; Sletten, 2001) (jf. kapitel 3 og 5), som også medvirker til, at man ikke ønsker at ”spilde tiden”, hvis man kan undgå det.

TABEL 7.3

Personer, som har fuldført en gymnasieuddannelse i 1999-2001 og påbegyndt en videregående uddannelse inden for fem år, fordelt på alder ved påbegyndelse af den videregående uddannelse. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

	Etniske danskere		Efterkommere og indvandrere (0-6 år)		Indvandrere (7-15 år)	
	M	K	M	K	M	K
18-20 år	29,1	25,5	45,2	54,9	43,5	45,4
21 år	25,6	29,9	24,0	21,1	22,7	20,3
22 år	19,7	22,5	14,3	11,7	17,7	16,7
23 år	25,6	22,1	16,5	12,2	16,1	17,7
I alt, procent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt, personer	2.444	3.392	558	719	317	390

Anm.: Der er signifikante forskelle på 1-procent-niveau for de tre etniske grupper for mændene og kvinderne med en enkelt undtagelse: Der er ikke signifikant forskel på de to grupper af etniske minoritetsmænd. For danskerne er der en signifikant forskel på mænd og kvinder på 1-procents-niveau og for etniske minoriteter, der boede i Danmark i førskolealderen, er der signifikant forskel på mænd og kvinder på 5-procent-niveau, mens der ikke er kønsforskelle for etniske minoriteter, der er kommet til Danmark i skolealderen.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

GENNEMFØRER DE UNGE DERES VIDEREGÅENDE UDDANNELSE?

Til at belyse, hvorvidt etniske minoriteter gennemfører en videregående uddannelse i større eller mindre grad end etniske danskere, fokuserer vi på personer, der er begyndt på en dansk videregående uddannelse i årene

1997, 1998 eller 1999, og som har en gymnasieuddannelse som højest fuldført uddannelse i de pågældende år.²³

Figur 7.3 viser uddannelsesstatus syv år efter, de unge har påbegyndt en videregående uddannelse: Andelen, som har fuldført en videregående uddannelse, andelen, som stadig er i gang med en videregående uddannelse²⁴, og andelen, som tilhører restgruppen. Restgruppen er de personer, som efter 7 år hverken er i gang med eller har fuldført en videregående uddannelse.

Andelen, som har fuldført en videregående uddannelse efter 7 år, er mindre for etniske minoriteter end for etniske danskere, mens både andelen, der er i gang med en videregående uddannelse og er i restgruppen, omvendt er større for etniske minoriteter end for etniske danskere. Det vil sige, at de etniske minoriteter både bruger længere tid på at opnå en videregående uddannelse og har et større frafald end etniske danskere (Figur 7.3).

Andelen i restgruppen er omkring 20 procent for etniske minoritetsmænd mod 11 procent for etnisk danske mænd. For kvinderne er restgruppen 14 procent for etniske minoritetskvinder mod 7 procent for etnisk danske kvinder. Inden for alle tre grupper har kvinderne dermed et mindre frafald end mændene.

Syv år efter påbegyndelsen af uddannelsen er der op til 18 procent, som stadig er i gang med en videregående uddannelse. Af Tabel 7.4 fremgår det, at det både er personer, som (i første omgang) er startet på en kort videregående uddannelse, og personer, der er startet på længere uddannelser, der stadig er under uddannelse efter 7 år.

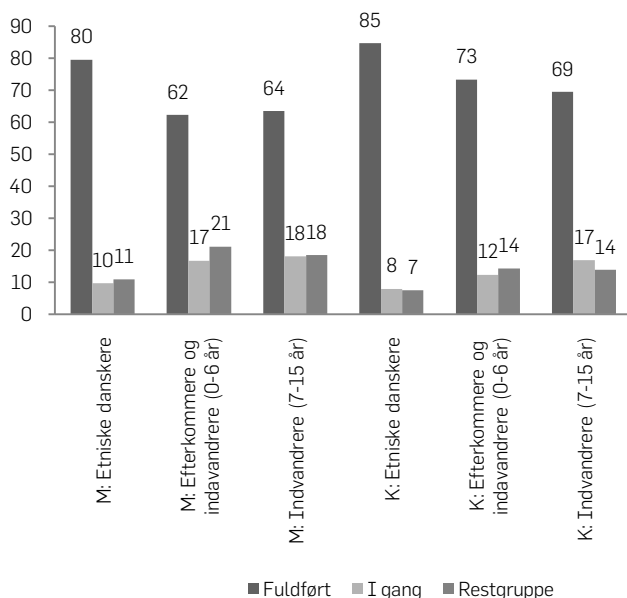
Der er forskelle på, hvilke uddannelser de unge i grupperne starter på (jf. også Tabel 7.1). Vi har derfor også set på uddannelsesstatus efter 7 år for de unge, som er startet på en bacheloruddannelse (Tabel 7.5. Mønstrene vist i Tabel 7.5 er dog meget lig med mønstrene i Tabel 7.4).

23. Derudover har personerne ikke været i gang med en videregående uddannelse inden for de to foregående år, de er under 30 år ved påbegyndelsen af den videregående uddannelse, de har fuldført deres gymnasieuddannelse inden for de sidste 5 år, og de opholder sig i Danmark i de 7 følgende år.

24. Bemærk, at hvis det er registreret, at en person har fuldført en videregående uddannelse, er personen kategoriseret som havende fuldført en videregående uddannelse, selvom den pågældende er fortsat på en anden videregående uddannelse.

FIGUR 7.3

Personer, som har påbegyndt en videregående uddannelse i 1997-1999, fordelt på uddannelsesstatus 7 år efter. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Et andet spørgsmål er, i hvor høj grad unge skifter uddannelsesretning. Tabel 7.6 viser andelen, der har skiftet uddannelsesretning undervejs, for de personer, som enten har fuldført eller er i gang med en videregående uddannelse 7 år efter, de har påbegyndt uddannelsen.²⁵ Af tabellen fremgår det, at etniske minoriteter i højere grad skifter uddannelsesretning

25. Det er kun uddannelsesskift mellem hovedområder, som er vist i tabellen. Med hovedområde menes de første 4 cifre i de 8-cifrede uddannelseskoder. Hovedområder er fx lange videregående samfundsvidenskabelige uddannelser, lange videregående tekniske uddannelser eller lange videregående uddannelser inden for sundhed. Det vil sige, at et skift inden for det samfundsvidenskabelige område, som fra jura til statskundskab, ikke betragtes som et skift i studieretning, mens et skift fra jura til medicin betragtes som et skift i studieretning. Skift opad i niveau inden for samme område (fx et skift fra sygeplejerske, som er en mellemlang videregående uddannelse, til medicin, som er en lang videregående uddannelse) betragtes heller ikke som et studieskift. Derimod betragtes et skift fra læge til sygeplejerske som et studieskift.

end etniske danskere. Disse flere skift kan bidrage til at forklare, at etniske minoriteter i højere grad er i gang med en uddannelse 7 år efter påbegyndelse af en sådan. Tendensen er, at mænd i højere grad skifter end kvinder.

TABEL 7.4

Personer, som har påbegyndt en videregående uddannelse i 1997-1999, fordelt på uddannelsesstatus 7 år efter. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

	Etniske danskere		Efterkommere og indvandrere (0-6 år)		Indvandrere (7-15 år)	
	M	K	M	K	M	K
<i>Fuldført:</i>	79,5	84,7	62,3	73,4	63,5	69,5
Kort	12,5	7,1	13,2	11,7	8,5	12,3
Mellemlang	20,8	45,1	16,4	29,7	20,9	23,6
Bachelor	17,1	13,3	11,4	14,9	11,8	15,3
Lang	29,1	19,2	21,3	17,0	22,3	18,2
<i>Igangværende:</i>	9,6	7,9	16,6	12,3	18,0	16,7
Kort	0,7	0,3	2,0	0,6	3,3	1,0
Mellemlang	3,0	3,0	4,0	2,9	4,7	2,5
Bachelor	3,4	1,8	6,0	4,7	6,2	6,9
Lang	2,5	2,8	4,7	4,1	3,8	6,4
Restgruppen	10,8	7,4	21,1	14,3	18,5	13,8
I alt, procent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt personer	2.502	3.579	403	511	211	203

Anm.: Der er signifikante forskelle på danskere og etniske minoriteter (på 1-procents-niveau), mens der ikke er forskel på de to etniske minoritetsgrupper. Der er signifikante forskelle på mænd og kvinder blandt etniske danskere og etniske minoriteter, der boede i Danmark i førskolealderen, mens der ikke er signifikante forskelle på mænd og kvinder blandt etniske minoriteter, der kom til Danmark i skolealderen.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Ud fra litteraturgennemgangen i kapitlerne 3-5 kan man have flere formodninger om, hvorfor etniske minoriteter fx i højere grad end etniske danskere skifter studier, og hvorfor etniske minoriteter har et højere frafald (hvor frafald er målt som tilhørende restgruppen i Figur 7.3. Der er som nævnt flere grunde til, at etniske minoriteter kan føle sig udfordrede i det videregående uddannelsessystem: De kommer ofte fra uddannelsesfremmede hjem og har en svag socioøkonomisk baggrund; de har i gennemsnit ringere faglige færdigheder med sig fra folkeskolen og gymnasiet – noget, som også kan skyldes den måde, undervisningen tilrettelægges på her; de kan have sproglige udfordringer i forhold til det akademiske danske sprog, der tales på ud-

dannelsesinstitutionerne; de har ofte truffet deres studievalg ganske hurtigt og kan måske i højere grad opleve, at de enten ikke trives med det valgte studie, eller at de ikke magter det. Sidstnævnte kan også være tilfældet for unge, der vælger ambitiøse uddannelser, der tilskrives høj prestige, uden at være i stand til at honorere de faglige krav.

TABEL 7.5

Personer, som har påbegyndt en bacheloruddannelse i 1997-1999, fordelt på uddannelsesstatus 7 år efter. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

	Etniske danskere		Efterkommere og indvandrere (0-6 år)		Indvandrere (7-15 år)	
	M	K	M	K	M	K
<i>Fuldført:</i>	79,0	82,8	56,9	64,4	56,3	62,4
Kort	4,1	2,5	5,0	5,4	3,4	4,7
Mellemlang	3,4	8,5	3,1	5,4	4,6	4,7
Bachelor	32,4	33,9	25,0	34,1	27,6	32,9
Lang	39,1	37,9	23,8	19,5	20,7	20,0
<i>Igangværende:</i>	10,3	9,3	16,9	16,1	20,7	23,5
Kort	0,8	0,4	1,9	0,5	3,4	2,4
Mellemlang	2,6	2,9	2,5	4,4	5,7	4,7
Bachelor	5,5	4,4	10,6	9,3	11,5	11,8
Lang	1,4	1,6	1,9	2,0	0,0	4,7
Restgruppen	10,7	7,9	26,3	19,5	23,0	14,1
I alt, procent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt, personer	1.193	1.240	160	205	87	85

Anm.: Signifikante forskelle på danskere og etniske minoriteter (på 1-procents-niveau), mens der ikke er forskel på de to etniske minoritetsgrupper. Der er signifikante forskelle på mænd og kvinder blandt etniske danskere, mens der ikke er signifikante forskelle på mænd og kvinder blandt etniske minoriteter.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Endelig kan der også være problemer med trivsel og inklusion på videregående uddannelser, som vi hørte om fra såvel folkeskolen som erhvervsskolerne. Dette kan i sig selv resultere i såvel studieskift, forlængelse af studietiden og frafald.

TABEL 7.6

Personer, der har påbegyndt en lang videregående uddannelse i 1997, 1998 eller 1998 og har fuldført eller er i gang med en videregående uddannelse efter 7 år. Andel, der har skiftet uddannelsesretning. Særsilt for mænd og kvinder. Procent.

	Etniske danskere		Efterkommere og indvandrere (0-6 år)		Indvandrere (7-15 år)	
	M	K	M	K	M	K
Andel m. skift i udd.sretning	18,5	16,5	24,8	19,2	23,8	20,6
I alt, personer	2.231	3.313	318	438	172	175

Anm.: Der er signifikante forskelle på danskere og etniske minoriteter (på 1- eller 5-procents-niveau) med en enkelt undtagelse: Der er ikke signifikante forskelle på etniske danske kvinder og kvinder, der kom til Danmark i 7-15-års-alderen. Der er ikke signifikante forskelle på mænd og kvinder blandt indvandrere, der kom til Danmark i 7-15-års-alderen, mens der er kønsforskelle i de to øvrige grupper (på 1- eller 5-procents-niveau).

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

UDDANNELSESSTATUS I 1994-1996 OG 2004-2006

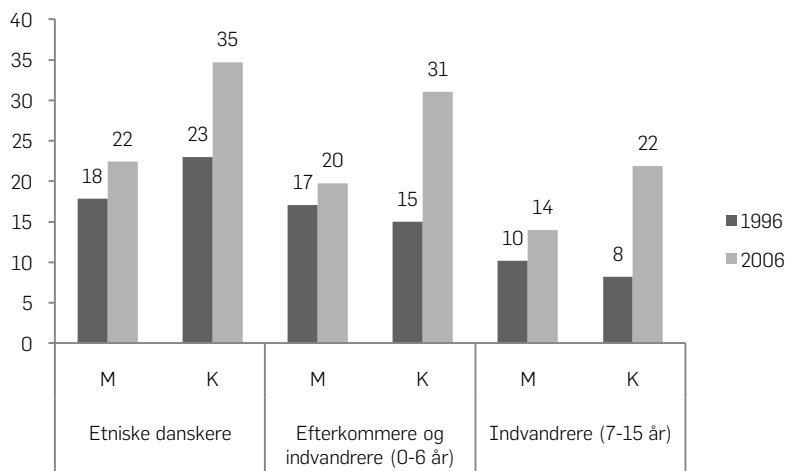
I kapitel 6 og de foregående afsnit i dette kapitel har vi beskrevet vejen gennem det danske uddannelsessystem for etniske minoritetsunge, som er helt eller delvist opvokset i Danmark, og sammenlignet med etniske danskere. Analyserne har vist, at etniske minoriteter i mindre grad får en gymnasial uddannelse end etniske danskere, men at de etniske minoriteter, som har fået en sådan uddannelse, i højere grad fortsætter på en videregående uddannelse end etniske danskere med samme uddannelse. Til gengæld har etniske minoriteter også et større frafald fra de videregående uddannelser end etniske danskere.

For at runde dette kapitel af ser vi i det efterfølgende på uddannelsesstatus for etniske danskere og etniske minoriteter i nogle udvalgte år.

Figur 7.4 viser andelen af 20-24-årige som er i gang med en videregående uddannelse i henholdsvis 1996 og 2006. I begge årene er der flere etniske danskere end etniske minoriteter, som er i gang med en videregående uddannelse, men forskellene imellem de to grupper er for kvindernes vedkommende generelt mindsket fra 1996 til 2006.

FIGUR 7.4

Andel af 20-24-årige i henholdsvis 1996 og 2006, som er i gang med en videregående uddannelse. Særs­kilt for mænd og kvinder. Procent.

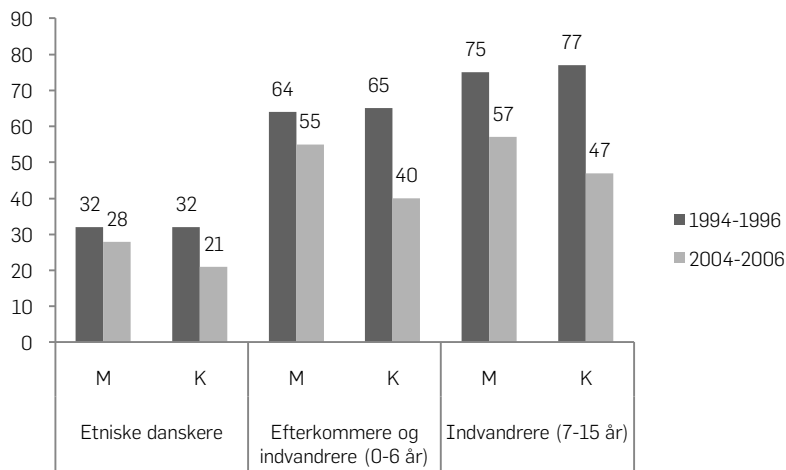

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Tal for Integrationsministeriet viser, at den positive udvikling er fortsat for etniske minoritetskvinder efter 2006, idet andelen, som er i gang med en videregående uddannelse i 2008, er den samme for 20-24-årige efterkommere og 20-24-årige etniske danskere (www.inm.dk). I tolkningen af disse tal er det dog vigtigt at huske på, at mens efterkommere typisk starter på en uddannelse lige efter gymnasiet, venter etnisk danske unge ofte med at starte på en videregående uddannelse et eller flere år efter endt gymnasiet. Dette indebærer, at Figur 7.4 og de nævnte tal fra Integrationsministeriet overvurderer tilbøjeligheden til at tage en videregående uddannelse blandt efterkommere med en gymnasieuddannelse i forhold til tilbøjeligheden til tage en videregående uddannelse blandt etniske danskere.

FIGUR 7.5

Andel af 25-årige, som i henholdsvis 1994-1996 og 2004-2006 hverken er i gang med eller har gennemført en erhvervskompetencegivende uddannelse. Særsilt for mænd og kvinder. Procent.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Figur 7.5 viser, hvor stor en andel af de 25-årige i henholdsvis 1994-1996 og 2004-2006, som hverken er i gang med eller har gennemført en erhvervskompetencegivende uddannelse. Denne andel er faldet for alle grupperne, ikke mindst for etniske minoritetskvinder, men andelen i restgruppen er fortsat væsentlig større for etniske minoriteter end for etniske danskere i 2004-2006. For etniske danskere er det 21 procent af kvinderne og 28 procent af mændene, der hverken er i gang med eller har gennemført en erhvervskompetencegivende uddannelse som 25-årig i 2004-2006, mens det samme gælder 55-57 procent af de etniske minoritetsmænd og 40-47 procent af de etniske minoritetskvinder.

Tabel 7.7 viser, at etniske danskere i højere grad end etniske minoriteter både har gennemført en erhvervsfaglig og en videregående uddannelse som 25-årige i 2004-2006, og der er også en højere andel, der er i gang med en videregående uddannelse. Dermed kan vi konkludere, at etniske minoriteter opvokset i Danmark i de seneste år i høj grad har mindsket uddannelsesgab i forhold til etniske danskere, men at der stadig er et stykke vej til, at de opnår uddannelse på samme niveau.

TABEL 7.7

Personer, som er 25 år i henholdsvis 1994-1996 og 2004-2006, fordelt på uddannelsesstatus i samme år. Særsilt for mænd og kvinder. Procent.

	Etniske danskere		Efterkommere og indvandrere (0-6 år)		Indvandrere (7-15 år)	
	M	K	M	K	M	K
<i>1994-1996:</i>						
<i>Igangværende:</i>	13,5	17,7	14,6	9,0	8,8	8,8
Erhvervsfaglig	2,4	2,5	3,8	2,2	3,0	2,4
Videregående	11,1	15,2	10,8	6,7	5,8	6,4
<i>Fuldført:</i>	54,4	50,6	21,6	26,3	16,2	14,5
Erhvervsfaglig	40,4	35,2	14,6	16,9	13,3	10,1
Videregående	14,0	15,4	7,0	9,4	2,9	4,5
<i>Restgruppe</i>	32,1	31,7	63,8	64,7	75,0	76,7
I alt, procent	100	100	100	100	100	100
I alt, personer	10.701	10.214	500	445	832	626
<i>2004-2006:</i>						
<i>Igangværende</i>	21,3	28,2	16,4	20,2	17,5	21,7
Erhvervsfaglig	5,2	5,1	4,8	4,3	6,5	6,2
Videregående	16,1	23,1	11,6	15,9	11,0	15,5
<i>Fuldført:</i>	50,7	50,5	28,2	39,9	25,4	30,9
Erhvervsfaglig	35,0	26,4	17,5	22,0	18,0	20,4
Videregående	15,7	24,1	10,7	17,9	7,5	10,5
<i>Restgruppe</i>	27,9	21,2	55,4	40,0	57,0	47,4
I alt, procent	100	100	100	100	100	100
I alt, personer	8.236	8.015	2.419	2.202	1.848	1.605

1. Restgruppen består af personer, som hverken har fuldført eller er i gang med en erhvervs-kompetencegivende uddannelse.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

SAMMENFATNING

I dette kapitel har vi set på etniske minoriteters overgang fra gymnasiet til videregående uddannelser – korte, mellemlange såvel som lange. Af kapitlet fremgår, at etniske minoritetsunge, der afslutter gymnasiet, hyppigere end tilsvarende etnisk danske unge går videre i uddannelsessystemet, og at ande-

len, der gør dette, er større for de minoritetsunge, der indvandrede i skolealderen, sammenlignet med unge, der har været flere år i Danmark.

Dette kan skyldes den selektion, der er sket på tidligere tidspunkter i uddannelsesforløbet: Sammenlignet med fx etnisk danske unge er andelen af unge, der både er indvandret i skolealderen og har taget en gymnasieuddannelse, forholdsvis lille. Da det kan være vanskeligt at klare en dansk gymnasieuddannelse, hvis man kun har haft ret få år i landet inden da, må man formode, at de minoritetsunge, der med denne baggrund vælger gymnasiet (og magter at komme igennem det med succes), dels er ressourcestærke, og dels har et klart fokus på at bruge deres gymnasieuddannelser til videre uddannelse.

Restgruppen, som i denne sammenhæng er personer, der har fuldført en gymnasieuddannelse, men som ikke er startet på en videregående uddannelse fem år senere, er tilsvarende større blandt majoriteten end blandt minoriteterne. Andelen i denne restgruppe falder endvidere over tid for alle grupper, således at færre nybyggede studenter fra årtusindskiftet ikke er i gang med en uddannelse fem år senere, end hvad der var tilfældet et tiår tidligere.

Tallene viser også, at unge etniske minoriteter starter hurtigere på deres videre studier end majoriteten og dermed også er yngre, når de påbegynder uddannelsen. Efter de er startet, er minoritetsunge dog længere om at færdiggøre deres studier, de skifter hyppigere studie, og de falder oftere fra, end det er tilfældet hos majoriteten. Ligesom man ser hos majoriteten, er det også blandt etniske minoriteter hyppigst kvinderne, der færdiggør deres uddannelser. Kønsforskellene er endvidere større hos minoriteterne, end man ser det hos majoriteten.

Ser vi på, hvor stor en del af en årgang, der samlet set erhverver sig en kompetencegivende uddannelse, må vi konkludere, at majoritetsunge stadig uddanner sig væsentlig mere end minoritetsunge, men at forskellene imellem de to grupper er snævret ind igennem det sidst årti. Endvidere er det gruppen af kvinder med etnisk minoritetsbaggrund, der i perioden har øget deres uddannelsesfrekvens kraftigst. Man skal dog være klar over, at der stadig er cirka dobbelt så mange blandt etniske minoriteter, som blandt etniske danskere, der står uden erhvervskompetencegivende uddannelse som 25-årige i 2006. Dette gør 21 procent af kvinderne og 28 procent af mændene blandt majoriteten. Hos minoriteterne (vel at mærke kun dem, som er født i Danmark eller kom hertil senest som 15-årige) er det derimod over 40 procent af kvinderne og over 55 procent af mændene, som ikke har fuldført eller er i gang med en sådan uddannelse som 25-årige.

SENT ANKOMNE ETNISKE MINORITETER, DER UDDANNER SIG I DANMARK

I de foregående to kapitler har vi set på deltagelse i uddannelser for etniske minoriteter, som er helt eller delvist opvokset i Danmark. Der er dog også etniske minoriteter, som er indvandret til Danmark som unge eller voksne, der tager uddannelse i Danmark, og de udgør reelt omkring halvdelen af det samlede antal etniske minoriteter på uddannelserne (jf. kapitel 9). Der findes kun begrænset forskningsmæssig viden om denne gruppe.

Derfor ser vi i dette kapitel på, i hvor høj grad etniske minoriteter, der er kommet til Danmark, efter de fyldte 16 år, tager en erhvervs-kompetencegivende uddannelse her. Det er i den forbindelse vigtigt at huske, at nogle af de etniske minoriteter, som tager en uddannelse i Danmark, kan have en uddannelse på samme eller højere niveau fra deres oprindelsesland eller fra et tredje land. Vi har dog ikke mulighed for at belyse dette systematisk ved brug af registerdata.

Vi giver først et overblik over uddannelsesstatus blandt etniske minoriteter, som i 2004-2006 har en opholdstid på henholdsvis 10 og 15 år. Dernæst ser vi på, om de etniske minoriteter, der er startet på en erhvervskompetencegivende uddannelse i årene 1997-1999, fuldfører uddannelsen.

UDDANNELSESSTATUS I 2004-2006

En forholdsvis lav andel af de indvandrere, der er kommet til Danmark som unge eller voksne (med ankomst som 16-årige, eller senere) – gennemfører en erhvervskompetencegivende uddannelse i Danmark. Det fremgår af Tabel 8.1 og Tabel 8.2, som viser andelen, der i 2006 har fuldført eller er i gang med en erhvervskompetencegivende uddannelse blandt sent ankomne etniske minoriteter, som har opholdt sig henholdsvis 15 og 10 år i Danmark i 2006.²⁶

De etniske minoriteter er i tabellerne opdelt efter, om de er indvandret i alderen 16-20 år, 21-29 år eller 30-40 år. En hypotese kan være, at de personer, som er yngst ved ankomsten til Danmark, i størst omfang vil uddanne sig, idet de kan få glæde af uddannelse i flest år fremover. På den anden side er der et canadisk studie, der tyder på, at 16-20 år kan være en kritisk alder at indvandre i med hensyn til at opnå uddannelse i indvandringslandet (Schaafsma & Sweetman, 2001) (jf. kapitel 3). På den baggrund kan man forvente, at personer, der var 16-20 år, i mindst omfang får en uddannelse.

Tabel 8.1 og Tabel 8.2 viser, at 10-30 procent tager en uddannelse i Danmark.²⁷ Indvandrere, som er kommet til Danmark i 30-40-årsalderen, tager i mindre omfang uddannelse end indvandrere, som er kommet i 16-29-årsalderen (Tabel 8.1 og Tabel 8.2). Blandt de indvandrere, der har opholdt sig 10 år i Danmark i 2004-2006, tager de personer, som indvandrede i 21-29-årsalderen, endvidere i mindre omfang uddannelse end de personer, der indvandrede i 16-20-årsalderen (Tabel 8.2), mens det omvendte gælder for kvinderne blandt de indvandrere, der har opholdt sig 15 år i Danmark i 2004-2006 (Tabel 8.1).

Det er i forbindelse med ovenstående vigtigt at være opmærksom på, at forskellene i tallene i Tabel 8.1 og Tabel 8.2 kan skyldes en ændret sammensætning af indvandringen til Danmark fra 1989-1991 til 1994-1996.

26. Vi kan ikke ud fra disse tabeller se, hvor mange der har prøvet at gennemføre en erhvervskompetencegivende uddannelse, men er faldet fra. Tabellen viser en status på et givet tidspunkt. Det er endvidere vigtigt at huske på, at personerne kan have været i gang med anden uddannelse på grundskole eller gymnasieniveau efter ankomsten til Danmark.

27. Det er andelen, som enten har fuldført eller er i gang med en uddannelse. Det er selvfølgelig et skøn, idet nogle af personerne kan vælge at starte på en uddannelse efter 20 år i Danmark, og ikke alle dem der er i gang med en uddannelse i 2006 gennemfører den.

TABEL 8.1

Etniske minoriteter, som er kommet til Danmark som unge eller voksne og har en opholdstid i Danmark på 15 år i 2004-2006 fordelt på uddannelsesstatus. Særskkilt for køn og alder ved indvandring. Procent.

	16-20 år		21-29 år		30-40 år	
	M	K	M	K	M	K
<i>Fuldført:</i>	14,2	12,7	14,5	15,5	9,0	9,2
Erhvervsfaglig	8,1	8,3	6,8	9,2	3,3	4,6
Kort	1,5	0,6	1,5	1,3	1,1	0,5
Mellemlang	2,9	2,1	3,7	3,2	2,3	2,9
Bachelor	0,7	0,5	0,3	0,4	0,1	0,0
Lang	1,1	1,2	2,1	1,5	2,3	1,1
<i>I gangværende:</i>	3,0	3,2	1,9	3,0	0,7	1,4
Erhvervsfaglig	1,1	1,4	0,7	1,7	0,1	0,6
Kort	0,4	0,1	0,2	0,2	0,0	0,1
Mellemlang	0,7	1,2	0,3	0,8	0,3	0,3
Bachelor	0,7	0,4	0,2	0,1	0,2	0,2
Lang	0,2	0,2	0,5	0,2	0,1	0,2
Ej erhvervskompetencegivende uddannelse	82,8	84,1	83,6	81,5	90,3	89,4
I alt, procent	100	100	100	100	100	100
I alt, personer	1.034	1.965	3.495	3.322	1.809	2.017

Anm.: Forskellene mellem de etniske grupper med hensyn til andelen, der har fuldført en uddannelse, er i gang med en uddannelse eller er i restgruppen, er signifikant på 1-, 5- eller 10-procents-niveau (har sammenlignet inden for kønnene). Der er signifikante forskelle på mænd og kvinder på 1- eller 10-procents-niveau for indvandrere, der kom til Danmark i 21-40-års-alderen, mens der ikke er signifikante forskelle på mænd og kvinder, der kom til Danmark i 16-20-års-alderen.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Det er især de erhvervsfaglige uddannelser, og i nogen grad også de mellemlange videregående uddannelser, som er populære blandt sent ankomne etniske minoriteter (Tabel 8.1 og Tabel 8.2).

Med hensyn til køn er der forskelle på, hvilke uddannelser hhv. kvinder og mænd vælger. Blandt de kvinder, som har fuldført en erhvervsfaglig uddannelse, har omkring 40 procent taget en uddannelse som social- og sundhedshjælper. Blandt de kvinder, der har fuldført en mellemlang videregående uddannelse, har omkring 50 procent taget en uddannelse som pædagog (ikke vist i tabel). Med andre ord vælger mange kvinder disse to specifikke uddannelser inden for en kvindedomineret

offentlig omsorgssektor, hvor der har været gode beskæftigelsesmuligheder i de senere år. De sent ankomne mænd, der uddanner sig i Danmark, er i langt højere grad spredt ud på forskellige uddannelser.

TABEL 8.2

Etniske minoriteter, som er kommet til Danmark som unge eller voksne og har en opholdstid i Danmark på 10 år i 2004-2006 fordelt på uddannelsesstatus. Særskilt for køn og alder ved indvandring. Procent.

	16-20 år		21-29 år		30-40 år	
	M	K	M	K	M	K
<i>Fuldført:</i>	21,9	20,1	11,6	16,9	7,5	12,7
Erhvervsfaglig	13,6	11,2	4,6	9,3	3,1	7,2
Kort	2,8	1,7	2,2	1,7	1,2	0,8
Mellemlang	2,2	3,1	2,6	3,6	1,6	3,3
Bachelor	1,8	2,1	0,4	0,5	0,1	0,1
Lang	1,5	2,0	1,8	1,7	1,6	1,2
<i>I gang/værende:</i>	6,7	8,6	3,4	5,5	1,0	2,4
Erhvervsfaglig	2,8	4,7	1,2	2,8	0,4	1,2
Kort	0,8	0,5	0,6	0,3	0,2	0,2
Mellemlang	1,6	2,0	0,8	1,7	0,2	0,8
Bachelor	1,0	0,9	0,4	0,3	0,1	0,1
Lang	0,6	0,4	0,4	0,3	0,1	0,2
Ej erhvervskompetencegivende uddannelse	71,4	71,3	85,0	77,7	91,4	84,9
I alt, procent	100	100	100	100	100	100
I alt, personer	1.557	2.192	4.333	4.964	5.716	5.653

Anm.: Forskellene mellem de etniske grupper med hensyn til andelen, der har fuldført en uddannelse, er i gang med en uddannelse eller er i restgruppen, er signifikant på 1-procents-niveau (har sammenlignet inden for kønnene). Der er signifikante forskelle på mænd og kvinder på 1-procents-niveau for alle grupperne.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Som nævnt tidligere kan indvandrernes sammensætning på oprindelseslande have betydning for andelen, der tager en erhvervskompetencegivende uddannelse i Danmark, idet der er forskelle på etniske grupper med hensyn til, om de vælger at uddanne sig. Dette er illustreret i Tabel 8.3 og Tabel 8.4.

Mens mere end en tredjedel af indvandrerne fra Iran med en opholdstid på 15 år er i gang med, eller har gennemført, en dansk ud-

dannelse i 2006, gælder det samme for under 10 procent af indvandrerne fra Tyrkiet og Pakistan. Dette skyldes blandt andet forskelle i baggrund og indvandringsårsag. Iranerne er ofte kommet fra de bedre sociale lag i Iran og som flygtninge, mens tyrkerne ofte er kommet fra landområder i Tyrkiet og som familiesammenførte til en herboende ægtefælle.

TABEL 8.3

Etniske minoriteter, som er kommet til Danmark som unge eller voksne og har en opholdstid i Danmark på 15 år i 2004-2006. Andelen, som er i gang med eller har gennemført en dansk erhvervskompetencegivende uddannelse. Særskilt for køn og udvalgte oprindelseslande. Procent.

	Mænd		Kvinder	
	Andel (procent)	I alt, personer	Andel (procent)	I alt, personer
Tyrkiet	5,1	973	7,0	1.219
Somalia	10,1	297	14,4	111
Sri Lanka	21,4	98	14,5	366
Irak	14,3	456	14,5	241
Iran	35,0	548	43,6	456
Libanon	12,0	857	6,4	1.093
Pakistan	5,3	283	5,6	321

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

TABEL 8.4

Etniske minoriteter, som er kommet til Danmark som unge eller voksne og har en opholdstid i Danmark på 10 år i 2004-2006. Andelen, som er i gang med eller har gennemført en dansk erhvervskompetencegivende uddannelse. Særskilt for køn og udvalgte oprindelseslande. Procent.

	Mænd		Kvinder	
	Andel (procent)	I alt, personer	Andel (procent)	I alt, personer
Tyrkiet	4,9	901	6,8	927
Somalia	7,4	927	5,5	877
Sri Lanka	8,9	236	11,2	384
Irak	11,4	795	14,2	676
Iran	21,5	195	32,6	270
Libanon	12,7	173	6,8	264
Pakistan	3,5	256	8,2	244

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

GENNEMFØRELSE AF UDDANNELSERNE

Det forrige afsnit viser, at 10-30 procent af de etniske minoriteter, der er kommet til Danmark som unge eller voksne, tager en erhvervskompetencegivende uddannelse i Danmark. Vi kan dog ikke ud af det forrige afsnit se, hvor mange af de etniske minoriteter der har prøvet at gennemføre en erhvervskompetencegivende uddannelse, men er faldet fra.

For at få mere viden om gennemførelse og frafald i uddannelsessystemet for etniske minoriteter, der er indvandret som unge eller voksne, ser vi i dette afsnit på, i hvor høj grad personer, der har påbegyndt en dansk erhvervsfaglig eller videregående uddannelse i årene 1997, 1998 eller 1999, fuldfører uddannelsen. Vi medtager kun etniske minoriteter, som har opholdt sig mindst 2 år i Danmark, inden de påbegynder uddannelsen. Det gør vi for at undgå at medtage personer, der udelukkende kommer til Danmark for at studere.²⁸

Både blandt danskere og etniske minoriteter var det omkring 50-65 procent af personerne, som startede på en erhvervsfaglig uddannelse, mens de øvrige startede på en videregående uddannelse (ikke vist i tabel).

Figur 8.1 viser, hvor stor en andel af de personer, der er startet på en erhvervskompetencegivende uddannelse i 1997-1999, som 7 år efter hverken er i gang med eller har fuldført en erhvervskompetencegivende uddannelse (restgruppen). Figuren viser, at etniske minoriteter, der er kommet til Danmark som unge eller voksne (ligesom etniske minoriteter, der er opvokset i Danmark), har et højere frafald fra uddannelserne end etniske danskere (det ses ved, at restgruppen er større). Der er ikke de store forskelle på de tre etniske minoritetsgrupper med hensyn til frafald. Dog har mænd, der er indvandret i 30-40-års-alderen et højere frafald end mænd, der er indvandret i 16-29-års-alderen. For alle fire grupper er frafaldet højere for mænd end for kvinder.

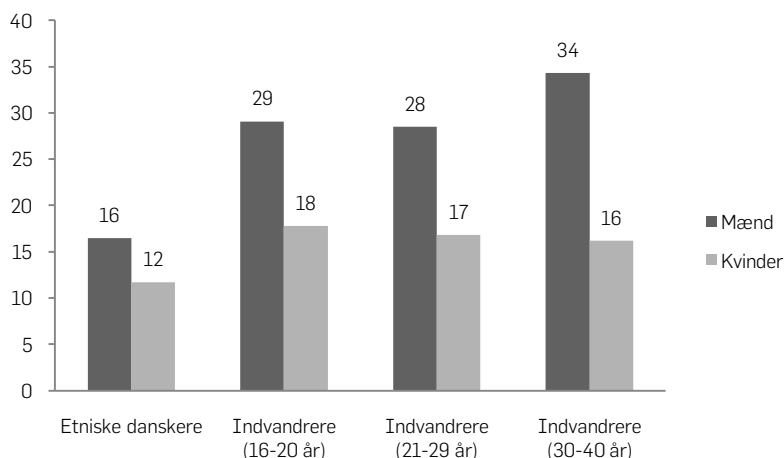
Kønsforskellene er dog større for de tre etniske minoritetsgrupper end for etniske danskere. De etniske minoritetskvinde, der er indvandret som unge eller voksne og starter på en erhvervskompetencegivende uddannelse, klarer sig væsentlig bedre i uddannelsessystemet end

28. Derudover medtager vi kun personer, som ikke allerede har gennemført en erhvervskompetencegivende uddannelse i Danmark, ikke har været i gang med en uddannelse ud over gymnasieniveau inden for de sidste to år, opholder sig i Danmark i de 7 følgende år, og som er indvandret til Danmark i 16-40-års-alderen.

etniske minoritetsmænd, der starter på en erhvervskompetencegivende uddannelse.

FIGUR 8.1

Andel af personer, som er startet på en erhvervskompetencegivende uddannelse i 1997-1999, som hverken er i gang med eller har gennemført en erhvervskompetencegivende uddannelse 7 år efter. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

Anm.: Forskellene mellem etniske danskere og de tre etniske minoritetsgrupper er signifikant på 1-procents-niveau (har sammenlignet inden for kønnene). Der er ikke signifikante forskelle på de tre minoritetsgrupper med en enkelt undtagelse: mænd, der er indvandrere i 30-40-års-alderen er i signifikant større omfang i restgruppen end mænd i de to øvrige etniske minoritetsgrupper (5-procents-niveau). Der er signifikante forskelle på mænd og kvinder på 1-procents-niveau i alle fire grupper.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

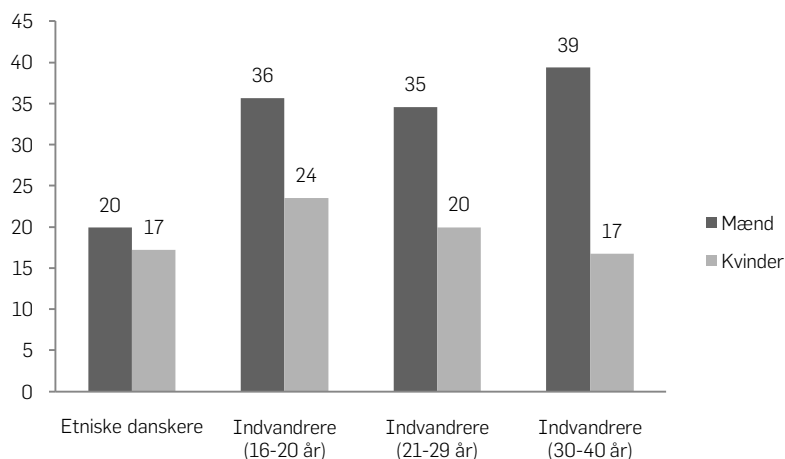
Figur 8.2 viser restgruppen for de personer, som er startet på en erhvervsfaglig uddannelse. En sammenligning af Figur 8.1 og Figur 8.2 viser, at frafaldet er større for de personer, der er startet på en erhvervsfaglig uddannelse end det gennemsnitlige frafald. Det vil sige, at frafaldet er større på de erhvervsfaglige uddannelser end på de videregående uddannelser, hvilket de forrige afsnit også viser.

Blandt de etniske minoritetskvinder, der er startet på en erhvervsfaglig uddannelse, er andelen i restgruppen størst for kvinder, som er kommet i 16-20-års-alderen og mindst for kvinder, der er kommet i

30-40-års-alderen. Andelen i restgruppen er den samme for etniske danske kvinder og kvinder, som er indvandret i 30-40-års-alderen.

FIGUR 8.2

Andel af personer, som er startet på en erhvervsfaglig uddannelse i 1997-1999, som hverken er i gang med eller har gennemført en erhvervskompetencegivende uddannelse 7 år efter. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

Anm.: Forskellene mellem etniske danskere og de tre etniske minoritetsgrupper er signifikant på 1-procents-niveau (har sammenlignet inden for kønnene) med en enkelt undtagelse: Der er ikke signifikant forskel på etniske danske kvinder og kvinder, der er indvandret i 30-40-års-alderen. Der er ikke signifikante forskelle mellem de tre minoritetsgrupper. Der er signifikante forskelle på mænd og kvinder på 1-procents-niveau i alle fire grupper.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Tabel 8.5 viser, hvilke typer af uddannelser personer har gennemført eller er i gang med efter 7 år. Tabellen viser blandt andet, at en mindre andel af de etniske minoriteter, der er kommet til Danmark i 30-40-års-alderen, er i gang med en uddannelse efter 7 år end både etniske danskere og de øvrige etniske minoriteter. Måske fordi de på grund af deres alder ikke så ofte, som personerne i de øvrige grupper, vælger at skifte uddannelse.

TABEL 8.5

Personer, som er påbegyndt en erhvervskompetencegivende uddannelse i 1997-1999, fordelt på uddannelsesstatus efter 7 år. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

	Etniske danskere	Indvandrere (16-20 år)	Indvandrere (21-29 år)	Indvandrere (30-40 år)
<i>Mænd:</i>				
<i>Fuldført:</i>	76,7	62,9	63,6	62,8
Erhvervsfaglig	43,7	36,6	31,5	34,7
Kort	7,6	7,3	9,9	10,8
Mellemlang	9,8	10,6	15,7	13,4
Bachelor	5,8	4,2	2,0	1,1
Lang	9,8	4,2	4,5	2,9
<i>Igangværende:</i>	6,8	8,1	7,9	2,9
Erhvervsfaglig	2,2	0,8	1,7	0,4
Kort	0,5	1,3	0,3	0,0
Mellemlang	1,6	2,6	2,6	0,0
Bachelor	1,6	2,6	1,2	1,1
Lang	0,9	0,8	2,2	1,4
Restgruppe	16,5	29,1	28,5	34,3
I alt, procent	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt, personer	8.196	385	695	277
<i>Kvinder:</i>				
<i>Fuldført:</i>	81,5	76,0	77,7	80,4
Erhvervsfaglig	11,7	17,8	16,8	16,2
Kort	37,9	5,2	7,1	5,3
Mellemlang	5,2	17,4	19,6	25,5
Bachelor	24,8	4,1	3,2	0,8
Lang	5,7	6,4	4,0	3,2
<i>Igangværende:</i>	6,8	6,2	5,5	3,4
Erhvervsfaglig	2,1	1,2	1,3	0,8
Kort	0,3	0,4	0,4	0,5
Mellemlang	2,3	1,9	1,9	0,8
Bachelor	0,9	1,9	0,9	0,5
Lang	1,2	0,8	1,0	0,8
Restgruppe	11,7	17,8	16,8	16,2
I alt, procent	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt, personer	9.560	484	779	377

Anm.: Forskellene mellem de etniske grupper er signifikant på 1-10-procents-niveau (har sammenlignet inden for kønnene) med enkelte undtagelser: Der er ikke signifikante forskelle på kvinder, der er indvandret i 21-29-års-alderen og kvinder, der er indvandret i henholdsvis 16-20-års-alderen og 20-40-års-alderen. Der er signifikante forskelle på mænd og kvinder på 1-procents-niveau i alle fire grupper.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Indvandrere har nogle gange være adskillige år i Danmark, inden de starter på en erhvervskompetencegivende uddannelse (Tabel 8.6). Indvandrerne, som er kommet til Danmark som 30-40-årige er hurtigst til at starte på uddannelse. Det er jo også denne gruppe, som har færrest år til efterfølgende at anvende uddannelsen. Ca. 55-60 procent af indvandrerne, der er kommet i 30-40-års-alderen starter på en uddannelse indenfor 3-4 år, mens det samme gælder omkring 35-45 procent af de indvandre-re, der er kommet i 16-29-års-alderen. Der er ikke systematiske forskelle på mænd og kvinder med hensyn til, hvor sent de starter på en uddannel-se. Det er måske ikke overraskende, at det tager noget tid. før indvandre-re begynder på en erhvervskompetencegivende uddannelse. Ofte vil de først skulle tilegne sig dansk kundskaber og eventuelt også kompetencer fra grundskole eller gymnasieuddannelse, inden de kan påbegynde en erhvervskompetencegivende uddannelse.

TABEL 8.6

Etniske minoriteter, som er påbegyndt en erhvervskompetencegivende uddan-nelse i 1997-199, fordelt efter opholdstid i Danmark (målt i år), da de startede på uddannelsen. Særsilt for mænd og kvinder. Procent.

	Indvandrere (16-20 år)		Indvandrere (21-29 år)		Indvandrere (30-40 år)	
	M	K	M	K	M	K
3-4 år	43,9	41,9	35,0	35,2	58,8	55,7
5-7 år	29,4	26,2	26,5	28,2	18,4	21,5
8-10 år	11,4	16,5	15,0	15,1	9,0	11,7
11-20 år	15,1	13,8	22,9	19,4	13,7	11,1
21- år	0,3	1,4	0,7	2,1	0,0	0,0
I alt, procent	100	100	100	100	100	100
I alt, personer	385	484	695	779	277	377

Anm.: Forskellene mellem de etniske grupper er signifikant på 1- eller 5-procents-niveau (har sammenlignet inden for kønnene). Der er signifikante forskelle på mænd og kvinder på 10-procents-niveau for indvandrere, der kom til Danmark i 16-20-års-alderen, mens der ikke er signifikante forskelle på mænd og kvinder i de to øvrige grupper.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

SAMMENFATNING

I dette kapitel har vi set på de sent ankomne etniske minoriteter, der vælger at tage en erhvervskompetencegivende uddannelse i Danmark.

Dette gør 10-30 procent af de etniske minoriteter, der kommer til Danmark, efter de er fyldt 16 år. Gruppen tager primært erhvervsfaglige uddannelser, og også mellemlange videregående uddannelser er populære.

Der er store etniske forskelle imellem, i hvor høj grad sent ankomne personer uddanner sig i Danmark. Fx uddanner mere end hver tredje sent ankomne iraner sig, mens dette gør sig gældende for mindre end hver tiende sent ankomne tyrker eller pakistaner.

Med hensyn til køn ser vi, at næsten halvdelen af de sent ankomne kvinder, der uddanner sig, tager to bestemte uddannelser: De bliver enten social- og sundhedshjælpere eller pædagoger. Mændene, derimod, spreder sig over flere forskellige uddannelser. En anden kønsforskel er, at de sent ankomne kvinder falder fra deres uddannelser i mindre grad end mændene. Denne kønsforskel i frafald ses også hos etniske danskere.

Med hensyn til betydningen af alder ved indvandring ses, at jo ældre man er ved indvandringen, jo hurtigere går dem, der uddanner sig, i gang med dette. Der er til gengæld ikke nogen systematisk sammenhæng mellem alder ved indvandring og frafald for de personer, der er indvandret som unge eller voksne. Så analyserne i dette kapitel støtter hverken en hypotese om, at jo yngre de etniske minoriteter er ved indvandringen, jo bedre klarer de sig efterfølgende i uddannelsessystemet, eller en hypotese om, at 16-20-års-alderen er en særlig sårbar alder at migrere i forhold til opnåelse af uddannelsesmæssige kompetencer.

Det er i forbindelse med analyserne i dette kapitel vigtigt at huske på, at nogle af de indvandrere, der er kommet til Danmark som voksne, medbringer en erhvervskompetencegivende uddannelse fra hjemlandet, og at dette kan have betydning for deres motivation til at uddanne sig i Danmark og deres muligheder for at klare sig godt i det danske uddannelsessystem. Især de personer, der er kommet sidst i 20'erne eller i 30'erne, kan have medbragt en erhvervskompetencegivende uddannelse. Som nævnt i indledningen til dette kapitel har vi dog ikke i dette studie mulighed for at undersøge betydningen af medbragt uddannelse.

OVERGANG FRA UDDANNELSE TIL BESKÆFTIGELSE

INDLEDNING

Beskæftigelsesfrekvensen er generelt lavere for etniske minoriteter end for danskere, især for kvinderne, hvilket til dels kan forklares ved et lavere uddannelsesniveau blandt etniske minoriteter generelt (jf. kapitel 2). I dette kapitel belyser vi beskæftigelsessituationen for etniske minoriteter med en dansk erhvervskompetencegivende uddannelse. Vi sammenligner beskæftigelsessituationen for etniske minoriteter og etniske danskere i de første tre år, efter at de har færdiggjort uddannelsen.

Med afsæt i forskningen kan vi have nogle forventninger til resultaterne af disse registeranalyser: Som gennemgået i kapitel 5 kan vi dels forvente, at beskæftigelsesgraden vil være højere for personer fra majoriteten. Dette kan skyldes fx etniske minoriteters netværk og søgestrategier som diskrimination på arbejdsmarkedet.

Med hensyn til køn kan vi forvente, at tilsvarende det mønster, der findes hos majoriteten, vil også etniske minoritetskvinder have en lavere beskæftigelsesgrad end mænd. Endvidere så vi, at fx nogle amerikansk-arabiske kvinder uddanner sig uden efterfølgende at forsøge at anvende disse kvalifikationer på arbejdsmarkedet (Read & Cohen, 2007; Read & Oselin, 2008). Ifald dette fænomen også findes i Danmark, kan vi forvente, at kønsforskellene i beskæftigelse vil være større blandt etniske minoriteter end blandt majoriteten.

Modsat tyder anden forskning på, at mænd er mere udsatte for etnisk diskrimination på arbejdsmarkedet, end tilfældet er for kvinder (Arai et al., 2008). Dette kunne medvirke til at mindske kønsforskelle i beskæftigelse blandt etniske minoriteter.

TABEL 9.1

Personer, som har færdiggjort en erhvervskompetencegivende uddannelse i 2001-2003 fordelt på uddannelsesniveau. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

	Etniske danskere	Efterkommere og indvandrere (0-6 år)	Indvandrere (7-15 år)	Indvandrere (16-20 år)	Indvandrere (21- år)
<i>Mænd:</i>					
Erhvervsfaglig	44,6	54,0	66,7	55,6	34,4
<i>Videregående:</i>	55,4	46,0	33,3	44,4	65,6
Kort	11,8	9,9	6,2	11,0	11,5
Mellemlang	15,3	11,9	11,3	13,5	20,9
Bachelor	13,6	12,4	7,9	7,8	4,1
Lang	14,8	11,9	7,9	12,0	29,2
I alt, procent	100	100	100	100	100
I alt, personer	7.953	832	582	399	1.213
<i>Kvinder:</i>					
Erhvervsfaglig	37,6	51,2	68,3	54,4	53,1
<i>Videregående:</i>	62,4	48,8	31,7	45,6	46,9
Kort	7,8	11,0	6,8	8,1	10,2
Mellemlang	30,4	16,9	13,1	17,1	19,1
Bachelor	12,7	13,6	9,1	12,3	4,8
Lang	11,5	7,4	2,7	8,1	12,9
I alt, procent	100	100	100	100	100
I alt, personer	10.235	1.061	634	555	1.768

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Med hensyn til alder ved ankomst kan vi forvente, at man klarer sig bedre efter endt uddannelse, hvis man har været i Danmark igennem hele sin skoletid, frem for hvis man er ankommet i skolealderen. Med hensyn til voksent ankomne kan man formode, at de vil have større udfordringer med at finde beskæftigelse i forhold til personer, der er helt eller delvist opvokset i Danmark. Sidstnævnte kan fx forventes at have en større viden om det danske samfund, bedre danskkundskaber og måske også

mere relevante netværk, som kan bruges i jobsøgningen, ligesom de ofte vil være yngre, når de afslutter deres uddannelse, og tale dansk uden den accent, som voksent indvandrede normalt har. Ifølge et canadisk studie (Schaafsma & Sweetman, 2001) ser nogle voksent ankomne etniske minoriteter dog ud til at klare sig ganske udmærket i forhold til personer, der er ankommet i en tidligere alder.

Tabellerne i dette kapitel omfatter personer, der har færdiggjort uddannelsen i perioden 2001-2003. Uddannelsesfordelingen for disse personer fremgår af Tabel 9.1. Denne tabel viser, at lidt over halvdelen af de etniske minoriteter (53 procent af mændene og 57 procent af kvinderne), som har fuldført en erhvervskompetencegivende uddannelse i perioden, er kommet til Danmark efter det fyldte 16 år. Det vil sige, at selvom en forholdsvis lav andel (10-30 procent) af de etniske minoriteter, der kom til Danmark, efter de er fyldt 16 år, tager en uddannelse i Danmark (jf. kapitel 8), udgør de samlet set altså over halvdelen af de uddannede personer med etnisk minoritetsbaggrund. Dermed er denne gruppe, der til dato ikke har fået megen forskningsmæssig opmærksomhed i Danmark, reelt af væsentlig betydning på det danske arbejdsmarked.

I de efterfølgende analyser laver vi separate analyser for to uddannelsesgrupper: erhvervsfaglige uddannelser og videregående uddannelser.²⁹

BESKÆFTIGELSE DE FØRSTE TRE ÅR EFTER ENDT UDDANNELSE

Figur 9.1-Figur 9.4 viser beskæftigelsesfrekvensen for personer et og tre år efter, de har færdiggjort henholdsvis en erhvervsfaglig og en videregående uddannelse. Figurerne viser, at beskæftigelsesfrekvensen er stigende fra det første til det tredje år. Etniske danskere har dog højere beskæftigelse end etniske minoriteter fra de fire grupper uanset uddannelsestype både et år og tre år efter færdiggørelsen af uddannelsen.

Forskellene mellem de etniske minoritetsgrupper er forholdsvis små. For etniske minoriteter med en videregående uddannelse er tenden-

29. Der er for få personer i nogle af de etniske grupper med en videregående uddannelse til, at vi kan underopdele de videregående uddannelser i korte, mellemlange og lange uddannelser.

sen for mændene, at især dem, som er kommet efter skolealderen, har lave beskæftigelsesfrekvenser. Det kan måske skyldes, at disse mænd i større omfang end de øvrige mænd mangler netværk og muligvis også er mere udsat for diskrimination end kvinder med tilsvarende baggrund (Arai et al., 2008). Endvidere viste et britisk studie af jobsamtale-interaktion, at sent ankomne etniske minoritetsansøgere havde vanskeligere ved at fremstå som ”gode ansøgere” til de stillinger, de søgte, sammenlignet med ansøgere, der enten havde majoritetsbaggrund, eller som var opvokset i Storbritannien. Dette skyldes såvel sproglige udfordringer, som at arbejdsgivere i højere grad følte sig utrygge ved disse ansøgers ”fremmede” baggrund (Campbell & Roberts, 2007).

Med hensyn til beskæftigelsesfrekvenserne for kvinder og alder ved ankomst ses et lidt andet mønster: Blandt kvinderne med en erhvervsfaglig uddannelse har de kvinder, der er indvandrere, efter de fyldte 20 år, den højeste beskæftigelsesfrekvens. Dette kan hænge sammen med, at en stor andel af disse kvinder er blevet uddannede som social- og sundhedshjælpere (jf. kapitel 8) – et område, hvor der er gode jobmuligheder.

Blandt kvinder med en videregående uddannelse står kvinder, der er indvandret, efter de fyldte 20 år, også godt sammenlignet med mændene. Det kan igen hænge sammen med, at en stor andel af disse kvinder har uddannet sig som pædagoger (jf. kapitel 8). I forhold til Campbell og Roberts (2007) observationer om, at sent ankomne indvandrere havde vanskeligere vilkår i jobsamtaler, må man huske på, at en etnisk minoritetsbaggrund netop i pædagog-faget ofte anses som en fordel, i forhold til arbejdet med børn, der tilsvarende har etnisk minoritetsbaggrund (Diken, 1998; Hjarnø & Jensen, 1997; Tireli, 2006). Dette understreger vigtigheden af at se på konkrete og variable kontekstuelle forhold.

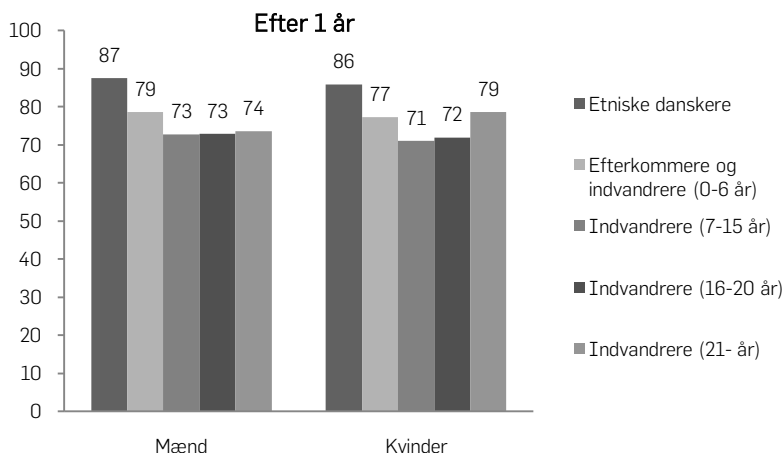
Figur 9.1-Figur 9.4 gør det også muligt at se på kønsforskelle i beskæftigelsesfrekvensen for personer, der har uddannet sig i Danmark. I de fleste undergrupper ses, at beskæftigelsesgraden for kvinder ligger nogle få procent-point under mændenes beskæftigelse. Dette er tilfældet hos såvel majoriteten som hos minoriteterne. Dermed ser det ikke ud til, at der er større kønsmæssige forskelle hos minoriteterne end hos majoriteten, når de først har gennemført en dansk uddannelse, og et fænomen, hvor etniske minoritetskvinder i højere grad end mænd uddanner sig uden at søge ud på arbejdsmarkedet (som ses i visse grupper i fx USA

(Read & Cohen, 2007; Read & Oselin, 2008)), ser altså ikke ud til at have relevans i en dansk kontekst.

Bilagstabel 1 og 2 understreger også denne pointe. Af disse to tabeller fremgår det, at de etniske minoriteter, som ikke er i beskæftigelse, i høj grad er registreret som ledige, hvilket vil sige, at de kan forventes at være jobsøgende. Der er heller ikke systematisk flere etniske minoritetskvinde end etniske minoritetsmænd, som er uden for arbejdsstyrken i øvrigt. Denne gruppe består af personer, som hverken er i beskæftigelse, under uddannelse eller på overførselsindkomst. Ganske få (under 2 procent) er uden for arbejdsstyrken i alle tre år (ikke vist i tabel).

FIGUR 9.1

Personer, som har færdiggjort en erhvervsfaglig uddannelse i 2001-2003. Beskæftigelsesfrekvensen¹⁾ et år efter færdiggørelse af uddannelsen. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

Anm.: Der er signifikant forskel på beskæftigelsesfrekvensen for etniske danskere og etniske minoriteter for både mænd og kvinder på 1-procents-niveau. Inden for grupperne er der kun signifikant forskel på mænd og kvinder blandt danskere (1-procents-niveau) og indvandrere (21-år) (5-procents-niveau).

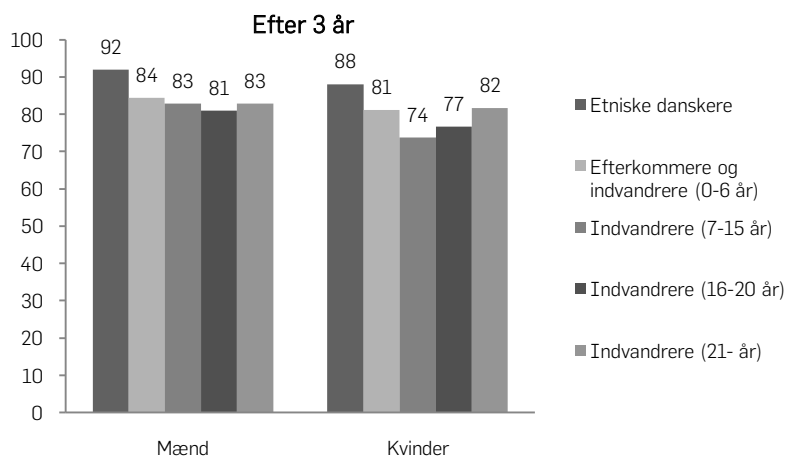
1. Beskæftigelsesfrekvensen angiver andelen, som var i beskæftigelse i en statusuge i november.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

FIGUR 9.2

Personer, som har færdiggjort en erhvervsfaglig uddannelse i 2001-2003.

Beskæftigelsesfrekvensen¹⁾ tre år efter færdiggørelse af uddannelse. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

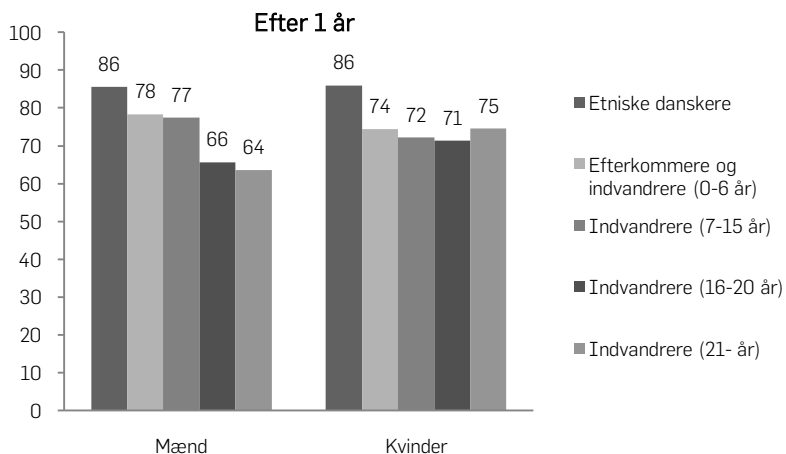
Anm.: Der er signifikant forskel på beskæftigelsesfrekvensen for etniske danskere og etniske minoriteter for både mænd og kvinder på 1-procents-niveau. Inden for grupperne er der kun signifikant forskel på mænd og kvinder blandt danskere (1-procents-niveau) og indvandrere (7-15 år) (1-procents-niveau).

1. Beskæftigelsesfrekvensen angiver andelen, som var i beskæftigelse i en statusuge i november.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

FIGUR 9.3

Personer, som har færdiggjort en videregående uddannelse i 2001-2003. Beskæftigelsesfrekvensen¹⁾ et år efter færdiggørelse af uddannelse. Særsilt for mænd og kvinder. Procent.

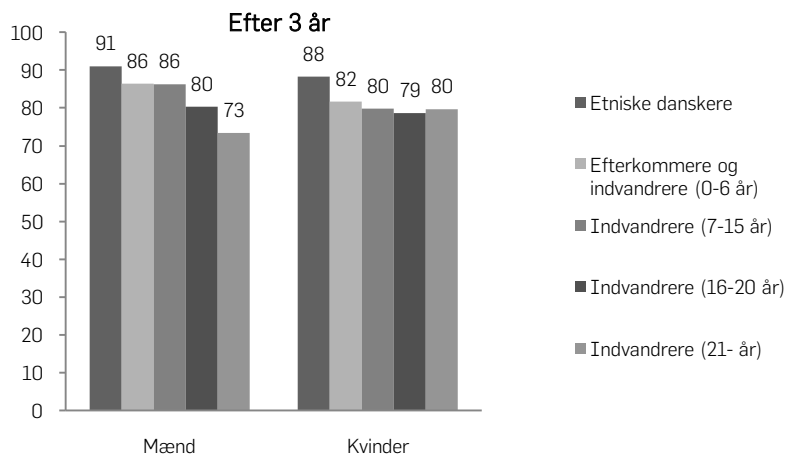
Anm.: Der er signifikant forskel på beskæftigelsesfrekvensen for etniske danskere og etniske minoriteter for både mænd og kvinder på 1-procents-niveau. Inden for grupperne er der kun signifikant forskel på mænd og kvinder blandt indvandrere (21- år) (1-procents-niveau).

1. Beskæftigelsesfrekvensen angiver andelen, som var i beskæftigelse i en statusuge i november.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

FIGUR 9.4

Personer, som har færdiggjort en videregående uddannelse i 2001-2003. Beskæftigelsesfrekvensen¹⁾ tre år efter færdiggørelse af uddannelse. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

Anm.: Der er signifikant forskel på beskæftigelsesfrekvensen for etniske danskere og etniske minoriteter for både mænd og kvinder på 1- eller 5-procents-niveau. Inden for grupperne er der kun signifikant forskel på mænd og kvinder blandt danskere og indvandrere (21- år) (1-procents-niveau) og efterkommere og indvandrere (0-6 år) (1-procents-niveau).

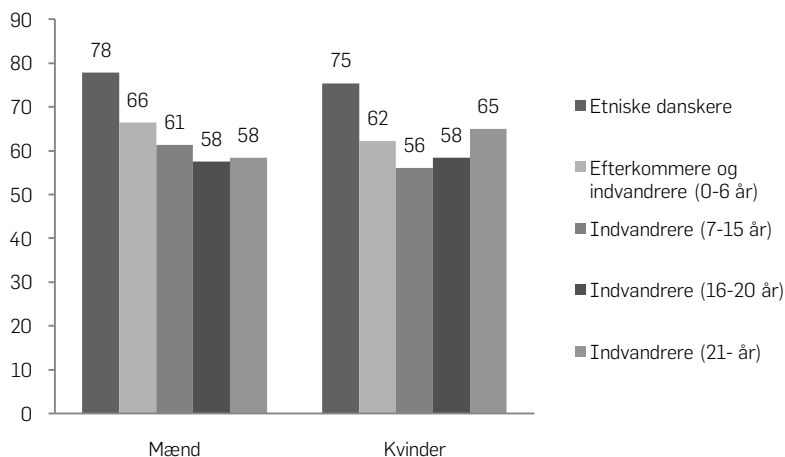
1. Beskæftigelsesfrekvensen angiver andelen, som var i beskæftigelse i en statusuge i november.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

At etniske danskere i højere grad har opnået stabil beskæftigelse lige efter færdiggørelsen af en erhvervskompetencegivende uddannelse end etniske minoriteter, viser sig også ved, at etniske minoriteter i mindre grad er i beskæftigelse i alle tre år efter endt uddannelse (jf. Figur 9.5). Andelen, som er i beskæftigelse i alle tre år, er 75-78 procent for etniske danskere og 56-66 procent for etniske minoriteter.

FIGUR 9.5

Personer, som har færdiggjort en erhvervskompetencegivende uddannelse i 2001-2003. Andelen, som er i beskæftigelse¹⁾ i alle tre år efter færdiggørelsen af uddannelse. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

Anm.: Der er signifikant forskel for etniske danskere og etniske minoriteter for både mænd og kvinder på 1-procents-niveau. Der signifikant forskel på mænd og kvinder blandt alle grupperne (1- eller 10-procents-niveau) med undtagelse af indvandrere (7-15 år).

1. Beskæftigelsen er opgjort i en statusuge i november. Beskæftigelse tre år i træk betyder derfor, at personen har været i beskæftigelse i statusugen i november tre år i træk.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Af de viste figurer fremgår det, at beskæftigelsen er væsentligt højere for etniske danskere end for etniske minoriteter, uanset at graferne tager udgangspunkt i personer, der uddanner sig på samme niveau inden for den samme årrække. Dermed finder vi også – som ventet med baggrund i litteraturstudiet – at etniske minoriteter har sværere ved at finde job uanset uddannelse, hvilket fx kan tilskrives etnisk diskrimination, anden jobsøgningsadfærd og færre netværk hos etniske minoriteter eller en svagere kompetenceprofil, når de er færdiguddannede (lavere karakterer).

JOBTYPE OG LØN

I det forrige afsnit så vi, at beskæftigelsesfrekvensen er lavere for etniske minoriteter end for etniske danskere blandt personer med en erhvervs-kompetencegivende uddannelse. I dette afsnit sammenligner vi jobtype og løn for de etniske danskere og etniske minoriteter, som var i beskæftigelse tre år efter, de havde færdiggjort deres uddannelse.

Som det fremgår af Tabel 9.2 og Tabel 9.3, er der forholdsvis små forskelle i fordeling på jobtyper for de etniske danskere og etniske minoriteter for de personer, som er i beskæftigelse. Det gælder både for personer med en erhvervsfaglig uddannelse og personer med en videregående uddannelse.³⁰ De viste fordelinger på jobtype indikerer, at når først etniske minoriteter har fået et job, klarer de sig omtrent lige så godt som etniske danskere.

Vi har også set på den gennemsnitlige årlige lønindkomst for personer, som er i beskæftigelse i november tre år efter færdiggørelsen af uddannelsen (Tabel 9.3 og Tabel 9.4). Den årlige lønindkomst er påvirket af timelønnen, antal arbejdstimer per uge og varigheden af beskæftigelsen. Så en højere årlig lønindkomst blandt etniske danskere end blandt etniske minoriteter kan både være udtryk for en højere timeløn og for flere timers beskæftigelse i året.

Der er generelt ikke forskel på den gennemsnitlige lønindkomst for etniske danskere og etniske minoriteter med en erhvervsfaglig uddannelse (Tabel 9.3). Enkelte undtagelser er, at etniske danskere med en erhvervsfaglig uddannelse har en signifikant højere gennemsnitlig lønindkomst tre år efter end etniske minoriteter, som er indvandret i skolealderen, og etniske danske kvinder har endvidere en højere lønindkomst end etniske minoritetskvinde, som boede i Danmark før skolealderen.

30. Lønmodtagere inddeles efter, om de er topleder, eller efter kvalifikationsindholdet i jobbet. Job med et højt kvalifikationsniveau er fx læger og lærere, mens job med kvalifikationer på mellem-niveau fx er byggeteknikere og pædagoger. Andre job er job med et lavt kvalifikationsindhold, hvor opgaverne der varetages typisk kan indlæres ved en kort instruktion.

TABEL 9.2

Personer, som har færdiggjort en erhvervsfaglig uddannelse i 2001-2003.

Fordeling på arbejdsstilling for de personer, som er beskæftigede i november tre år efter. Særsomt for mænd og kvinder. Procent

	Etniske danskere	Efterkommere og indvandrere (0-6 år)	Indvandrere (7-15 år)	Indvandrere (16-20 år)	Indvandrer (21- år)
<i>Mænd:</i>					
Selvstændige mv.	3,6	6,5	5,2	2,9	5,5
Ledere	1,1	1,1	0,7	1,1	0,3
Højt kvalifikations- niveau	1,6	1,7	2,0	1,7	0,9
Mellem kvalifika- tionsniveau	7,4	7,6	6,6	2,9	5,2
Grundniveau	65,2	68,3	68,2	77,0	71,3
Andre job	6,5	5,9	8,9	6,9	7,3
Job u.n.a.	14,6	9,0	8,5	7,5	9,5
Orlov	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
I alt, procent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt, personer	3.223	356	305	174	328
<i>Kvinder:</i>					
Selvstændige mv.	1,3	0,5	1,7	0,0	2,5
Ledere	0,4	0,2	0,7	0,4	0,1
Højt kvalifikations- niveau	1,2	2,4	1,3	1,3	1,2
Mellem kvalifika- tionsniveau	10,0	14,4	10,6	10,6	7,0
Grundniveau	75,5	72,2	75,1	77,4	79,2
Andre job	3,7	6,4	4,7	6,2	5,3
Job u.n.a.	7,8	4,0	6,0	4,0	4,6
Orlov	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
I alt, procent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt, personer	3.356	424	301	226	754

Anm.: "Selvstændige mv." inkluderer medhjælpende ægtefæller, og "job u.n.a." står for job uden nærmere angivelse.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

TABEL 9.3

Personer, som har færdiggjort en videregående uddannelse i 2001-2003. Fordeling på arbejdsstilling for de personer, som er beskæftigede i november tre år efter. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

	Etniske danskere	Efterkommere og indvandrere (0-6 år)	Indvan- drere (7-15 år)	Indvan- drere (16-20 år)	Indvan- drere (21- år)
<i>Mænd:</i>					
Selvstændige mv.	3,7	5,3	5,7	3,6	2,8
Ledere	2,4	1,3	1,9	0,0	0,4
Højt kvalifikati- onsniveau	42,8	38,7	48,4	51,8	46,8
Mellem kvalifika- tionsniveau	24,3	25,3	23,6	19,1	26,9
Grundniveau	15,2	16,0	13,4	17,3	10,7
Andre job	2,0	2,0	2,5	6,4	6,5
Job u.n.a	9,6	11,3	4,5	1,8	5,7
Orlov	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
I alt, procent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt, personer	3.871	300	157	110	494
<i>Kvinder:</i>					
Selvstændige mv.	1,5	1,0	1,3	0,6	2,0
Ledere	1,1	0,0	0,7	0,0	0,5
Højt kvalifikati- onsniveau	35,8	33,0	25,3	31,7	32,3
Mellem kvalifika- tionsniveau	42,3	37,1	46,0	44,4	49,8
Grundniveau	12,7	17,4	15,3	12,2	9,2
Andre job	1,2	4,1	3,3	2,2	1,8
Job u.n.a	5,4	7,2	8,0	8,9	4,1
Orlov	0,1	0,3	0,0	0,0	0,3
I alt, procent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I alt, personer	5.488	391	150	180	609

Anm.: "Selvstændige mv." inkluderer medhjælpende ægtefæller, og "job u.n.a." står for job uden nærmere angivelse.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

Der er større lønforskelle mellem grupperne for personer med en videregående uddannelse end for personer med en erhvervsfaglig uddannelse (Tabel 9.4). Blandt de personer, som har en videregående uddannelse, har etniske danskere generelt en højere gennemsnitlig årlig lønindkomst end etniske minoriteter, der er født i Danmark eller kom til Danmark i 0-

20-års-alderen. Omvendt har indvandrere, som kom til Danmark efter de fyldte 21 år, en højere gennemsnitlig årsindkomst end etniske danskere, især blandt kvinderne. Bemærk, at forskelle i lønindkomst både kan skyldes forskelle i timeløn og forskelle i varigheden af beskæftigelsen.

Inden for alle grupperne har mændene en signifikant højere lønindkomst end kvinderne uanset uddannelsesniveau (som det generelt er tilfældet på det danske arbejdsmarked (Deding & Larsen, 2008).

TABEL 9.4

Personer, som har færdiggjort en erhvervsfaglig uddannelse i 2001-2003 og er i beskæftigelse tre år efter. Gennemsnitlig årlig lønindkomst i kroner i år tre. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

	Mænd		Kvinder	
	Antal personer	Gennemsnit (std. afv.)	Antal personer	Gennemsnit (std. afv.)
Etniske danskere	3.172	257.488 (96.198)	3.326	208.194 (78.434)
Efterkommere og indvandrere (0-6 år)	343	250.871 (114.242)	422	193.220 (89.143)
Indvandrere (7-15 år)	292	229.740 (107.688)	296	186.610 (89.475)
Indvandrere (16-20 år)	171	268.533 (101.864)	225	204.232 (88.657)
Indvandrere (21- år)	314	257.804 (102809)	738	208.226 (80.516)

Anm.: Etniske danskere har en signifikant højere årlig lønindkomst end indvandrere (0-7 år), og etniske danske kvinder har en signifikant højere lønindkomst end efterkommere og indvandrere (0-6 år) (1-procents-niveau). De øvrige etniske minoritetsgrupper adskiller sig ikke fra etniske danskere med hensyn til årlig lønindkomst. For alle grupper har mænd en signifikant højere lønindkomst end kvinder på 1-procents-niveau.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

TABEL 9.4

Personer, som har færdiggjort en videregående uddannelse i 2001-2003 og er i beskæftigelse tre år efter. Gennemsnitlig årlig lønindkomst i kroner i år tre. Særsilt for mænd og kvinder. Procent.

	Mænd		Kvinder	
	Antal personer	Gennemsnit (std. afv.)	Antal personer	Gennemsnit (std. afv.)
Etniske danskere	3.776	301.827 (153.361)	5.438	249.011 (107.610)
Efterkommere og indvandrere (0-6 år)	291	285.774 (142.120)	389	227.916 (114.921)
Indvandrere (7-15 år)	153	287.617 (137.560)	149	226.640 (113.190)
Indvandrere (16-20 år)	107	262.773 (142.700)	179	239.778 (127.775)
Indvandrere (21- år)	481	314.728 (166.632)	599	272.535 (123.313)

Anm.: Etniske danskere har en signifikant højere årlig lønindkomst end efterkommere og indvandrere (0-20 år) (1- eller 5- procents-niveau) med enkelte undtagelser: Kvinder indvandret i 7-15-års-alderen og mænd indvandret i 16-20-års-alderen adskiller sig ikke signifikant fra etniske danskere.

Indvandrere (21- år) har en signifikant højere årlig lønindkomst end etniske danskere (1- procents-niveau). For alle grupper har mænd en signifikant højere lønindkomst end kvinder på 1- procents-niveau.

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

SAMMENFATNING

Registeranalyserne i dette kapitel har, for det første, vist, at godt halvdele af de etniske minoriteter, der uddanner sig i Danmark, er kommet til Danmark i en forholdsvis sen alder, idet de har været 16 år eller derover ved ankomsten.

For det andet viser analyserne, at beskæftigelsesfrekvensen generelt er højere for majoriteten end for minoriteterne. Dette kan skyldes en række forskellige forhold, fra forskelle i søgeadfærd og netværk til diskrimination på arbejdsmarkedet. Litteratur om disse forhold er gennemgået i kapitel 5.

For det tredje viser analyserne, at der er omtrent den samme – mindre – kønsforskel blandt minoriteterne, som man finder hos majoriteten: Det generelle billede er, at mænds beskæftigelsesfrekvens er nogle få procent-point højere end kvinders. Da der er væsentligt større forskel-

le imellem beskæftigelsesfrekvensen hos etniske minoriteter generelt, kan vi konkludere, at dansk uddannelse i vidt omfang ser ud til at fjerne disse kønsmæssige forskelle.

For det fjerde belyser analyserne betydningen af alder ved ankomst for uddannede etniske minoriteters beskæftigelsesfrekvens. Her ses, at man har bedre vilkår på arbejdsmarkedet, hvis man kommer til Danmark i førskolealderen, eller man er født her, end hvis man er kommet som større barn. Dette stemmer overens med fund fra litteraturen (se kapitel 3). Med hensyn til betydningen af at komme som voksen er resultaterne mere blandede. I nogle tilfælde klarer personer, der er indvandret, efter de er fyldt 21 år, sig således beskæftigelsesmæssigt bedre end personer, der er kommet tidligere.

Dette mønster kan bl.a. skyldes en stærk selektion i forhold til, hvilke sent ankomne voksne som vælger at give sig i kast med en uddannelse i Danmark; en del af disse kan fx have gode uddannelsesmæssige kompetencer med fra deres hjemlande. Vi ser også kønsmæssige forskelle, hvor især sent ankomne kvinder, der har taget videregående uddannelser, klarer sig bedre beskæftigelsesmæssigt end tilsvarende mænd. En mulig forklaring herpå er forskelle i sådanne mænds og kvinders konkrete uddannelsesvalg: Halvdelen af disse kvinder er uddannede som pædagoger – et fag, hvor der i en årrække har været gode beskæftigelsesmuligheder, også for personer med etnisk minoritetsbaggrund.

For det femte viser analyserne, hvilke typer af job de beskæftigede har. Her er der ikke de store forskelle mellem majoriteten og minoriteterne, hvilket indikerer, at når etniske minoriteter har opnået beskæftigelse, klarer de sig lige så godt som etniske danskere.

Som det sjette og sidste punkt ses lønindkomsten for de personer, der kommer i beskæftigelse. Det generelle billede er, at der ikke er store forskelle i etniske minoriteters og etniske danskere lønindkomst blandt beskæftigede personer med en erhvervsfaglig uddannelse. Blandt personer med en videregående uddannelse, er lønindkomsten lavere for etniske minoriteter, som er født i Danmark eller kom hertil i 0-20-årsalderen end for etniske danskere. Omvendt er lønindkomsten højere for etniske minoriteter, som indvandrede, efter de fyldte 21 år, end for etniske danskere, især blandt kvinderne. Disse lønforskelle overskygges dog af en langt tydeligere lønforskel imellem mænd og kvinders indtægter, som er et generelt fænomen på det kønsopdelte danske arbejdsmarked (Udsen, 2008).

BILAGSTABELLER

BILAGSTABEL 1

Personer, som har færdiggjort en erhvervsfaglig uddannelse i 2001, 2002 eller 2003. Fordeling på arbejdsmarkedsstatus tre år efter færdiggørelse af uddannelsen.

	Etniske danskere	Efterkommere og indvandrere (0-6 år)	Indvan- drere (7-15 år)	Indvan- drere (16-20 år)	Indvan- drere (21- år)
<i>Mænd efter 1 år:</i>					
I beskæftigelse	87,5	78,6	72,6	72,9	73,5
Arbejdsløs	7,2	15,6	18,7	23,5	20,3
Under uddannelse	2,2	1,8	4,7	1,4	1,7
Pension mv.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5
Andre ydelser	0,2	0,7	1,3	0,5	1,2
Uden for arbejds- styrken i øvrigt	2,9	3,4	2,6	1,8	2,7
I alt, procent	100	100	100	100	100
I alt, personer	3.519	443	380	221	408

(Fortsættes)

BILAGSTABEL 1 (FORTSAT)

	Etniske danskere	Efterkommere og indvandrere (0-6 år)	Indvan- drere (7-15 år)	Indvan- drere (16-20 år)	Indvan- drere (21- år)
<i>Kvinder efter 1 år:</i>					
I beskæftigelse	85,9	77,2	71,0	71,9	78,6
Arbejdsløs	10,7	16,0	22,9	20,1	16,4
Under uddannelse	1,3	2,4	2,1	1,7	1,1
Pension mv.	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1
Andre ydelser	0,5	0,0	0,9	2,0	1,6
Uden for arbejds- styrken i øvrigt	1,5	4,3	3,1	4,3	2,1
I alt, procent	100	100	100	100	100
I alt, personer	3.826	531	424	299	932
<i>Mænd efter 3 år:</i>					
I beskæftigelse	92,0	84,4	82,9	80,9	82,8
Arbejdsløs	3,6	8,5	10,3	10,7	10,6
Under uddannelse	2,5	2,4	3,3	1,9	1,3
Pension mv.	0,1	0,5	0,3	0,5	1,3
Andre ydelser	0,3	0,9	0,5	1,4	3,0
Uden for arbejds- styrken i øvrigt	1,5	3,3	2,7	4,7	1,0
I alt, procent	100	100	100	100	100
I alt, personer	3.505	422	368	215	396
<i>Kvinder efter 3 år:</i>					
I beskæftigelse	88,0	81,1	73,8	76,6	81,7
Arbejdsløs	7,4	14,1	18,6	16,3	10,9
Under uddannelse	1,8	1,9	2,5	1,4	2,0
Pension mv.	0,6	0,2	0,0	0,7	1,5
Andre ydelser	0,9	0,6	2,0	2,7	1,7
Uden for arbejds- styrken i øvrigt	1,3	2,1	3,2	2,4	2,2
I alt, procent	100	100	100	100	100
I alt, personer	3.813	523	408	295	923

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

BILAGSTABEL 2

Personer, som har færdiggjort en videregående uddannelse i 2001, 2002 eller 2003. Fordeling på arbejdsmarkedsstatus tre år efter færdiggørelse af uddannelsen.

	Etniske danskere	Efterkommere og indvandrere (0-6 år)	Indvan- drere (7-15 år)	Indvan- drere (16-20 år)	Indvan- drere (21- år)
<i>Mænd efter 1 år:</i>					
I beskæftigelse	85,5	78,3	77,4	65,7	63,6
Arbejdsløs	5,8	8,2	12,9	17,5	22,1
Under uddannelse	7,0	9,9	7,0	10,2	4,9
Pension mv.	0,1	0,0	0,0	0,0	0,3
Andre ydelser	0,1	0,3	0,5	1,2	1,4
Uden for arbejds- styrken i øvrigt	1,5	3,3	2,2	5,4	7,8
I alt, procent	100	100	100	100	100
I alt, personer	4.311	364	186	166	730
<i>Kvinder efter 1 år:</i>					
I beskæftigelse	86,0	74,3	72,2	71,3	74,5
Arbejdsløs	6,4	9,8	10,3	14,8	12,3
Under uddannelse	5,6	10,8	11,3	11,1	6,9
Pension mv.	0,1	0,0	0,5	0,0	0,0
Andre ydelser	0,1	0,4	0,5	0,4	0,8
Uden for arbejds- styrken i øvrigt	1,8	4,6	5,2	2,5	5,5
I alt, procent	100	100	100	100	100
I alt, personer	6.288	499	194	244	797

(Fortsættes)

BILAGSTABEL 2 (FORTSAT)

	Etniske danskere	Efterkommere og indvandrere (0-6 år)	Indvan- drere (7-15 år)	Indvan- drere (16-20 år)	Indvan- drere (21- år)
<i>Mænd efter 3 år:</i>					
I beskæftigelse	91,1	86,5	86,3	80,3	73,4
Arbejdsløs	4,4	6,3	7,7	8,0	14,4
Under uddannelse	3,0	5,5	3,8	7,3	4,0
Pension mv.	0,2	0,0	0,0	0,0	0,6
Andre ydelser	0,2	0,0	0,0	0,0	1,2
Uden for arbejds- styrken i øvrigt	1,2	1,7	2,2	4,4	6,4
I alt, procent	100	100	100	100	100
I alt, personer	4.250	347	182	137	673
<i>Kvinder efter 3 år:</i>					
I beskæftigelse	88,3	81,6	79,8	78,6	79,7
Arbejdsløs	6,3	11,1	8,5	10,5	9,4
Under uddannelse	3,2	3,8	4,8	5,2	4,3
Pension mv.	0,4	0,0	0,5	0,0	0,4
Andre ydelser	0,2	0,2	0,0	1,3	0,7
Uden for arbejds- styrken i øvrigt	1,6	3,3	6,4	4,4	5,5
I alt, procent	100	100	100	100	100
I alt, personer	6.216	479	188	229	764

Kilde: Egne beregninger på registerdata.

LITTERATUR

- Akademikernes Centralorganisation (2007): *Højtuddannedes veje fra uddannelse til beskæftigelse*. Akademikernes Centralorganisation og Rambøll Management.
- Akerlof, G. A. (1994): "A Theory of Social Custom, of which Unemployment May Be One Consequence" i *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 94, 749-775.
- Alba, R. & V. Nee (2003): *Remaking the American Mainstream: Assimilation and Contemporary Immigration*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Andersen, C. (2010): "Unge efterkommere tjener nu det samme som danske unge", *www.di.dk*, 26. august.
- Andersen, D. (2005a): *Kan unge med dårlige læsefærdigheder gennemføre en ungdomsuddannelse?* København: Socialforskningsinstituttet.
- Andersen, J. G. (2008): *Holdninger til uddannelse og arbejde blandt unge indvandrere, danskere og deres forældre*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Andersen, K. V. (2005b): *Problembørn, pædagoger og perkere – identitet og ambivalens i mødet mellem etniske minoritetsbørn og systemet*. København: Sociologisk Institut, Københavns Universitet.
- Antecol, H. (2000): "An Examination of Cross-Country Differences in the Gender Gap in Labour Force Participation Rates" i *Labour Economics*, Vol. 7, 409-426.

- Arai, M. & P. T. Skogman (2009): "Renouncing Personal Names: An Empirical Examination of Surname Change and Earnings" i: *Journal of Labor Economics*, Vol. 27, No. 1, 127-147.
- Arai, M., M. Bursell & L. Nekby (2008): *Between Meritocracy and Ethnic Discrimination: The Gender Difference*. Bonn: IZA Discussion Paper Series, no. 3467.
- Bakken, A., E. Borg, K. Hegna & E. Backe-Hansen (2008): *Er det skolens skyld? En kunnskapsoversikt om skolens bidrag til kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner*. Oslo: NOVA – Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Rapport 2/08.
- Bakken, A. (2003): *Minoritetspråklig ungdom i skolen – Reproduksjon av ulikheter i sosial mobilitet*. Oslo: NOVA – Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Rapport 15/03.
- Bassanini, A. & A. Saint-Martin (2008): *The Price of Prejudice: Labour Market Discrimination on the Grounds of Gender and Ethnicity*. OECD.
- Battu, H.P. Seman & Y. Zenou (2004): "Job Contact Networks and Ethnic Minorities" i: *The Research Institute of Industrial Economics*, Working Paper no. 628.
- Bauer, P. & R. Riphahn (2007): "Heterogeneity in the Intergenerational Transmission of Educational Attainment: Evidence From Switzerland on Natives and Second-generation Immigrants" i: *Journal of Population Economics*, Vol. 20, 121-148.
- Becker, B. (2010): *Equal Chances by the Third Generation? Cognitive and Language Skills of Second and Third Generation Children of Turkish Origin in Germany*. Amsterdam: Paper for the Final EQUALSOC Conference 4-5 June, Amsterdam.
- Bertrand, M. & S. Mullainathan (2004): "Network Effects and Welfare Cultures" i: *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 115.
- Birkelund, G. E. & A. Mastekaasa (2009): *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Bloksgaard, L. (2009): *SOSU-mænd og elektrikerkvinder – hvorfor ikke? En analyse af to kønsdominerede fag*. Aalborg: Specialfunktionen for Ligestilling.
- Brekke, I. (2007): "Ethnic Background and the Transition from Education to Work among University Graduates" i: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 33, No. 8, 1299-1321.

- Bursell, M. (2007): *What's in a Name? A Field Experiment Test for the Existence of Ethnic Discrimination in the Hiring Process*, SULCIS Working Paperseries.
- Böhlmark, A. (2008): "Age at Immigration and School Performance: A Siblings Analysis using Swedish Register Data" i: *Labour Economics*, Vol. 15, 1366-1387.
- Cahan, S., Davis, D & Staub, R. (2001): Age at Immigration and Scholastic Achievement in School-age Children. Is there a Vulnerable Age? *Research Note, International Migration Review*, Vol. 35, No. 2, 587-595.
- Calvo-Armengol, A. & M. Jackson (2004): "The Effects of Social Networks on Employment and Inequality" i: *The American Economic Review*, Vol. 94, 426-454.
- Camilla Hvidtfelt og Marie-Louise Schulz-Nielsen (2008): "Unge indvandreres brug af det danske uddannelsessystem", i Torben Tranæs (red.): *Indvandrere og det danske uddannelsessystem*, Rockwool Fondens Forskningsenhed. København: Gyldendal.
- Campbell, S. & C. Roberts (2007): "Migration, Ethnicity and Competing Discourses in the Job Interview: Synthesizing the Institutional and the Personal" i: *Discourse and Society*, Vol. 18, No. 3, 243-271.
- Canger, T. (2008): *Mellem minoritet og majoritet – et ikke-sted*. Roskilde: Samfundslitteratur.
- Carlsson, M. & D. O. Rooth (2007): "Evidence of Ethnic Discrimination in the Swedish Labor Market Using Experimental Data" i: *Labour Economics*, Vol. 14, No. 4, 716-729.
- Cawood, S. (2007): *Velkommen til Pussyland: Unge positionerer sig i et seksualiseret medielandskab*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsskoles Forlag.
- Colding, B. (2005): "En sammenligning af udlændinges og danskeres karakterer fra folkeskolens afgangsprøver og på de gymnasiale uddannelser" i *Udlændinge på ungdomsuddannelserne – frafald og faglige kunderskaber*. Tænk tanken. København: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.
- Colding, B., H. Hummelgaard & L. Husted (2004): *Udlændinges vej gennem uddannelsessystemet*. København: Tænk tanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark.

- Collier, V. P. & W. P. Thomas (2002): *A National Study of School Effectiveness for Language Minority Students' Long-Term Academic Achievement*. Berkley: University of California Press.
- Constant, A. & C. Larsen (2004): "The Educational Background and Human Capital Attainment of Immigrants" i *Migrants, Work, and the Welfare State*. Tranæs, T. & Zimmermann, K. F. (red.). Odense: Southern Denmark University Press.
- Crul, M. & H. Vermeulen (2006): "Immigration, Education and the Turkish Second Generation in Five European Nations: A Comparative Study" i *Immigration and the transformation of Europe*, Parsons, C. A. & Smeeding, T. (red.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Dale, A., E. Fieldhouse, N. Shaheen & V. Kalra (2002): "The Labour Market Prospects for Pakistani and Bangladeshi Women". I: *Work, Employment and Society*, Vol. 16, No. 1.
- Dale, A., N. Shaheen, V. Kalra & E. Fieldhouse (2002): "Routes into Education and Employment for Young Pakistani and Bangladeshi Women in the UK". *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 25, No. 6, 942-968.
- Danmarks Statistik (2009): *Indvandrere i Danmark 2009*. København: Danmarks Statistik.
- Deding, M. & M. Larsen (2008): *Lønforskelle mellem mænd og kvinder 1997-2006*, København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Deding, M. & M. Olsson (2009): *Hverdagsliv for 11-årige børn med anden etnisk baggrund end dansk*. København: SFI – det nationale forskningscenter for velfærd.
- Deding, M. & V. Jakobsen (2008): "Employment among Immigrant Women and Men in Denmark, The Role of Attitudes" i: *SFI, Working Paper*, Vol. 08:2008.
- Diken, B. (1998): *Strangers, Ambivalence and Social Theory*. Aldershot: Ashgate Publishing.
- Dropping, J. A. & H. C. Kavli (2002): *Kurs for arbeid? Norskopplæring og yrkesdeltakelse blant ikke-vestlige flygtninger og innvandrere*. Oslo: Fafo-rapport 387.
- Dustmann, C. & N. Theodoropoulos (2006): "Ethnic Minority Immigrants and their Children in Britain" i: *Cream Discussion Paper Series*, Vol. 10, No. 6.

- Egelund, N. (2007): *PISA 2006 – Danske unge i international sammenligning*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Egelund, N. & B. S. Rangvis (2005): *PISA-København 2004 – kompetencer hos elever i 9. klasse i København*. København: AKF Forlaget.
- Ejrnæs, A. (2006): *Fleksibilitet – mangfoldighed eller segregering? En analyse af den etniske opdeling på det private danske arbejdsmarked*. Roskilde: Roskilde Universitet.
- Elsborg, S., U. H. Jensen & P. Seeberg (2005): *At skabe succes – anbefalinger vedrørende mønsterbrud i ungdomsuddannelserne*. Odense: Syddansk universitetsforlag.
- Emerek, R. & H. Holt (2008): *Lige muligheder – frie valg? Om det kønsopdelte arbejdsmarked gennem et årti*. København: SFI – det nationale forskningscenter for velfærd.
- Engebrigtsen, A. & Ø. Fuglerud (2007): *Ungdom i flyktningfamilier – Familie og vennskap – trygghet og frihet?* Oslo: NOVA – Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, rapport 3/07.
- Enneli, P., T. Modood & H. Bradley (2005): *Young Turks and Kurds: A set of 'Invisible' Disadvantaged Groups*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Eurostat (2007): "Eurostat News Release 102/2007".
- Fasang, A. (2006): "Recruitment in Symphony Orchestras: Testing a Gender Neutral Recruitment Process". I: *Work, Employment and Society*, Vol. 20, No. 4.
- Fekjær, S. N. (2007): "New Differences, Old Explanations: Can Educational Difference Between Ethnic Groups in Norway Be Explained by Social Background?" i: *Ethnicities*, Vol. 7, No. 3, 367-389.
- Ferguson, A. (2001): *Bad Boys: Public schools in the Making of Black Masculinity*. Michigan: University of Michigan.
- Fernandez, R. (2007): "Alfred Marshall Lecture: Women, Work, and Culture" i: *Journal of the European Economic Association*, Vol. 5, No. 305, 332.
- Fibbi, R., M. Lerch & P. Wanner (2006): "Unemployment and Discrimination against Youth of Immigrant Origin in Switzerland: When the Name makes the Difference" i: *Journal of International Migration and Integration*, Vol. 7, No. 3, 351-366.

- Flagstad, K. (2009): "Ungdomsårgangens kommende uddannelsesniveau – profilresultater 2007" i: *UNI C, Statistik & Analyse*, Vol. 3. juni, 2009.
- Fortin, N. M. (2005): "Gender Role Attitudes and the Labour-Market Outcomes of Women Across OECD Countries" i: *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 21, 416-438.
- Friedberg, R. M. (2000): "You Can't Take It with You? Immigrant Assimilation and the Portability of Human Capital" i: *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 18, No. 2, 221-251.
- Gerlach, C. (2008): "Kønsforskelle, hjerne og kognition" i: *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, Vol. 2.
- Gibson, M. A. (1988): *Sikh Immigrants in an American Highschool*. New York: Cornell University Press.
- Gilliam, L. (2006): *De umulige børn og det ordentlige menneske – et studie af identitet, ballade og muslimske fællesskaber blandt etniske minoritetsbørn i en dansk folkeskole*. København: Danmarks Pædagogiske Universitet.
- Gitz-Johansen, T. (2006a): *Integration og sortering – hvordan den fleretniske skole samler og gør en forskel*. København: Samfundslitteratur.
- Gitz-Johansen, T. (2006b): "Minoriteter i Danmark" i *Tosprogede børn i det danske samfund*, Karrebæk, M. S. (red.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Goldin, C. & C. Rouse (2000): "Orchestrating Impartiality: The Impact of Blind Auditions on Female Musicians" i: *American Economic Review*, Vol. 90, No. 4, 715-741.
- Granovetter, M. (1995): *Getting a Job: A Study of Contacts and Careers*. Chicago: University of Chicago Press.
- Green, N. L. (2006): "Time and the Study of Assimilation" i: *Rethinking History*, Vol. 10, No. 2.
- Grønbæk Hansen, K. (2008): "Køn i skolen mellem biologi og diskurs" i: *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, Vol. 2.
- Halpern, D. F. (1997): "Sex differences in Intelligence. Implications for Education" i: *American Psychologist*, Vol. 52, 1091-1102.
- Heath, A. & S. Y. Cheung (2007): *Unequal Chances – Ethnic Minorities in Western Labour Markets*. Oxford: Oxford University Press.
- Heath, A. & Y. Brinbaum (2007): "Explaining Ethnic Inequalities in Educational attainment" i: *Ethnicities*, Vol. 7, No. 3, 291-305.

- Helgeland, K. (2009): "Innvandrerbakgrunn og frafall fra høyskolestudier" i *Integrert? Innvandrere og barnav innvandrere i utdanning og arbeidsliv*, Birkelund, G. E. & Mastekaasa, A. (red.). Oslo: Abstrakt Forlag.
- Henningsen, I. (2008): "Køn og uddannelsesvalg" i *Lige muligheder – frie valg? Om det kønsopdelte arbejdsmarked gennem et årti*, Emerek, R. & H. Holt (red.). København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Hill, N. E. & K. Torres (2010): "Negotiating the American Dream: The Paradox of Aspirations and Achievement among Latino Students and engagement between their Families and Schools" i: *Journal of Social Issues*, Vol. 66, No. 1, 95-112.
- Hjørnø, J. & T. Jensen (1997): *Diskriminering af unge med indvandrerbaggrund ved jobsøgning*. Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag.
- Hoff, J. & M. Demirtas (2009): *Frafald blandt etniske minoritetsstuderende på universitetsuddannelserne i Danmark*. København: Forlaget Politiske Studier.
- Holmen, A. (2006): "Pædagogisk praksis" i *Tosprogede børn i det danske samfund*, Karrebæk, M. S. (red.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Holt, H., L. P. Geerdsen, G. Christensen, C. Klitgaard & M. L. Lind (2006): *Det kønsopdelte arbejdsmarked: En kvantitativ og kvalitativ behyning*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Horst, C. (2003): *Interkulturel pædagogik. Flere sprog – problem eller ressource?* Vejle: Kroghs Forlag.
- Hummelgaard, H., B. K. Graversen, L. Husted & J. B. Nielsen (1998): *Uddannelse og arbejdsløshed blandt unge indvandrere*. København: AKF Forlaget.
- Hummelgaard, H., L. Husted, M. Rosholm, N. Smith (2002): *Uddannelse og arbejde for andengenerationsindvandrere*. København: AKF Forlaget.
- Husted, L., H. Skyt Nielsen, M. Rosholm & N. Smith (2001): "Employment and Wage Assimilation of Male First-generation Immigrants in Denmark" i: *International Journal of Manpower*, Vol. 22, No. 1-2, 39-68.
- Hutters, C. (2004): *Mellem lyst og nødvendighed*. København: Samfundslitteratur.

- Hvidtfeldt, C. & M. L. Schultz-Nielsen (2008): "Unge indvandreres brug af det danske uddannelsessystem" i *Indvandrerne og det danske uddannelsessystem*, Tranæs, T. (red.). København: Gyldendal.
- Hällgreen, C. L. (2005): "Working Harder to Be the Same: Everyday Racism among Young Men and Women in Sweden" i: *Race, Ethnicity and Education*, Vol. 8, No. 3, 319-342.
- Hällgreen, C. L., C. L. Granstedt & G. Weiner (2005): *Överallt och ingenstans; Mångkulturella och antirasistiska frågor i svensk skola – en kunskabsöversikt*. Umeå: Umeå Universitet.
- Högdin, S. (2007): *Utbildning på (o)lika villkor: Om kön och etnisk bakgrund i grundskolan*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms Universitet.
- Höglund, S. (2008): "Etnisk diskriminering i arbetslivet", i: *Migration og etnicitet – perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*, Darvishpour, M. & Westin, C. (red.). Stockholm: Författerne och Studentlitteratur.
- Iannaccone, L. R. (1998): "Introduction to the Economics of Religion" i: *Journal of Economic Literature*, Vol. 36, 1465-1495.
- Integrationsministeriet (2009): *Flere unge nydanske kvinder kommer i gang med en videregående uddannelse*, Ugens tal, www.nyidanmark.dk, 8. oktober 2009.
- ILO (2008): "LABORISTA – database of labour statistics", <http://laborsta.ilo.org/>, 14th of April.
- Jackson, C. (2003): "Motives for 'Laddishness' at School: Fear of Failure and Fear of the 'Feminine'" i: *British Educational Research Journal*, Vol. 29, 583-598.
- Jagd, C. B. (2007): *Medborger eller modborger? Dansksomaliers kamp for at opbygge en meningsfuld tilværelse i det danske samfund - gennem et arbejde*. København: Institut for Antropologi, Københavns Universitet.
- Jakobsen, V. & K. M. Dahl (2005): *Køn, etnicitet og barrierer for integration: fokus på uddannelse, arbejde og foreningsliv*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Jakobsen, V. & L. S. Ellebæk (2010): *Løn- og arbejdsforhold for kvinder og mænd i køkkefaget*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd 10:19.
- Jakobsen, V. & N. Smith (2006): "The Educational Attainment of the Children of the Danish Guest Worker Immigrants" i: *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, Vol. 144, 18-42.

- Jensen, B. & T. Tranæs (2008): "PISA Etnisk 2005: Kvalifikationer i læsning, matematik og naturfag" i *Indvandrerne og det danske uddannelsessystem*, Tranæs, T. (red.). København: Gyldendal.
- Jensen, I. (1998): *Interkulturel kommunikation i komplekse samfund*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Jensen, I. (2004): "Jobsamtalen – arbejdsmarkedets optagelsesritual" i: *Tidsskrift for Arbejdsliv*, Vol. 6, No. 2.
- Jensen, K. B. (2003): *Integration of Immigrants in the Danish Labour Market – are Home-country Qualifications Transferable and Does Self-employment Lead to Integration?* Aarhus: Handelshøjskolen i Aarhus.
- Jensen, U. H. & B. T. Jørgensen (2005): "Det vigtigste i livet er at få en uddannelse – undersøgelse af etniske minoritetsunges frafald fra erhvervsuddannelserne" i *Udlændinge på ungdomsuddannelserne - frafald og faglige kundskaber*, Tænketanken (red.). København: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.
- Jones, S. G. & K. Dindia (2004): "A Meta-analytical Perspective on Sex Equity in the Classroom" i: *Review of Educational Research*, Vol. 74, No. 2004, 443-471.
- Jonsson, J. O. (2007): "The Father They Come, the Harder They Fall? First- and Second Generation Immigrants in the Swedish Labour Market" i *Unequal Chances – Ethnic Minorities in Western Labour Markets*, Heath, A. & S. Y. Cheung (red.). Oxford: Oxford University Press, 451-506.
- Jæger, M.M., M. Munk & N. Ploug (2003): *Ulighed og livsløb: Analyser af betydningen af social baggrund*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Jönsson, L. (2009): 'Identifying Ethnicity: I'm Turkish!' i *Turks in Europe: Culture, Identity, Integration*, Küçükcan, T. & V. Güngör (red.). Amsterdam: Turkevi Research Centre.
- Kolby, H. E. & S. Østhus (2009): "Karakterprestasjoner i høyere utdanning blant etterkommere av innvandrere" i *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*, Birkelund, G. E. & A. Mastekaasa (red.). Oslo. Abstrakt Forlag.
- Koudahl, M. (2005): *Frifald i erhvervsuddannelserne – årsager og forklaringer*. København: Undervisningsministeriets temahæfteserie nr. 1.
- Lauglo, J. (1996): *Motbakke, med mer driv? Innvandrerungdom i norske skole*. Oslo: Ungforsk rapport 7/96.

- Le Grand, C. & R. Szulkin (2002): "Permanent Disadvantage or Gradual Integration: Explaining the Immigrant-Native Earnings Gap in Sweden" i: *Labour*, Vol. 16, No. 1, 37-64.
- Lehrer, E. L. (2004): "Religion as a Determinant of Economic and Demographic Behavior in the United States" i: *Population and Development Review*, Vol. 20, 707-726.
- Leirvik, M. S. (2010): 'For mors skyld'. Utdanning, takknemlighet og status blant unge med pakistansk og indisk bakgrunn" i: *Tidsskrift for ungdomsforskning*, Vol. 10, No. 1, 23-47.
- Levels, M. & J. Dronkers (2008): "Educational Performance of Native and Immigrant Children from Various Countries of Origin" i: *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 31, No. 8, 1404-1425.
- Liebig, T. (2007): *The Labour Market Integration of Immigrants in Denmark*. OECD - social, employment and migration working papers.
- Liversage, A. (2005): *Finding a Path - Labour Market Life Stories of Immigrant Professionals*. København: Samfundslitteratur.
- Liversage, A. (2009): "Kvinder i malerfaget" i: *LO-Dokumentation*, Vol. 2/09.
- Liversage, A. & V. Jakobsen (2010): "Sharing Space – Gendered Patterns of Extended Household Living among Young Turkish Marriage Migrants in Denmark" i: *Journal of Comparative Family Studies*, forthcoming.
- Lyng, S. T. (2004): *Være eller lære? Om elevroller, identitet og læring i ungdomsskolen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Martino, W. (1999): "'Cool boys', 'Party Animals', 'Squids' and 'Poofers': Interrogating the Dynamics and Politics of Adolescent Masculinities in school" i: *Journal of Sociology of Education*, Vol. 20, No. 1999, 239-263.
- Matute-Bianchi, M. (2008): "Situational Ethnicity and Patterns of School Performance among Immigrant and Non-immigrant Mexican-descent Student" i *Minority status, oppositional culture and schooling*, Ogbu, J. U. (red.). New York: Routledge.
- Mikkelsen, F., M. Fenger-Grøndahl & T. Shakoor (2010): *I Danmark er jeg født ... Etniske minoritetsunge i bevægelse*. København: Frydenlund.
- Ministeriet for Flygtninge Indvandrere og Integration (2009): *Tal og Fakta. Indvandrere og efterkommeres tilknytning til arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet*. København: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.

- Modood, T. (2004): "Capitals, Ethnic Identity and Educational Qualifications" i: *Cultural Trends*, Vol. 13, No. 2, 87-105.
- Moldenhawer, B. (2001): *En bedre fremtid. Skolens betydning for etniske minoriteter*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Moldenhawer, B. (2002): *Skolen – en nøgle til integration af etniske minoritetsbørn?* Aalborg: AMID Working Paper Series 25/2002.
- Moldenhawer, B. (2005): "Transnational Migrant Communities and Education Strategies Among Pakistani Youngsters in Denmark". i: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31:1.
- Munk, M. (2008): "Køn, social mobilitet og social reproduktion – maskulin dominans og kvindernes indtog i uddannelsessystemet" i: *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, Vol. 2.
- Müller, W. & M. Gangl (2003): *Transitions from Education to Work in Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Møller, B. & L. Togeby (1999): *Oplevet diskrimination: en undersøgelse blandt etniske minoriteter*. København: Nævnet for Etnisk Ligestilling.
- Mørck, L. L. (2003): *Læring og overskridelse af marginalisering*. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.
- Mørck, Y. (1998): *Bindestregsdanskere fortællinger om køn, generationer og etnicitet*. København: Frederiksberg Sociologi.
- Nekby, L., R. Vilhelmsson & G. Özcan (2008): "Do Host Country Educations Even Out the Playing Field? Immigrant-Native Labor Market Gaps in Sweden" i: *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, Vol. 6, No. 2, 168-196.
- Nielsen, C. P. (2007): *Immigrant Overeducation: Evidence from Denmark*. København: Amternes og Kommunernes Forskningsenhed.
- Nielsen, H. S., M. Rosholm, N. Smith & L. Husted (2003): "The School-to-worktransition of 2nd Generation Immigrants in Denmark" i: *Journal of Population Economics*, Vol. 16, No. 4, 775-786.
- Nielsen, H. S., M. Rosholm, N. Smith & L. Husted (2004): "Qualifications, Discrimination, or Assimilation? An Extended Framework for Analyzing Immigrant Wage Gaps" i: *Empirical Economics*, Vol. 29.
- Nordahl Jensen, H. & B. E. Holstein (2010): *Sundhed og trivsel blandt indvandrere, efterkommere og etniske danskere i 5., 7. og 9. klasse*. Statens Institut for Folkesundhed og Syddansk Universitet.
- Nusche, D., G. Wurzburg & B. Naughton (2010): *OECD Reviews of Migrant Education - Denmark*. OECD.

- Ogbu, J. U. (1991): "Immigrant and Involuntary Minorities in Comparative Perspective" i: *Minority Status and Schooling. A Comparative Study of Immigrant and Involuntary Minorities*, Ogbu, J. U. & M. A. Gibson (red.). New York: Garland Publishing.
- Ogbu, J. U. & H. D. Simmons (1998): "Voluntary and Involuntary Minorities: A Cultural-Ecological Theory of School Performance with Some Implications for Education" i: *Anthropology and Education Quarterly*, Vol. 29, No. 2.
- Ogbu, J. U. (2008): *Minority Status, Oppositional Culture and Schooling*. New York: Routledge.
- Parszyk, I. (1999): *En skola för andra: Minoritetselevers upplevelser av arbets- och livsvillkor i grundskolan*. Stockholm: HLS.
- Pastoor, L. d. W. (2009): *Learning discourse: Classroom learning in and through discourse - a case study of a Norwegian multiethnic classroom*. Oslo: University of Oslo.
- Perreira, K. M., K. Harris & M. D. Lee (2006): "Making It in America: High School Completion by Immigrant and Native Youth" i: *Demography*, Vol. 43, No. 3, 511-536.
- Perreira, K. M., A. J. Fuligni & S. Potochinick (2010): "Fitting In: The Roles of Social Acceptance and Discrimination in Shaping the Academic Motivations of Latino Youth in the U.S. Southeast" i: *Journal of Social Issues*, Vol. 66, No. 1, 131-153.
- Ploug, N. (2007): *Social arv og social ulighed*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Portes, A. & R. G. Rumbaut (2001): *Legacies: The Story of the Immigrant Second Generation*. Berkeley: University of California Press.
- Portes, A., P. Fernandez-Kelly & W. Haller (2005): "Segmented Assimilation on the Ground: The New Second Generation in Early Adulthood" i: *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 28, No. 6, 1000-1040.
- Poulsen, M. E. & A. Lange (1998): *Indvandrere i Danmark*. København: Danmarks Statistik.
- Prieur, A. (2002): "Magt over eget liv: om unge indvandrere, patriarkalske familieformer og nordiske ligestillingsidealer" i: *Kønsmagt under forandring*, Borchorst, A. (red.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Prieur, A. (2004): *Balansekunstnere*. Oslo: Pax Forlag.

- Rambøll & S. C. Andersen (2010): *Mehmed og modkulturen – en undersøgelse af drenge med etnisk minoritetsbaggrund*. København: Rambøll Management.
- Read, J. G. & P. N. Cohen (2007): "One Size Fits All? Explaining U.S.-born and Immigrant Women's Employment across 12 Ethnic Groups" i: *Social Forces*, Vol. 85, No. 4, 1713-1734.
- Read, J. G. & S. Oselin (2008): "Gender and the Education-Employment Paradox in Ethnic and Religious Contexts: The Case of Arab Americans" i: *American Sociological Review*, Vol. 73, No. 2, 296-313.
- Reskin, B. F. (2003): "Including Mechanisms in our Models of Ascriptive Inequality". I: *American Sociological Review*, 68:1.
- Rosdahl, A. & S. S. Møller (2006): *Indvandrere i job - marginalisering og beskæftigelse blandt ikke-vestlige indvandrere og efterkommere*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Rosenthal, R. & L. Jacobson (1968): *Pygmalion in the Classroom: Teacher Expectation and Pupils' Intellectual Development*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Runfors, A. (2003): *Mångfald, motsägelser och marginalisering: en studie av hur invandrarskap formas i skolan*. Stockholm: Prisma.
- Rutter, M., D. Caspi & L. Fergusson (2004): "Sex Differences in Developmental Reading Disability" i: *Journal of American Medical Association*, Vol. 291, 2007-2012.
- Rydgren, J. (2004): "Mechanisms of exclusion: Ethnic Discrimination in the Swedish Labour Market" i: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 30, No. 4, 697-716.
- Salway, S. M. (2007): "Economic Activity among UK Bangladeshi and Pakistani Women in the 1990s: Evidence for Continuity or Change in the Family Resources Survey" i: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 33, No. 5, 825-847.
- Scheuer, J. (1998): *Den umulige samtale – sprog, køn og magt i jobsamtaler*. København: Akademisk Forlag.
- Schmidt, G. & V. Jakobsen (2000): *20 år i Danmark – en undersøgelse af nydanskernes situation og erfaringer*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Schou, L. A. (2009): "Utdanningsvalg og innvandrerbakgrunn – mot en etnisk arbeidsdeling i høyere utdanning?" i: *Integrert? Innvandrere og*

- barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*, Birkelund, G. E. & Mastekaasa A. (red.). Oslo: Abstrakt Forlag.
- Schaafsma, J. & A. Sweetman (2001): "Immigrant Earnings: Age at Immigration Matters" i: *Canadian Journal of Economics*, Vol. 34, No. 4, 1066-1099.
- Seeberg, P. (2003): *Uddannelse og migration i Danmark. En undersøgelse af etniske minoriteter i ungdomsuddannelserne med særlig henblik på en behyning af forandringer i indvandreres og efterkommeres uddannelsespraksis i perioden 1989-2001*. Odense: Syddansk Universitet.
- Seeberg, P. (2004): "Ethnic Minorities and Educational Performance - Reflections on Segmented Assimilation and Education Strategies" i: *Centre for Contemporary Middle East Studies, University of Southern Denmark*, Working Papers.
- Segendorf, Å. O. (2005): "Job Search by Immigrants in Sweden", *Internet publikation*.
- Sletten, M. A. (2001): *Det skal ikke stå på viljen – en studie av utdanningsplaner og yrkesønsker blant ungdom med innvandrerbakgrunn*. Oslo: NOVA – Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Slot, L. V. (2008): "Barrierer ved anvisning af praktikpladser" i *Indvandrerne og det danske uddannelsessystem*, Tranæs, T. (red.). København: Gyldendal.
- Spelke, E. S. (2005): "Sex Differences in Intrinsic Aptitude for Mathematics and Science? A critical review" i: *American Psychologist*, Vol. 60, No. 9, 950-958.
- Stanat, P. & G. Christensen (2006): *Where Immigrant Students Succeed – A Comparative Review of Performance and Engagement in PISA 2003*. OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development, Programme for International Student Assessment.
- Statens offentliga utredningar (2005): *Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige*. Stockholm: Integrations- och jämställdhetsdepartementet.
- Staunæs, D. (2004): *Køn, etnicitet og skoleliv*. København: Samfundslitteratur.
- Støren, L. A. (2006): "Nasjonalitetsforskjeller i karakterer i videregående opplæring" i: *Tidsskrift for ungdomsforskning*, Vol. 6, No. 2, 59-86.
- Støren, L. A. & H. Helland (2009): "Ethnicity Differences in the

- Completion Rates of Upper Secondary Education: How Do the Effects of Gender and Social Background Variables Interplay?" i: *European Sociological Review*, august 2009.
- Tenenbaum, H. R. & M. D. Ruck (2007): "Are Teachers' Expectations Different for Racial Minority Than for European American students? A Meta-analysis" i: *Journal of Educational Psychology*, Vol. 99, No. 2, 253-273.
- Thomson, M. & M. Crul (2007): "The Second Generation in Europe and the United States: How is the Transatlantic Debate Relevant for Further Research on the European Second Generation?" i: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 33, No. 7, 1025-1041.
- Tireli, Ü. (2006): *Pædagogik og etnicitet – dialogisk pædagogik i et multikulturelt samfund*. København: Akademisk Forlag.
- Tranæs, T. (red.). (2008): *Indvandrerne og det danske uddannelsessystem*. København: Gyldendal.
- Tænketanken (2004): *Udlændinges vej gennem uddannelsessystemet*. København: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.
- Tænketanken (2005): *Udlændinge på ungdomsuddannelserne – frafald og faglige kundskaber*. København: Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration.
- Udsen, S. (2008): "Køn og løn – og det kønsopdelte arbejdsmarked" i: *Lige muligheder – frie valg? Om det kønsopdelte arbejdsmarked gennem et årti*, Emerek, R. & H. Holt (red.). København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Ulriksen, L., S. Murning & A. B. Ebbensgaard (2009): *Når gymnasiet er en fremmed verden: Eleverfaringer – social baggrund – fagligt udbytte*. København: Samfundslitteratur.
- Valtonen, K. (2001): "Cracking Monopoly: Immigrants and Employment in Finland" i: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 27, No. 3, 421-438.
- Voicu, M., B. Voicu & K. Strapcova (2006): "Housework and Gender Inequality Across Europe." i: *IRISS Working Paper*.
- Waters, M. C. & T. R. Jimenez (2005): "Assessing Immigrant Assimilation: New Empirical and Theoretical Challenges" i: *Annual Review of Sociology*, Vol. 31, 105-125.
- Wilcox, C. (1991): "Support for Gender Equality in West Europe" i: *European Journal of Political Research*, Vol. 20, 122-147.

- Willis, P. E. (1977): *Learning to Labour*. Aldershot: Gower.
- Wrench, J. (1999): "Employers and Anti-discrimination Measures in Europe: Good Practice and Bad Faith" i *Migrants, Ethnic Minorities and the Labour Market – Integration and Exclusion in Europe*, Wrench, J et al. (red.). Houndmills: Palgrave.
- Zaiceva, A. & K. F. Zimmermann (2007): "Children, Kitchen, Church: Does Ethnicity Matter?". i: *IZA Discussion Paper No. 3070*.
- Zegers de Beijl, R. (2000): *Documenting Discrimination Against Migrant Workers in the Labour Market - a Comparative Study of Four European Countries*. Geneva: International Labour Office.
- Zlotnik, G. (1984): *De stakkels drenge*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Øia, T. (2007): *Ung i Oslo Levekår og sosiale forskjeller*. Oslo: NOVA – Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Rapport 6/07.
- Aarset, M. & M. L. Sandbæk (2009): *Foreldreskap og ungdoms livsvalg i en migrasjonskontekst*. Oslo: ISF – Institutt for samfunnsforskning.

SFI-RAPPORTER SIDEN 2009

SFI-rapporter kan købes eller downloades gratis fra www.sfi.dk. Enkelte rapporter er kun udkommet som netpublikationer, hvilket vil fremgå af listen nedenfor.

- 09:01 Christensen, E., Kristensen, L.G. & Baviskar, S.: *Børn i Grønland. En kortlægning af 0-14-årige børns og familiers trivsel*. 145 s. ISBN 978-87-7487-923-7. Kr. 150,00.
- 09:02 Christensen, E., Kristensen, L.G. & Baviskar, S.: *Kalaallit nunaanni meeqqat. Meeqqat 0-imiit 14-it ilanngullugit ukiullit ilaqutariillu atugarissaarnerannik misissuineq*. 172 s. ISBN: 978-87-7487-924-4. Kr. 150,00.
- 09:03 Deding, M. & Filges, T.: *Danske lønmodtageres arbejdstid. En registeranalyse baseret på lønstatistikken*. 160 s. 978-87-7487-925-1. Kr. 160,00.
- 09:04 Thuesen, F., Schademan, H.K., Jensen, S., Holt, H. & Høst, A.: *A-kasserne og den aktive beskæftigelsespolitik*. 216 s. ISBN: 978-87-7487-928-2. Kr. 220,00.
- 09:05 Larsen, B. & Høgelund, J.: *Handicap og beskæftigelse. Udviklingen mellem 2002 og 2008*. 98 s. ISBN: 978-87-7487-927-5. Kr. 100,00
- 09:06 Ellerbæk, L.S. & Graversen, B.K.: *Evaluering af jobcentrenes ligestillingsindsats*. 80 s. ISBN: 978-87-7487-929-9. Kr. 80,00.

- 09:07 Bengtsson, S. & Røgeskov, M.: *At skabe netværk. En evaluering af 22 socialpsykiatriske projekter i 15M-puljen*. 132 s. ISBN: 978-87-7487-930-5. Kr. 130,00.
- 09:08 Andersen, D. & Järvinen, M.: *Skadesreduktion i praksis. Behandlingstilbud til opiatmisbrugere i København*. 214 s. ISBN: 978-87-7487-931-2. Kr. 210,00.
- 09:09 Bengtsson, S. & Cayuelas Mateu, N.: *Beskyttet beskæftigelse. En kortlægning*. 118 s. ISBN: 978-87-7487-932-9. Kr. 110,00.
- 09:10 Deding, M. & Gerstoft, F.: *Børnefattigdom i Danmark 2002-2006*. 58 s. ISBN: 978-87-7487-933-6. Kr. 60,00.
- 09:11 Holt, H., Hvid, H., Grosen, S.L. & Lund, H.L.: *It, køn og psykisk arbejdsmiljø i administrativt arbejde*. 180 s. ISBN: 978-87-7487-935-0. Kr. 180,00.
- 09:12 Bengtsson, T.T. & Jakobsen, T.B.: *Institutionsanbringelse af unge i Norden. En komparativ undersøgelse af lovgrundlag, institutionsformer og udviklingstendenser*. 318 s. ISBN: 978-87-7487-936-7. Kr. 300,00.
- 09:13 Heltberg, T.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling. De frivillige organisationers perspektiv. Del 1*. 228 s. ISBN: 978-87-7487-940-4. Netpublikation.
- 09:14 Sørensen, M., Skov, D., Ellersgaard, C.H., Larsen, A.G. & Stamer, N.B.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling. Brugernes og de pårørendes perspektiv. Del 2*. 480 s. ISBN: 978-87-7487-941-1. Netpublikation.
- 09:15 Andersen, D.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling. Behandlingstilbud og metoder. Del 3*. 308 s. ISBN: 978-87-7487-942-8. Netpublikation.
- 09:16 Sørensen, M.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling. Kvalitetsudvikling og kvalitetsstandarder. Del 4*. 216 s. ISBN: 978-87-7487-943-5. Netpublikation.
- 09:17 Andersen, D. & Skov, D.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling. Visitation og sagsbehandling. Del 5*. 294 s. ISBN: 978-87-7487-944-2. Netpublikation.
- 09:18 Sørensen, M. & Pedersen, K.B.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling. Resultater af behandlingen. Del 6*. 268 s. ISBN: 978-87-7487-945-9. Netpublikation.
- 09:19 Benjaminsen, L., Andersen, D. & Sørensen, M.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling i Danmark. Hovedrapport*. 397 s. 978-87-7487-946-6. Kr. 400,00.
- 09:20 Bach, H.B.: *Lediges motivation og forsørgelse. Lediges forsørgelse 2 år efter interview om jobmotivation*. 55 s. ISBN: 978-87-7487-947-3. Kr. 55,00.
- 09:21 Larsen, B., Jonassen, A.B. & Høgelund, J.: *Personer med handicap. Helbred, beskæftigelse og førtidspension 1995-2008*. 111 s. 978-87-7487-948-0. Kr. 110,00.

- 09:22 Jørgensen, M.: *En effektmåling af efterlønsreformen af 1999. Reformens betydning for arbejdsudbuddet*. 194 s. ISBN: 978-87-7487-949-7. Kr. 200,00.
- 09:23 Deding, M. & Olsson, M.: *Hverdagsliv for 11-årige børn med anden etnisk baggrund end dansk. Resultater fra SFT's forløbsundersøgelser af årgang 1995*. 105 s. ISBN: 978-87-7487-950-3. Kr. 100,00.
- 09:24 Egelund, T., Christensen, P.S., Jakobsen, T.B., Jensen, T.G. & Olsen, R.F.: *Anbragte børn og unge. En forskningsoversigt*. 255 s. ISBN: 978-87-7487-951-0. Kr. 250,00.
- 09:25 Benjaminsen, L.: *Hjemløshed i Danmark 2009. National kortlægning*. 139 s. ISBN: 978-87-7487-952-7. Kr. 140,00.
- 09:26 Knudsen, L.: *Børn og unge anbragt i slægten. En sammenligning af slægtsanbringelser og anbringelser i traditionel familiepleje*. 169 s. ISBN: 978-87-7487-953-4. Kr. 170,00.
- 09:27 Nielsen, A.A. & Christoffersen, M.N.: *Børnehavens betydning for børns udvikling. En forskningsoversigt*. 101 s. ISBN: 978-87-7487-954-1. Kr. 100,00.
- 09:28 Schmidt, G., Graversen, B.K., Jakobsen, V., Jensen, T.G. & Liversage, A.: *Ændrede familiesammenføringsregler. Hvad har de nye regler betydet for pardannelsesmonstret blandt etniske minoriteter?* 189 s. ISBN: 978-87-7487-955-8. Kr. 190,00.
- 09:29 Bengtsson, S., Heidemann, J., Jensen, T.G., Tange, J. & Wolff, E.S.: *Kortlægning af de særlige dagtilbud til børn efter § 32. En status to år efter kommunalreformen*. 143 s. ISBN: 978-87-7487-957-2. Kr. 140,00.
- 09:30 Schademan, H.K., Holt, H., Jensen, S. & Weatherall, C.D.: *Virk-sombeders sociale engagement. Årbog 2009*. 185 s. ISBN: 978-87-7487-958-9. Kr. 190,00.
- 09:31 Bach, H. & Milhøj, A.: *Review af Arbejdsmarkedsstyrelsens survey om rekruttering*. 94 sider. ISBN: 978-87-7487-959-6. Kr. 100.
- 10:01 Henriksen, A.C.: *Coaching af sygedagpengemodtagere. En pilotundersøgelse med eksperimentelt design*. 69 sider. ISBN: 978-87-7487-961-9. Kr. 70,00.
- 10:02 Lausten, M., Mølholt, A.-K., Hansen, H. & Jensen, V.M.: *Introduktion til dialogprojektet. Dialoggruppe – om forebyggelse som alternativ til anbringelse. Delrapport 1*. 97 sider. ISBN: 978-87-7487-962-6. Kr. 100,00.
- 10:03 Christensen, E.: *Grønlandske børn i Danmark*. 87 sider. ISBN: 978-87-7487-963-3. Kr. 90,00.

- 10:04 Henriksen, A.C.: *Veje til beskæftigelse. En kvalitativ undersøgelse af indsatser over for ikke-arbejdsmarkedspårte kontanthjælpsmodtagere.* 132 sider. ISBN: 978- 87-7487-964-0. Kr. 130,00.
- 10:05 Gensby, U. & Thuesen, F.: *På vej mod job efter en arbejdsskade. En evaluering af arbejdsskadestyrelsens Fastholdelsescenter.* 128 sider. ISBN: 978-87-7487-965-7. Kr. 120,00.
- 10:06 Egelund, T., Jakobsen, T.B., Hammen, I., Olsson, M. & Høst, A.: *Sammenbrud i anbringelser af unge. Erfaringer, forklaringer og årsagerne bag.* 376 sider. ISBN: 978-87-7487-966-4. Kr. 375,00.
- 10:07 Bach H.B. & Henriksen A.C.: *Gravides sygefravær.* 126 sider. ISBN: 978-87-7487-967-1. Kr. 130,00.
- 10:08 Bach H.B.: *Gravid og Fængselsbetjent.* 36 sider. ISBN: 978-87-7487-968-8. Netpublikation.
- 10:09 Madsen, M.B, Holt, H., Jonassen, A.B. & Schademan, H.K.: *Kvinder og mænd i den offentlige sektor. Karrieremønstre, lederønsker og ledermuligheder.* 274 sider. ISBN: 978-87-7487-969-5. Kr. 270,00.
- 10:10 Larsen, M.: *Lønforskelle mellem kvinder og mænd i 2007. Analyser for lønkommissionen.* 86 sider. ISBN: 978-87-7487-970-1. Kr. 90,00.
- 10:11 Thuesen, F.: *Ledelsen og motivation i den offentlige sektor. Et litteraturstudium.* 100 sider. ISBN: 978-87-7487-971-8. Kr. 100,00.
- 10:12 Deding, M. & Holt, H. (red.): *Hvorfor har vi lønforskelle mellem kvinder og mænd? En antologi om ligeløn i Danmark.* 246 sider. ISBN: 978-87-7487-972-5. Kr. 250,00.
- 10:13 Knudsen, L. & Nielsen, V.L.: *Effekten af kommunernes forebyggende foranstaltninger for unge. Forebyggende foranstaltninger i eget miljø sammenlignet med anbringelse uden for hjemmet.* 152 sider. ISBN: 978-87-7487-973-2. Vejledende pris: 150,00 kr.
- 10:15 Christensen, G., Mikkelsen, M.F., Pedersen, K.B. & Amilon, A.: *Boligsociale indsatser og buslejestøtte. Kortlægning og programevaluering af Landsbyggefondens 2006-10-pulje.* 164 sider. ISBN: 978-87-7487-977-0. Vejledende pris 160,00 kr.
- 10:16 Bengtsson, S., Mateu, N.C. & Høst, A.: *Blinde børn – integration eller isolation? Blinde børns trivsel og vilkår i hjemmet, fritiden og skolen.* 136 sider. ISBN: 978-87-7487-978-7. Vejledende pris 140,00 kr.
- 10:17 Bengtsson, S., Mateu, N.C. & Høst, A.: *Blinde og stærkt svagsynede. Barrierer for samfundsdeltagelse.* 122 sider. ISBN: 978-87-7487-979-4. Vejledende pris: 120,00 kr.

- 10:18 Ellerbæk, L.S. & Thuesen, F.: *Projekt arbejdsplads for højtuddannede. Følgforskning for Region Midtjylland*. 99 sider. ISBN: 978-87-7487-980-0. Vejledende pris: 100,00 kr.
- 10:19 Jakobsen, V. & Ellerbæk, L.S.: *Løn- og arbejdsforhold for kvinder og mænd i køkkefaget*. 71 sider. ISBN: 978-87-7487-981-7. Netpublikation.
- 10:20 Ottesen, M.H., Andersen, D., Nielsen, L.P., Lausten, M. & Stage, S.: *Børn og unge i Danmark. Velfærd og Trivsel 2010*. 155 sider. ISBN: 978-87-7487-982-4. Vejledende pris: 260,00 kr.
- 10:21 Kofod, J.E., Benwell, A.F., Kjær, A.A.: *Hjemvendte soldater. En interviewundersøgelse*. 76 sider. ISBN: 978-87-7487-983-1. Netpublikation.
- 10:22 Lausten, M, Mølholt, A.-K., Hansen, H., Heiner-Schmidt, L. & Aaqvist, M.: *Forebyggende foranstaltninger 0-4 år. Dialoggruppe – om forebyggelse som alternativ til anbringelse. Dehrapport 2*. 184 sider. ISBN: 978-87-7487-984-8. Vejledende pris: 195,00 kr.
- 10:23 Christensen, E., Lindstrøm, M. & Mølholt, A.-K.: *Efterværn for voldsudsatte kvinder. Krisecentrenes støtte og hjælp til kvinder, som flytter fra centrene*. 95 sider. ISBN: 978-87-7487-985-5. Vejledende pris: 100,00 kr.
- 10:24 Jensen, V.M. & Nielsen, L.P.: *Vejle til ungdomsuddannelse 1. Statistiske analyser af folkeskolens betydning for unges påbegyndelse og gennemførelse af en ungdomsuddannelse*. 211 sider. ISBN: 978-87-7487-986-2. Vejledende pris: 211,00 kr.
- 10:25 Espersen, L.D.: *Bekymrende identiteter. Ph.-d.-afhandling*. 260 sider. ISBN 978-87-7487-987-9. Vejledende pris 100,00 kr.
- 10:26 Høgelund, J., Tørslev, M.K. & Weibel, K.: *Sygemeldte og førtidspensionister med handicap. Jobcentermedarbejders perspektiver på jobcentrenes indsats*. 101 sider. ISBN: 978-87-7487-986-6. Vejledende pris: 100,00 kr.
- 10:28 Thuesen, F., Holt, H., Jensen, S. & Brink Thomsen, L.: *Virksomheders sociale engagement*. 170 sider. ISBN:978-87-7487-990-9. Vejledende pris: 170,00 kr.
- 10:29 Jakobsen, V. & Liversage, A.: *Køn og etnicitet i uddannelsessystemet. Litteraturstudier og registerdata*. 176 sider. ISBN: 978-87-7487-991-6. Vejledende pris: 176,00 kr.

KØN OG ETNICITET I UDDANNELSESSYSTEMET

LITTERATURSTUDIER OG REGISTERDATA

Denne rapport dokumenterer, at etniske minoriteter i Danmark uddanner sig i et stadigt stigende omfang. Rapportens første del indbefatter et litteraturstudie af national og international forskning på området med særlig fokus på køns betydning for uddannelse. Rapportens anden del sammenligner på baggrund af registerdata uddannelsesgraden for etniske danskere og etniske minoriteter og for de to køn. Den ser endvidere på, i hvor høj grad de forskellige grupper finder beskæftigelse.

Undersøgelsen viser, at de etniske minoriteter i Danmark uddanner sig meget mere nu, end de gjorde for 20 år siden. Og det er i særlig grad pigerne, der klarer sig godt i uddannelsessystemet. De vælger længere uddannelser og gennemfører dem i højere grad. Drengene har det til gengæld sværere. Ifølge forskningen kan deres uddannelsesfremmede familiebaggrund give dem problemer i skolen. Det viser sig også, at nogle drenge vender skolesystemet ryggen og søger deres sejre andetsteds, da de på forhånd føler sig stemplet som ballademagere.

Undersøgelsen er udarbejdet for Ligestillingsafdelingen under Ministeriet for ligestilling og finansieret af satspuljemidler.